Hz. Peygamber
Din ve Samimiyet

DİB
YAYINLARI

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI - 1000
Halk Kitapları : 235

Tashih:
Mustafa YEŞİLYURT

Grafik & Tasarım:
Emre YILDIZ

Baskı:
Korza Yay. Bas.San. Tic. Ltd. Şti.
Tel.: 0.312 342 22 08

1.Baskı
Ankara 2014
ISBN 978-975-19-5959-1
2014-06-Y-0003-1000
Sertifika No: 12930
Eser İnceleme Komisyon Kararı: 10.03.2014/07

İletişim:
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı
Tel: (0 312) 295 72 93 - 94
Faks: (0 312) 284 72 88
e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr

Dağıtım ve Satış:
Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü
Tel: (0312) 295 71 53 - 295 71 56
Faks: (0312) 285 18 54
e-posta: dosim@diyanet.gov.tr

HZ. PEYGAMBER
DİN VE SAMİMİYET

DİB YAYINLARI

Samimiyet olmadan değerler, değerini yitirir. “Cömert” desinler diye infakta bulunan, “âlim” desinler diye ilim tahsil eden, “kahraman” desinler diye savaşan kimsenin çabasının Allah nezdinde hiçbir kıymeti yoktur.

Sunuş

Hristiyan bir din bilgini iken hicretin dokuzuncu senesinde Medine'ye gelerek İslam'la şereflenen Temîmu'd-Dârî'nin rivayet ettiğine göre bir gün Allah Resûlü (s.a.s.), ashabına hitap ederken, üç kez tekrar ederek şöyle seslendi: اَلدِّينُ النَّصِيحَةُ (Din samimi olmaktır. Din samimi olmaktır. Din samimi olmaktır.)" Sahabeden bazıları, "Din kime karşı samimi olmaktır ya Resûlallah?" diye sordular. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) de, "Allah'a karşı, Kitabına karşı, Peygamberine karşı, Müslümanların meşru idarecilerine karşı ve bütün Müslümanlara karşı samimi olmaktır." diye cevap verdi.[1]

Dinin doğru ya da yanlış anlaşılmaya müsait bir zemini vardır. Din eğer doğru anlaşılırsa insan hayatında su ve hava kadar önemli ve tabiidir. Ancak yanlış anlaşıldığında bu tabiilik bozulur. Bu yanlış anlamanın vereceği zarar da dinsizliğin vereceği zararla eşdeğerdir.

Dinin doğru anlaşılma sorunu bazen bir hadisin tümünde bazen de -buradaki gibi- bir kelimede ortaya çıkmaktadır. Nitekim bu hadisteki "nasihat" kelimesi Arapçadan Türkçeye geçerken anlam kaymasına uğramış; bu yolla hem bu güzel söz yanlış anlaşılmış hem de Hz. Peygamber (s.a.s.)'in yaptığı bu güzel din tanımı gözlerden kaybolmuştur.

Görüldüğü gibi burada anahtar kavram "nasihat" kelimesidir. "Nasihat" kelimesi doğru anlaşılmadan yahut Hz. Peygamber (s.a.s.)'in bu kavramdan ne kastettiği tespit edilmeden İslam'ın dörtte birine denk kabul edilen bu hadisin doğru anlaşılması mümkün değildir.

Bilindiği gibi Türkçemizde 'nasihat' kelimesi 'iyiye ve güzele sevk etmek için yapılan güzel konuşma, vaaz ve öğüt vermek' manalarına kullanılmaktadır. Oysa Arapçada 'nasihat' kelimesi 'samimiyet', 'içtenlik' ve 'gönülden bağlılık' demektir. Bu sebeple Kur'an dilinde 'tevbe-i nasûh' ibaresi kullanılmıştır. Çünkü 'nasûh' ve 'nasîhat' aynı kökten gelmektedir.

Buharî'nin, iman ile ilgili hadislerin başında, "Ameller niyetlere göredir."[2] hadisine yer verip sonunda ise bab başlığı olarak da olsa "Din nasihattir." hadisini zikretmesi, oldukça manidardır. Zira bununla imanın amelleriyle birlikte niyete, niyetin ise ihlas ve samimiyete dayanması gerektiğini ima etmiştir.[3]

Bütün bunlara rağmen gerek ülkemizde gerekse İslam âleminin muhtelif bölgelerinde "nasihat" kelimesini "aldatılmak, kandırılmak, ihanet, adavet ve iki yüzlü davranma"nın zıddı olarak "ihlas, samimiyet, içten davranmak ve gönülden bağlanmak" anlamı değil de "öğüt, vaaz ve tavsiye" anlamı verilmiş; bu hadis de "Din samimiyettir." yerine "Din vaaz ve irşaddır." şeklinde anlaşılmıştır.

Vaizler yaptıkları işin, üstlendikleri görevin dinin özüne taalluk ettiğini ifade etmek için söze hep bu hadisle başlamış ve hadise de bu yanlış anlamı yüklemişlerdir.[4]

Bu kutlu ifadeye göre; Din-i Mübin-i İslam'ı kabul eden her insan Allah'a iman ve kulluk, Kur'an'a tabi olma, Hz. Peygamber (s.a.s.)'i örnek alma, yöneticilere karşı hakkı söyleme ve toplumsal görevlerini yerine getirme, sınıf ve statü farkı gözetmeksizin bütün Müslümanların ve hatta bütün insanların haklarına riayet etme gibi konularda ciddi bir samimiyet sınavına tabi tutulmuş demektir.

Buna göre ihlas ve samimiyet, dinin özü, dindarlığın hülasasıdır. İhlas ve samimiyet, inancın, kulluğun ve itaatin sadece ve sadece âlemlerin Rabbi olan Allah'a özgü kılınmasıdır. İhlas ve samimiyet, bütün ibadetlerin, her türlü riya, gösteriş ve çıkar kaygılarından arındırılıp sadece Allah rızası için yapılmasıdır.

İhlas, yaratıcısına gizli-açık hiçbir şeyi ortak koşmadan yapılan samimi imandır. İhlas, dünyevi bir çıkar beklemeden sırf Allah rızası için yapılan kulluktur. İhlas, Allah'a karşı olduğu gibi insanlara, canlı-cansız bütün varlıklara karşı gösterilen samimiyettir. İhlas, nifak ve ikiyüzlülükten uzak bir kalp safiyetidir. İhlas, Allah rızasına göre hareket eden akıl ve kalbin karşılıksız, garazsız amelidir. İhlas, Hz. Mevlâna'nın ifadesiyle, olduğu gibi görünmek ve göründüğü gibi olmaktır.

İhlas olmazsa, ruhumuzun miracına sebep olması gereken namazlarımız bizleri kötülüklerden alıkoyamaz. İhlas olmazsa oruçlarımız, artık bizim için bir kalkan değil, sadece açlık ve susuzluktan ibaret kalır. İhlas olmazsa kurbanlarımız Rabbimize kurbiyete vesile olamaz, elimizde kalan sadece onların etleri ve kanları olur. İhlasın yerini gösteriş, samimiyetin yerini riya almışsa, sağ elimizin verdiğini sol elimizin bilmemesi gereken fedakârlıklarımızı herkes biliyorsa, o vakit sadakalarımız Rabbimize sadakatimizi ifade etmekten çok uzakta demektir. Gösteriş malzemesi yapılan sadakalar, ömrümüze bereket getirmekten ziyade bizi çoraklaştırır. Riya ile safiyetini kaybeden ameller, Rabbimizin katında, üzerinde az bir toprak bulunan ve şiddetli yağmura maruz kalınca çıplak hâle gelen kayaya benzer.[5]

İhlas ve samimiyet, sadece inanç ve ibadetlerimizde değil, insanlarla ilişkilerimizde de son derece önemlidir. Müslüman'ın Müslüman'a karşı samimi, içten ve gönülden davranması da dinin önemli bir ilkesidir. Zira müminin en önemli vasfı olan güvenilirlik ancak içten ve samimi davranışlarla sağlanabilir. Aile ve akraba ortamında, komşuluk ve arkadaşlık ilişkilerinde, iş ve ticaret hayatında, kısacası hayatın her alanında insanlara karşı içten ve samimi davranmak en büyük ahlaki erdemlerdendir. Bu erdemi kazanmanın en kısa yolu da her işimizde Allah rızasını ön planda tutmak ve O'nun her an bizi görüp gözettiğini aklımızdan çıkarmamaktır. İnsanları değerlendirmemizde ve eşyaya bakışımızda bu yaklaşım esas olursa dünyevi çıkar ve hırsların körüklediği pek çok olumsuzluk kolayca bertaraf edilebilir.

Halis ameller, riya ile, gösteriş arzusu ile, "desinler diye" yapılarak kirletildiğinde anlamını kaybeder. Samimiyet olmadan değerler, değerini yitirir. "Cömert" desinler diye infakta bulunan, "âlim" desinler diye ilim tahsil eden, "kahraman" desinler diye savaşan kimsenin çabasının Allah nezdinde hiçbir kıymeti yoktur. Hatta bu kimseler, sahte niyetlerle yapılan sahte amellerinden ötürü ahirette hüsrana uğrayacaklardır.[6] Çünkü ihlası, samimiyeti bilmeyene insanlar "âlim" dese de hakiki cahil odur. Gönlünü Rabbinin rızasıyla

zenginleştirmeyenin adı “zengin” olsa da hakikatte o, insanların en yoksuludur. Samimiyetsiz secdelerle âbid, dünyaya gönül bağlayarak zâhid, dünyalık için hicret ederek muhacir olunmaz. Gerçek muhacir her şeyden önce dünyaya ve dünyalıklara dair her şeyi terk ederek “ihlas”a hicret edendir. Uzaklarda bir yerlerde boynu bükük bir hâlde ihlas bizi bekliyor. Riyadan, kibirden, ikiyüzlülükten uzaklaşıp samimiyetin kapısını ne zaman çalacağız? Kulluk gösterilerinden, gösteriş bağımlılığından, iyilikleri pazarlarda satmaktan uzaklaşıp ihlas, samimiyet ve takvanın gönlünü ne zaman alacağız? Sahi yolculuğumuz nereye? Bizler kimin muhaciriyiz? Ayet-i kerimede de ifade edildiği gibi Allah’ın azabından sadece O’nun ihlaslı kulları kurtulacaktır.[7]

Hz. Peygamber (s.a.s.) bir hadislerinde, “Ey yücelik ve ikram sahibi! Beni ve ailemi dünya ve ahirette her an sana ihlas ve samimiyetle bağlı kıl.”[8] şeklinde dua etmiştir.

Netice olarak Hz. Peygamber (s.a.s.)’in din tanımı şöyledir: “Din samimiyettir; içten ve gönülden bağlılıktır. Din samimiyettir; içten ve gönülden bağlılıktır. Din samimiyettir; içten ve gönülden bağlılıktır.”

Bu duygu ve düşüncelerle 2014 yılı Kutlu Doğum Haftası teması olarak belirlenen “Hz. Peygamber, Din ve Samimiyet” çerçevesinde hazırlanan eserin basım aşamasına kadar geçen süreçlerde emeği geçen herkese teşekkür ediyor; mana dünyamızda ve düşünce ufkumuzda yeni pencereler açmasını Rabbimden niyaz ediyorum.

Prof. Dr. Mehmet GÖRMEZ
Diyanet İşleri Başkanı

عَنْ تَمِيمٍ الدَّارِيِّ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «الدِّينُ النَّصِيحَةُ»
قُلْنَا: لِمَنْ؟ قَالَ: «لِلَّهِ وَلِكِتَابِهِ وَلِرَسُولِهِ وَلِأَئِمَّةِ الْمُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ»
(Müslim, Îmân, 95; Ebû Dâvûd, Edeb, 59).

Buharî Bedü’l-vahy, 1.

Buharî, Îmân, 138.

Bkz. Doç. Dr. Mehmet Görmez, “Hz. Peygamber’in Bir Din Tanımı, -Bir Hadisin Semantik Tahlili-”, Diyanet İlmi Dergi, Peygamberimiz
Hz. Muhammed (s.a.s.) Özel Sayısı, Ankara 2003, s. 331-338.

Bakara, 2/264.

Müslim, İmâre 152.

Sâffât, 37/38-40.

Ebû Dâvûd, Tefrîu Ebvâbi’l-vitr, 25.

“Dervişlik olaydı tâc ile hırka,
Biz dahî alırdık otuza kırka”

Yunus Emre

Müslümanın Samimiyet ve Safiyeti

Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE
Gaziosmanpaşa Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Dekanı

Samimiyetten uzak gönüllerin güzel sıfatlarla donanmasını beklemek beyhudedir. Çünkü Müslümanca yaşamanın ana ölçütü samimiyettir. Samimiyetin olmadığı yerde İslami vasıflardan eser kalmaz. İmanın bereketi, amelin çokluğundan ziyade, samimiyettedir. İnancında ve amellerinde samimi olanlar, sâlih amellerini gözlerinde büyütmezler, yaptıkları hayırların karşılığını sadece Allah Tealâ'dan beklerler.[9] Kullukta samimiyet; garazsız ve ıvazsız muhabbete, kalbî saflığa, hüsn-i niyete, Allah'tan gayrı her şeyden ümidini kesme ölçülerine dayanmaktadır. Zira samimiyet, kulluğun vazgeçilmez şartıdır.[10]

Hulûs-i kalb ile gerçekleşen ve gösteriş içermeyen tüm söz ve davranışlara hâlis amel denilir. Samimiyetin zıddı olan riyaya ise gizli şirk denir. Samimiyet, sırf Hakk'ın rızasını düşünmek, sadece Allah'ı düşünerek konuşmak, hareket etmek ve ibadet etmek,[11] amel için Allah'tan gayrı şahit talep etmemek,[12] Allah'la olan birlikteliğimize herhangi bir yaratılmışı ortak kılmamak[13] gibi anlamlara gelir. Samimiyetin zıddı olarak bilinen gösteriş, ikiyüzlülük ve sahtekârlık gibi anlamlara gelen riya; Hak rızası için yapılmayan işler ve samimiyetsiz ibadetler şeklinde tarif edilmiştir.[14] Dolayısıyla İslam, Allah ile kul arasındaki ilişkinin her türlü şaibeden uzak, samimi ve dürüst olmasını, kulluk adına yapılan her fiilin, Hakk'ın rızası ekseninde merkezîleşmesini öngörmektedir.[15]

İhlas ve samimiyet ölçüleri Kur'an-ı Kerim'de türevleriyle birlikte otuz bir yerde geçmektedir.[16] Allah, kendisinin ancak tövbe eden, durumlarını düzelten, Allah'a yapışan ve dinlerinde ihlaslı/samimi olan müminlerle beraber olacağını beyan etmektedir.[17] Rabbimiz, Peygamber Efendimizin şahsında bizlerden, dini yalnızca kendisine has kılarak kulluk etmemizi emretmektedir.[18]

Dinin özünün samimiyet olduğunu Kur'an¸ şu ayetle açık bir şekilde ifade etmektedir: "*Hâlbuki onlar ancak¸ dini yalnız Allah'a has kılarak (samimiyetle) ve hanifler olarak Allah'a kulluk etmek¸ namaz kılmak ve zekât vermekle emrolunmuşlardı. Sağlam ve dosdoğru din de budur.*"[19]

Dinin samimiyet olduğunu ve bunun boyutlarını açıklayan Peygamber Efendimiz de hadis-i şeriflerinde "*Din samimiyettir.*" buyurur. "Kime samimiyettir Ey Allah'ın Resûlü? " diye sorulunca o şöyle cevap vermiştir: "*Allah'a¸ Kitabına¸ Peygamberlerine¸ Müslümanların yöneticilerine ve bütün Müslümanlara karşı samimiyettir.*"[20]

Kur'an¸ dinin içtenlik ruhu ile hareket etmek olduğunu anlatırken bunu sadece Hz. Muhammed (s.a.s.) ile sınırlı tutmaz. Bütün peygamberlerin bu anlayışla hareket ettiğini anlatır. Mesela Hz. Musa'dan bahsederken şöyle buyurulur: "*Kur'an'da Musa'yı da an; Şüphesiz ki o¸ ihlâslı bir kuldu ve gönderilmiş bir peygamberdi.*"[21]. Aynı zamanda Kur'an, dinlerinde ve dualarında samimi olmayanları da kınayarak bize ibretle anlatır.[22]

Kur'an-ı Kerim'de imandan sonra bahsedilen amel-i sâlih, ihlâs ile meydana gelir. Bütün samimiyetiyle dinin prensiplerine sarılan insan, zaman ve zemine uygun olan en güzel amellerin sahibi olur. İhlas ve samimiyet, insanın kalbini saf ve berrak hâle getirir. Peygamber Efendimizin de belirttiği üzere, Allah bizim suretlerimize ve amellerimize değil, kalplerimize bakar.[23] Kalb-i selîmin ne denli önemli olduğu gerçeği Kur'an'da şu şekilde ifade edilmektedir: "O *gün ne mal, ne evlat fayda verir, ancak Allah'a temiz bir kalp ile gelenler kurtulurlar*"[24].

İbadetinde samimiyet anlayışı ve ilkesini ihlal edenler de Kur'an'da şiddetle ve sert bir şekilde ikaz edilmektedir: "*Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki¸ onlar namazlarını ciddiye almazlar ve namazlarıyla gösteriş yaparlar.*"[25]

Dinde samimiyet duygusu, kişinin ihsan makamına ulaşmasını sağlar. "Biz Allah'ı görmesek de O'nun her an bizi gördüğünü düşünerek, Allah'ı görüyormuşçasına O'na kullukta bulunmamız" anlamına gelen ihsan duygusunun gerçekleşmesi, öncelikle kalp nuruna bürünmeye bağlıdır. Buna göre kalbin nuru artarsa, ihsan makamına yükselmek nasip olur. Kalp nurunun gerçekleşmesi ise hâl ve hareketlerimizde ihlas ve samimiyete riayetle mümkündür.[26] İhsan ve ihlasın teşekkülünü sağlayan kalb nurunun gönlü kaplaması için öncelikli olarak gönül kirlerinden arınmamız gerekmektedir. Cahidî Ahmed Efendi (ö.1070/1660) *Divan*'ında bu gerçeği şu şiiriyle dile getirmektedir:

Kabul olmaz niyaz-ı müşrikin bil
Celâliyle gönül gubârın sil

Ko riyâyı ameli ihlâsla kıl
Gelir gizli işin bir gün beyanı

Budur Câhidî bendenin muradı
Geç ihlâs ile bir gün sıratı

Hicâb ehli içemez bu fıratı
Haber budur veli gönlüm sıyâna[27]

Dinde samimiyet, kişiyi şeytanın ifsadından korur, onu, yaratılanı kötü/hor görmekten alıkoyar, onda iç ve dış uyumunun gerçekleşmesini sağlar, onun her daim Hakk'ı murat etmesini ama kendi amellerini görmezlikten gelmesini sağlar, kalbinin tasdik ettiği hikmetleri dilinin söylemesine yol açar ve işlediği amellerden zevk almasına fırsat verir.[28]

Diğer yandan zaferden zafere koşanlar her zaman samimi davrananlar olmuştur. Çünkü samimi çabalar hiçbir zaman zayi olmamıştır. Tarih boyunca samimi ve sabırlı fertlerden oluşan nice az sayıdaki topluluklar, sayı ve teçhizat

bakımından kendilerinden güçlü olan ordulara Allah'ın izniyle galip gelmişlerdir. Bu durum da gösteriyor ki samimiyet, zaferlerin temelidir.

Meşhur sufî Zinnûn-i Mısrî (ö.245/859), ihlas ve samimiyetin üç alameti olduğundan bahseder ve şu şekilde sıralar: Kişinin nezdinde halka ait övgü ve yerginin eşit olması, amelde ameli görmeyi unutması, yani çalışması ama çalışmaya kıymet vermemesi, amelin ahirette sevap gerektirdiğini unutması.[29]

İhlas ve samimiyete yapılan vurgu, tasavvufî gelenekte melâmetî meşrebe yol açmıştır. Melâmetîler, dinî görevlerini gösterişten uzak bir şekilde yerine getirmeye özen göstermişler, erdemli davranışlarını ve nafile ibadetlerini daima gizlemişlerdir. Sufî metinleri, riyakârlıkları ifşa edilip utandırılan insanlar hakkında pek çok hikâye içerir. Meşhur bir menkıbe şöyledir:

"Adamın biri camiye gitmiş. Namazını kılarken bir ses duymuş, alacakaranlık olduğundan sesin bir insandan geldiğini sanmış; gösteriş yaparcasına bütün geceyi namaz kılarak geçirmiş. Fakat sabah ezanı okunmaya başlayınca yanındakinin insan değil bir köpek olduğunu anlamış. Yaptığı bütün ibadet boşa gitmiş, kendisi de murdar olmuş."[30]

"Ameller niyetlere göredir. Herkese niyet ettiği şey vardır. Öyleyse kimin hicreti Allah'a ve Resûlü'ne ise, onun hicreti Allah ve Resûlünedir. Kimin hicreti de elde edeceği bir dünyalığa veya nikâhlayacağı bir kadına ise, onun hicreti de o hicret ettiği şeyedir."[31] diyen Peygamber Efendimiz, bizlere dinin özü ve dindarlığın ölçüsü olarak samimiyeti beyan kılmaktadır. Gerçek mümin inancına samimiyetle bağlanan¸ hiçbir maddi menfaat beklemeyen ve hiç kimseye gösteriş yapmadan inanan insandır. Dinde samimi olmayan¸ onu içine sindirememiş ve kendisine mal edememiş demektir. Dini kendisine mal edemeyen kimse onu hayat tarzı hâline de getiremez. Bunun için onun dindarlığı esen rüzgâra göre şekil değiştirir. Hâlbuki dindarlık, başkalarının keyfine göre değişmeyen¸ ilkeleri olan bir hayat tarzıdır.

İbadetine riya karıştıranlar ise dindar olduğunu¸ dinde samimi olduğunu zanneden ve bala zehir katarak gıdalanmaya çalışanlardır. Dinin özüne ait bu gerçeği bize anlatıp aşılayan Yüce Kitabımız, hemen her ibadetle ilgili samimiyet vurgusu yapmakta¸ ibadetlerin sadece Allah'ın rızası için yapılmasına dikkat çekmektedir. "*O hâlde ancak Bana ibadet et ve namazı Beni anmak için kıl.*"[32] "*O hâlde Rabbin için namaz kıl ve kurban kes.*"[33] mealindeki ayetler, bu hususa işaret etmektedir.

Niyeti hayır olanın akıbeti de hayır olur. Zira Allah, herkesin gönlüne göre verir. Gönülsüz yenen aş ya karın ya da baş ağrıttığı gibi, gönülsüz kılınan namaz da göklere ağmaz.

Dinde samimiyetimizi körelten en kötü hastalık, menfaatperestliktir. Menfaat gönüllere yerleştikçe, samimiyeti zayıflatır. Bu gibi kimseler gayra hizmeti lüzumsuz, hatta akılsızca bir davranış olarak vasıflandırırlar. Dünyada hazırladıkları menfaat planlarıyla, ahirette de köşkler satın alma hayaline kapılırlar. Bu suretle dinin temel prensibi olan nefsi tezkiye ederek, Allah'a ibadeti cemiyete taşıma fikri yerine, sadece kendini kurtararak, dünya ve ahirette rahat yaşamak düşüncesi hâkim olur.[34]

Samimiyetten yoksun hâle getiren bir diğer faktör, seküler zihniyettir. İslam'a

göre dünya ve ahiret hayatı bir bütündür. Her şeyi dünyadan ibaret görüp sadece dünya için çalışmak, samimiyetimizi yok eden en önemli etkendir. O hâlde dünyayı geçici bir imtihan yurdu olarak görüp aşırı dünya tutkusundan kurtulmak gerekir. Sekülerleşen zihinler, dini ikinci plana atmaya ya da gündelik hayattan dışlamaya çalışmaktadırlar. Oysa İslam, dünyayı dizayn etmek ve insanın tüm davranışlarını düzenlemek için gelmiştir. Dinin yaptırım gücü, tüm diğer yaptırımlardan daha etkin, daha kapsamlı ve daha devamlıdır. Her şeyi dünyevi bir çıkar ve beklenti için yapmaya kalkışanlara Peygamberlerin nebevî ölçülerini hatırlatmak gerekmektedir. Zira onlar, *“Biz sizden hiçbir şey istemiyoruz. Bizim mükâfatımız Allah’a aittir.”* ilkesiyle hareket etmişlerdir.

Bozulan çevre ve ortamlar, işlenen günahlar, günahlara karşı gerçekleşen bağışıklık ve duyarsızlıklar, iyiliği emretme ve kötülüğe dur deme görevinin gereğince yerine getirilemeyişi, İslami bilgi düzeyimizin yetersizliği, yozlaşma kültürü, gösteriş hastalığı, kendini beğenme içgüdüsü, ihtirasların peşine düşme hastalıkları, Müslümanların dindeki samimiyetlerini zedeleyen başlıca diğer etkenlerdir.

Özetle, İslam samimiyeti teşvik eder. Dış boyamayı asla kabul etmez. İç temizliğini ve samimiyeti emreder. Yapılan tespitlere göre sözün iletişimdeki rolünün %10 olduğu ifade edilmiştir. Buna karşılık insanlar arası iletişimde jest ve mimiklerin %30, insanın hâlet-i rûhiyesinin ise %60 oranında etkili olduğu dile getirilmiştir.

İslam’ı belli şekil ve kalıplardan ibaret görmek temel yanlışlıktır. “Ehl-i rusûm” diye tabir edilen şekilci zihniyet, Müslümana ilahî aşkı tattıramaz. Bu durumu Yunus Emre (ö.720/1320); “Dervişlik olaydı tâc ile hırka, Biz dahî alırdık otuza kırka” diye özetlemektedir. İçerisine ruhun sirayet ettiği şeklin anlamından bahsedilebilir. Ruh estetiği olmayan Müslümanın, şekil estetiği de olamaz. İslami değerlerle mücehhez ulvî ruhların ortaya koyduğu şekiller de bu ruha uygun bir tarzda ortaya çıkar. İslam sanatında temaşa edilen tevhid özellikleri bunun bir neticesidir. Şehadet parmağı, elif, minâre, hilâl, lâle, selvi, tek sesli musiki vs. hep bu tarz bir ruh hâletinin mahsulüdür.[35]

İslam’ın gayesi, inananları samimi, vicdanlı ve dürüst insanlar hâline getirmek, Allah Tealâ’nın iyi kulları olmalarını sağlamaktır. İkiyüzlülük, iki dillilik, art niyetli ve içten pazarlıklı, riyakâr olmak İslam’la asla bağdaşmaz. Samimiyetsizlik ve ikiyüzlülük, Kur’an’da ve hadislerde münafıklık/nifak olarak adlandırılmış ve şiddetle yerilmiştir. Hatta münafık, Müslüman görünen, ama gerçekte İslam’a inanmayan riyakâr kişi anlamına gelir. Herhangi bir şekilde münafıklığın ve riyakârlığın bazı Müslümanlara bulaşmış olması, ağır bir vebal ve büyük bir günahtır.

Selçuk Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar,* M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, s. 164.

Ebü’l-Kasım Abdülkerim el-Kuşeyrî, *er-Risâletü’l-Kuşeyriyye fi ilmi’t-tasavvuf,* haz.: Ma’ruf Zerrik ve Ali Abdulhamid Baltacı, Daru’l-Hayr, Beyrut 1993, s207-210.

Râgıb Isfahânî, *el-Müfredât fî garîbi'l-Kur'ân,* Mısır 1970, s. 151; İbn Manzur, Ebu'l-Fazl Muhammed b. Mükerrem b. Ali el-Ensârî, *Lisanu'l-Arab*, Daru Sadır, Beyrut 1990, c. VII, s. 26-27; Firuzâbâdî,
Muhammed b. Yakub, *el-Kâmûsu'l-Muhît,* Beyrut 1991, c. II, s. 299; Âsım Efendi, *Kâmus Tercümesi*, İstanbul 1852, c. II, s. 299.

el-Cürcânî, Ali b. Muhammed es-Seyyid eş-Şerîf, *Kitâbu't-Ta'rîfât*, thk. Abdulmun'im Hafnî, Kahire trz., c. I, s. 7.

Tehânevî, Muhammed bA'la b. Ali el-Farukî, *Keşşafu Istılâhati'l-Fünûn*, Daru Sadr, Beyrut trz., c. I, s. 43.

Tehânevî, *Keşşâf*, c. I, s. 606; Ateş, Süleyman, "İhlâs", *DİA*, cXXI, s. 536.

Ebu Bekr Muhammed b. İshak el-Kelâbâzî, *Bahru'l-fevâid,* Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih Bölümü, no. 697, vr. 168b.

Kur'an-ı Kerim'de, niyet ve ameldeki ihlasın kişiyi kurtuluşa erdireceği (bk. en-Nisâ, 4/146; el-A'râf, 7/32), kulluğun Allah'a has kılınması gerektiği (bk. ez-Zümer, 39/2, 11, 14; el-A'râf, 7/29; Yûnus, 10/22; el-Ankebût, 29/65; el-Beyyine, 98/5) buyurulmaktadır. İhlâsı dolayısıyla övgüde bulunulan kişiler yanında (bk. Yûsuf, 12/24; el-Hicr 15/40; es-Sâffât, 37/40), böyle kullardan kötülük ve çirkinliğin uzak durduğuna, şeytanın onları yoldan çıkaramadığına ve âkıbeti hayırlı kullar zümresinden olduklarına da işaret edilmektedir. es-Sâffât, 37/74, 128, 160, 169; Sâd, 38/83). Sonuç olarak, niyet, amel ve ihlasın Kur'an-ı Kerim'de bir bütünlük içerisinde ele alındığı ve aralarındaki ilişkiye vurgu yapıldığı görülmektedir.

Nisâ, 4/146.

Zümer, 39/2.

Beyyine, 98/5.

Müslim, İman, 95.

Meryem, 19/51.

Yûnus, 10/22-23.

Müslim, İbn Mâce, Ebu Hüreyre'den, Acûini, a.g.e., s. 242.

Şuarâ, 26/88-89.

Mâun, 107/4-6.

Bekir Köle, *Zeynüddin-i Hâfî ve Eserlerinde Tasavvuf Görüşleri,* Basılmamış Doktora Tezi, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2009, s. 217-219.

Câhidî Ahmed Efendi, *Divan,* Süleymaniye Kütüphanesi, Hasan Hüsnü Paşa Bölümü, no: 796, 37b-38a.

Kuşeyrî, *er-Risâle,* s. 207-210, 436.

Kuşeyrî, *er-Risâle,* s.207-210.

Annemarie Schimmel, *İslamın Mistik Boyutları,* çev. Ergun Kocabıyık, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 1999, 116.

Buharî, *Bed'ul-Vahy,* 1; *Itk,* 6; *Menâkıbu'l-Ensâr,* 45; *Nikâh,* 5; *Eymân,* 23; *Hiyel,* 1; Müslim, *İmaret,* 155; Ebu Dâvûd, *Talâk,* 11; Tirmizi, *Fedâilu'l-Cihâd,* 16.

Tâhâ, 20/14.

Kevser, 108/2.

Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar,* s. 164.

Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar,* s.22.

Bütün samimiyetlerin kaynağı Allah'a duyulan samimiyettir. Samimiyet buradan başlar ve müminin hayatının her alanına yayılır. O bakımdan Allah'a samimi kul olmak, insanlar arası ilişkilerde feyz ve bereket kaynağıdır. Bu açıdan müminler hep Rablerine teslim olmanın nimet ve güzelliklerini yaşarlar.

Kur’an’da Samimiyet

Prof. Dr. İbrahim Hilmi KARSLI
Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

Samimiyetsizlik ve Sahtecilik Temel Problemlerimiz

Günümüzde insan, bir şahsiyet parçalanması yaşamaktadır. Kendisi gibi olmayan ve kendisi ile barışık yaşamayan bir tutum sergilemektedir. Aslında bu insanî zaafın eksik olduğu hiçbir dönem yoktur. Ama zamanımızda bu, neredeyse bir yaşam felsefesi hâline gelmiştir. Kendini olduğundan farklı ve fazla göstermek, değişik imajlarla toplumda yer edinmeye çalışmak moda olmuştur.

Günümüzde insanlar, dış görünüşü ve zâhiri ön planda tutmaktadır. Buna göre önemli olan öz ve söz birliği, kalp ve davranış bütünlüğü değil, dış görüntü ve görselliktir. Kendini sergilemek, zahiri kurtarmak moda hâline gelmiştir. Çağımızda insanın özü ve sözü, içi ve dışı, niyeti ve davranışı arasındaki bütünlük kopmuştur. Kısaca günümüzde insan, gerçekçi ve sahici olamamakta, dış görüntü ve zahiri kurtarmakla yetinmektedir.

Günümüz insanı bu anlamda bir samimiyet problemi yaşamaktadır. İç dünyası ile davranışları arasındaki tutarlılığı kaybetmiştir. İlişkiler içtenlikten, doğallıktan uzaklaşmış ve yüzeysel bir hâle gelmiştir. İnsanlar yaptıklarını inanarak ve severek yapmamaktadırlar. İç dünyalarından geldiği gibi değil, dış dünyanın yönlendirmelerine göre hareket etmektedirler. Öyle oldukları için değil, öyle görünmeleri istendiği için yapmaktadırlar. Bunun bir neticesi olarak da, ne yazık ki, rolünü daha iyi yapanlar toplumsal hayatta daha fazla kabul görmektedirler.

Günümüzde nitelik değil, nicelik ön plandadır. Öze değil şekle, bâtına değil zâhire önem verilmektedir. Bu âdeta zamanın ruhu, çağın karakteri olmuştur. Her alana yansımıştır. Artık önemli olan içsel, manevi ilerleme değil; aksine görüntü, marka, model ve etikettir. Kısaca görüntü aslın yerine geçmiş; imaj, özü gölgede bırakmıştır.

Diğer taraftan samimiyet, Müslümanların dinleriyle olan ilişkilerinde de temel bir sorundur. Çünkü insanlar, çoğunlukla inandıkları değerlere içten bir bağlılık göstermemektedirler. İnançlar hayata ruh ve can vermemektedir. Dinî hayat aşkla, coşkuyla ve içten bir duyarlılıkla yaşanmamaktadır. Maneviyatla olan ilişki, insanları sevgiye, sabra, merhamete ve fedakârlığa teşvik etmemektedir.

Günümüzde ne yazık ki ibadetler çoğunlukla insanın ruhunu, özünü olgunlaştıran bir işlev görmemektedir. Dinî hayat daha ziyade ruhî, kalbî yönü zayıf; şeklî yönü öne çıkan bir özellik göstermektedir. Zamanımızda Allah rızası, ölümden sonra diriliş, hesap şuuru, fertleri amele teşvik etmemektedir. Başka bir

ifadeyle din, çoğunlukla vicdanları beslememekte, düşünce ve duyguları harekete geçirmemekte, niyetlere kaynaklık etmemektedir. Kısaca dinle olan ilişkinin şeklî bir boyuta indirgenmesi, bu konudaki samimiyetsizliğin açık bir göstergesidir.

Diğer taraftan ailede, toplumda, ticari hayatta doğruluk ve dürüstlük kaybolmaktadır. Eşler arası ilişkilerde sadakat duygusu zayıflamakta, aldatmalar çoğalmaktadır. İnsanlar, birbirine verdikleri sözleri yerine getirmemekte; kamu alanında yaptıkları sözleşmelere bağlı kalmamaktadırlar.

Bu bağlamda vergi kaçırmak, kaçak elektrik kullanmak, memuriyet görevini savsaklamak, hasta olmadığı hâlde rapor kullanmak, kamu malını israf etmek, makam arabasını şahsi işlerde kullanmak, ihaleye fesat karıştırmak, ihale şartlarına uymayarak inşaat malzemesinden çalmak, eş dost ve akrabayı kayırmak, bu bağlamda akla gelen hususlardır. Bütün bunlar bir yönüyle hak hukuk ihlalleri iken diğer yönüyle de doğruluk ve dürüstlükle bağdaşmayan davranışlardır.

Doğruluk, Dürüstlük Yoksa Güven de Yoktur

İnsanın iç dünyası ile yaşadıkları arasında uyum olursa mutlu olur. Çünkü burada kişilik bütünlüğü sağlanmaktadır. İnanç, duygu, düşünce, vicdan ve irade kuvvetleri aynı hedefe yönelmektedir. Tersi bir durumda da insan kişiliği parçalanmaktadır. Dolayısıyla bir anlamda insanın iç dünyası, zıt kuvvetlerin çatışmasına sahne olmaktadır.

İnsanın inandığı değerleri yaşamaması içsel gerilime sebep olur. Aynı şekilde onun yaptıklarına inanmaması da bir huzursuzluk kaynağıdır. O bakımdan fertler arası ilişkilerde doğal olabilenler kendileri ile barışık olanlardır. İçsel yönelişleri ile davranışlarını birleştirebilenler, daha huzurlu insanlardır. Bu, doğruluğun ve samimiyetin bu dünyadaki kazanımlarından biridir.

Doğruluk, dürüstlük fıtratın bir özelliği olsa da, çoğunlukla insanlar bunun gereğini yerine getirmezler. Hele dinî terbiyenin olmadığı toplumlarda bu değerler yerini kirli ilişkilere bırakır. İnsanlar yalana dolana, sahteciliğe ve ihanete iyice bulaşırlar. Verdikleri sözde durmazlar. Yaptıkları anlaşma ve ahitlere bağlı kalmazlar. Şeffaflığı ve açık sözlülüğü bırakır, hile ve entrikaya başvururlar.

Böyle topluluklarda zamanla bu fiiller yaygınlaşarak sıradan davranışlar olarak görülmeye başlanır. Tâbi gelinen bu noktada toplumsal barış ve huzur zarar görür. Yalan, aldatma ve sahtecilik, cemiyetin temelini sarsan hastalıklar hâline gelir. Çünkü insanları birbirine bağlayan güven duygusu kaybolmuş, kimsenin kimseye itimadı kalmamıştır. Kuşku ve tedirginlik yaygınlaşmış, söz ve davranışların ardında farklı niyetler aranır olmuştur. Neticede sevgi ve huzur ortamı, yerini endişe, kaygı ve güvensizliğe bırakmıştır.

Samimiyet; Allah’a Karşı Samimi Olmakla Başlar

Bütün samimiyetin kaynağı Allah’a duyulan samimiyettir. İçtenlik buradan başlar ve müminin hayatının her alanına yayılır. O bakımdan Allah’a samimi kul olmak, insanlar arası ilişkilerde feyz ve bereket kaynağıdır. Bu açıdan müminler

hep Rablerine teslim olmanın nimet ve güzelliklerini yaşarlar. İnkârcılar ise bu nimetlerden mahrumdurlar. Çünkü onlar Allah Tealâ ile velayet ve samimiyet bağı kuramamışlardır. Dolayısıyla diğer insan ve varlıklarla da sahici ilişkiler kuramazlar. Kurduğu ilişkiler çoğunlukla hasbilik ve içtenlikten uzaktır. Çıkar ve menfaatler burada belirleyici olur. Kısaca, sonsuz ilim ve kudret sahibine muhabbet, bütün muhabbetlerin başıdır. O'na bağlanmak diğer bütün varlıklarla kurulacak bağların kaynağıdır.

Yüce Yaratıcıya samimiyetle bağlanmak, insanın nail olabileceği en büyük lütuftur. Çünkü imanla varlık bir bilmece olmaktan çıkar, her şey bir anlam kazanır. Varlık O'nunla başladı, hayatın anlamı da O'na inanmakla başlar. Bütün faziletler, Allah Tealâ'ya inanmanın bir sonucudur. Allah'a imanın olmadığı yerde hiçbir ahlaki güzellikten ve erdemden bahsetmek mümkün değildir. Peygamberler gönderilmeseydi, vahiyler gelmeseydi insan diğer canlılardan farksız bir hâle gelirdi. Dolayısıyla yaşanan bu hayatta yücelmek için yüceler yücesi Cenab-ı Hakk'a inanmak ve bağlanmak gerekir. Gönülden teslimiyetle insan huzur ve sükûna kavuşur. Hayatın acımasız dalgaları arasında sağa sola savrulmaktan kurtulur. Âdeta sapsağlam bir tutamağa sarılarak sahil-i selâmete erer. (Lokman, 31/22)

Gönülden gelerek Yüce Allah'a yönelmek, ruhun kirlerden, paslardan arınması, kendi temizliğini ve güzelliğini keşfetmesidir. İnsanın dünya zindanından kurtulması, sonsuzluklara kanat çırpmasıdır. Aydınlık bir dünyanın perdelerinin önüne açılmasıdır. İnsanın, hayatın ve bütün varlığın keşfedilmesi, her şeyin yeniden anlam kazanmasıdır. Yüce Allah'a samimiyetle yönelmek, ruhun özgürlüğe kavuşması ve kendi mecrasında akmasıdır.

İkiyüzlülük, nifak, riya, gösteriş, yalan, aldatma; evet bütün bunlar Yüce Yaratıcıya giden yolda âdeta insanın sırtına yüklenmiş yüklerdir. Bunları atması ve hafiflemesi gerekir. Çünkü yol uzundur; ebediliğe uzanmaktadır. Yolculuk meşakkatli ve yorucudur. Gemi derin okyanuslarda yol almakta, dağ gibi dalgalarla boğuşmaktadır.

Mümin, bahsedilen ahlaki zaafların tuzağına düşmemelidir. Çıktığı kulluk yolculuğunda gönlünü çelişkilerden, çatışmalardan kurtarmalıdır. Aksi takdirde bunlar ona hep ayak bağı olacak ve ikide bir tökezlemesine sebep olacaktır. Yine iç dünyasında huzura ve dinginliğe kavuşamayacaktır.

Doğruluğun, dürüstlüğün toplumda egemen olması, ancak insanların hayata yeni bir gözle bakmalarıyla mümkündür. Dolayısıyla beşerin, nefsin, şeytanın ürettiği kıstasları bırakıp, vahyin aydınlığında hayatı görmek gerekir. Kısa vadeli dünyevi hazların, kaprislerin, şehvetin ve şöhretin tasallutundan kurtulmak icap eder. En azından böyle kutlu bir çabanın içerisinde bulunmak lazımdır. Bu, yaşadığımız hayatın ötesini göremeyenlerin, Bâki olanla muhabbet bağı kuramayanların erişebilecekleri bir olgunluk değildir.

Şu hâlde mesele, dünya ve ahiretten, fani olanla ebedi olandan birini tercih etmekle ilgilidir. Şeytanî değil, rahmanî değerlere göre hayatı tanzim etmekle alakalıdır. Bu olgunluğa erişemeyenlerin, Rablerine samimi bir şekilde bağlanamayacakları kesindir. Yine hayata bu açıdan bakamayanların, aldatmadan, hıyanetten uzak, dürüst ve samimi ilişkiler kuramayacakları açıktır.

Kısaca doğru ve dürüst bir toplum için, kalplerin imana açılması, yüzlerin Allah'a yönelmesi gerekmektedir.

Samimiyet; Allah Rızasına Ayarlı Yaşamaktır

Hesap gününde insanın karşılaşması muhtemel şu durumu bir hayal etmesi gerekir. Hayat boyu elde ettiği sermayesi bir işe yaramamış, bin bir zahmetle biriktirdiği hâsılat yok sayılmıştır. Bir mümin için herhâlde bundan daha büyük bir hüsran olamaz. Kim Allah'ın huzurundan bu şekilde elinin boş dönmesine razı olabilir ki?

İşte mümin, böyle bir durumla karşılaşmanın endişesini daima yaşar. Akıbetinin böyle olabileceği ihtimalini düşündükçe ürperir. Dolayısıyla ihlas ve samimiyeti konusunda kendini acımasız bir şekilde hesaba çeker. Yarın telafisi mümkün olmayan bir durumla karşılaşmamak için tekrar tekrar kendi iç dünyasına yönelir. Yapacağı ibadet ve amellerdeki niyet ve düşüncelerini iyice gözden geçirir. Bunları gerçekten Allah rızası için mi yapmaktadır? Yoksa işin içine başka düşünce ve hesaplar mı vardır? Gelecek kaygı ve beklentisi, şan şöhret sevdası, para pul davası mı kendini sürüklemektedir? Hâl ve hareketlerini insanların takdir ve beğenileri mi yahut Allah rızası mı yönlendirmektedir? Yoksa din adı altında başka arzu ve gayelerin peşinde mi koşmaktadır? Kendini ispatlamak ve yüceltmek davası mı ağır basmaktadır?

İhlaslı ve samimi bir mümin, bu soruların cevabının ardına düşer. Davranışlarının arka planındaki sebepleri inceden inceye gözden geçirir. Riya, gösteriş vb. şeytani yönelişleri ayıklar. Yapılan hayırlı işleri vebale dönüştüren bütün nefsani ayartıları elinin tersiyle iter. Bu içsel muhasebeyi o mutlaka yapmalıdır. Çünkü her an kaybetmesi muhtemel bir durumla karşı karşıya bulunmaktadır. Amellerinin çalınma ihtimali yüksektir. Onları ifsat etmek isteyen şer güçler harekete geçmiştir. İç dünyasında tam bir mücadele yaşanmaktadır. Bu, rahmani yönelişlerle şeytani dürtülerin mücadelesidir.

İnsanı, bahsedilen bu şeytani tuzaklara karşı korunaklı hâle getiren tek yol, ihlaslı olmasıdır. (Hicr, 15/40) Dünyevi heves ve arzulardan kurtulma ve sırf Allah rızasına ayarlı bir hayat sürme gayretidir. Bu, kişinin yaptığı ibadet ve sâlih amellerin geçerli olabilmesinin temel şartıdır. Yine dünyada ortaya koyduğu çabaların ahirette bereket ve rahmete dönüşebilmesinin olmazsa olmaz ilkesidir.

Rabbine kavuşmayı ümit ve arzu eden mümin, sâlih ameller yapmaya devam etmelidir. Ancak bunları işlerken hiçbir şeyi ve kimseyi Rabbine ortak koşmamalıdır. (Kehf, 18/110) Kişi, dinî emirleri yerine getirirken asla dünyevi bir hesap içerisinde olmamalıdır. Bütün samimiyetiyle Hakk'a bağlanarak yalnız O'na kulluk etmelidir. (Zümer, 39/2) Aksi takdirde yapılan ibadetler, hayır hasenatlar, yok olup gidecek; insan, telafisi mümkün olmayan bir pişmanlıkla karşı karşıya kalacaktır.

İnsanın burada bahsedilen şekilde ideal manada ihlaslı bir hayatı gerçekleştirmesi elbette ki zordur. Buna ulaşmak, herkesin kolaylıkla nail olabileceği bir fazilet değildir. Çünkü bir takım yanlış düşünce ve ayartılardan bütünüyle temizlenmek, daima mümkün değildir. Ancak bir müminin, Allah rızası dışındaki her türlü niyet ve şaibeden uzak bir şekilde amellerini yapması,

onun temel amacı olmalıdır. Bunu gerçekleştirdiği ölçüde ebedi âlemde amellerinin kendisine fayda vereceğini bilmelidir.

Samimiyet; Dosdoğru Olmaktır

Samimiyet, inancında ve davranışlarında gösterişten, riyadan uzak olmaktır. Özünde, sözünde doğruluktan ayrılmamaktır. Samimi kimse, davranışı, gönlünden geçeni, kalbinde olanı tasdik eden kimsedir. Böyle kimselerde amel ve düşünce; eylem ve niyet aynı amaca yöneliktir. Bu anlamda doğruluk ve dürüstlük müminin karakteri, ahlaki hayatının ayrılmaz bir parçasıdır. Çünkü iyi niyet ve samimiyetin olmadığı yerde dinden ve ahlaktan bahsetmek mümkün değildir.

Samimiyetsizlik kalbin paslanması, ruhun kirlenmesidir. Doğuştan insan tabiatına işlenmiş doğruluk ve dürüstlük kodlarının silinmesidir. Fıtratın tahrip ve tahrif olması, insandaki şer duygusunun takva şuuruna baskın gelmesidir. Sıdk ve sadakat özelliğini kaybeden insanlar, yalandan iftiraya, riyadan gıybete birçok günaha saparlar. Çünkü bu ahlaki vasıf, insanda vicdanın sesidir. Dolayısıyla yalan, hıyanet vb. günahlara karşı kişiyi âdeta bir kalkan gibi korur. Yine mümince bir hayatın mayası ve özü olup, daima onu hayra ve iyiliğe teşvik eder.

Din, her şeyden önce bizlere, Rabbimize ve diğer müminlere karşı samimi ve dürüst olmayı tavsiye eder. Dindarlık, müminlere karşı ketum, mesafeli ve dışlayıcı olmayı asla kabul etmez. Hangi düşünce ve maksatla bu tür davranışlara tevessül edilirse edilsin, bunların dinle diyanetle bir alakası yoktur. Şeytani desîse ve tuzaklara kapılmaktan başka bir anlam ifade etmezler.

Bütün peygamberlerin şiarı doğruluk ve samimiyet olmuştur. Bu özellikleri ile insanlar arasında temayüz etmişlerdir. Dürüst ve tertemiz kişilikleri ile hep gökteki ay gibi parlamışlardır. Şüphesiz ki Allah Tealâ peygamberliği kime vereceğini en iyi bilendir. (En'âm, 6/124) Ancak insanlar arasından elçilerini seçerken, herhâlde bunun önemli hikmetlerinden biri, onların daha önceki hayatlarında tertemiz ve güvenilir kişiler olmalarıdır.

Hz. Peygamber, nübüvvetten önceki hayatında hep dürüst ve güvenilir kimliği ile tanınmıştır. Nitekim inkârcılara karşı kendini savunurken, geçmişini şahit olarak gösterir. Nasıl bir kişilik ve karaktere sahip olduğunu hatırlamalarını ister. (Yunus, 10/16) O, peygamberlikten sonra da gerek Rabbine gerekse insanlara ve davasına karşı bir samimiyet timsali idi. Mesela, davasına son derece bağlı idi. O denli ki müşriklerin imana gelmemeleri onu kahrediyor, neredeyse kendini yiyip bitirmesine sebep oluyordu. (Şu'ara, 26/3)

Hz. Peygamberden önce gelmiş elçilerin her biri aynı şekilde birer dürüstlük ve samimiyet abidesiydi. Onlar, gönülden inanmanın, samimiyetle bağlanmanın ne demek olduğunu göstermişlerdir. Bu hayatta yaşanabilecek acı tatlı günlerde, yenilgi ve zaferlerde, batış ve çıkışlarda sıdk ve sadakatin yolunu insanlara öğretmişlerdir. Nitekim Kur'an onların birçoğu ile ilgili "sıddîk" ifadesini kullanır. Yani onlar, dürüstlükte zirve, samimiyette sembol kimselerdi. Kur'an, Hz. İbrahim (Meryem, 19/41), Hz. İsmail (Meryem, 19/54) ve Hz. İdris'i (Meryem, 19/56) bunlar arasında özellikle zikreder.

Hz. Yusuf da, sıdk ve sadakat sahibi bir peygamberdi. Nitekim hapisteki

arkadaşları ona hitap ederken "Ey Yusuf, dosdoğru olan arkadaş (sıddîk)" diye sözlerine başlarlardı. (Yusuf, 12/46) O, inandığı davaya kendini adamış birisi idi. İffet ve hayâ sembolü bir insandı. Ağır bir imtihana maruz kalmış, kadınla denenmişti. Ama onlardan gelen tekliflere ve korkutmalara boyun eğmemiş ve şu cevabı vermişti: *"Ey Rabbim! Bu kadınların istedikleri şeyi yapmaktansa hapiste çürümeyi yeğlerim."* (Yusuf, 12/33) Nitekim bu konuda uğradığı iftira yüzünden hapse girmiş ve yıllarca orada kalmıştı. Ancak hapisten çıktıktan sonra vaktiyle ona iftira atıp cezalandırılmasına sebep olan kadınlar dahi onun art niyetten uzak, tertemiz birisi olduğunu itiraf etmişlerdi. (Yusuf, 51/12) Çünkü o, hem Rabbine karşı samimiyetsizlikten hem de kendisini davet eden kadının kocasına yani efendisine karşı hıyanetten uzaktı.

Samimiyet; Allah Yolunda Fedakârlıktır

Dinde samimi olmamız, inandığımız değerler konusunda iyi niyetli ve dürüst olmamızdır. Gerektiğinde bu değerlerin yayılıp yaşanması için fedakârlıktan kaçınmamamızdır. İnsanın din ve davası konusundaki samimiyeti bununla orantılıdır. Zorluk ve sıkıntı görmeyenlerin içtenliğini ve sadakatini test etmek mümkün değildir. Kimler benimsediği değerleri hayata geçirmek konusunda malından, canından fedakârlık yapmakta, kimler de bunun aksine hareket etmektedir? İşte insan, bu konularda samimiyet sınavından geçirilmektedir. (Ankebût, 29/2-3)

İnsanlar çeşit çeşittir. Bir tarafta hayatın sırrını çözememiş, zevklerin, kaprislerin ve basit hesapların kurbanı olanlar vardır. Nitekim şu ayet, cihadın, fedakârlığın gerektiği yerde sıvışmaya çalışan bu kimselerden bahseder: "*Ve onların arasında, "(Evde kalmam için) bana izin ver; beni böylesine çetin bir sınava sokma!" diyen (niceleri) vardı."* (Tevbe, 9/49)

Diğer tarafta ise Allah rızasına, ulvîliklere ve uhrevî güzelliklere kendini adayanlar vardır. Bunlar, Allah yolunda bir şeyler yapabilme arzusuyla dopdoludur. Gönülden bu uğurda yorulmak, koşuşturmak isterler. Allah'a teslimiyet, ebediyet sevgisi bu kimselerde ulvîliklere taşıyan bir tutkudur. Gözyaşlarının akmasına sebep olan bir aşktır.

Rivayete göre Allah Resûlü, Tebük gazvesine davet ettiğinde, aralarında Abdullah İbn Muğaffel el-Müzenî'nin de bulunduğu bir grup gelmişler ve ondan binit istemişlerdi. Rahmet Elçisi onlara, "Sizi üzerine bindirecek bir şey bulamıyorum" deyince onlar, Allah yolunda bir çaba gösterememenin ıstırabıyla hüzünlenmiş ve gözyaşı dökerek oradan ayrılmışlardı. (Bedrettin Çetiner, Esbab-ı Nüzul, İstanbul 2010, I, 474) Kur'an bu samimiyet tablosunu bizlere şu ifadelerle nakleder: *"Kendilerine bir binek temin etmen için sana gelip de sen 'Sizi bindirecek bir şey bulamadım' dediğinde, bu uğurda harcayacak bir şey bulamadıklarından dolayı üzgün ve gözü yaşlı geri dönenleri kınamak için de bir neden yoktur."* (Tevbe, 9/92)

Samimiyet; Verilen Söze, Yapılan Anlaşmaya Bağlı Kalmaktır

Bazı insanlar şu veya bu sebeple başkalarına söz verir fakat bunun gereğini yerine getirmezler. Böyle kimseler, taahhütte bulunmanın nasıl bir sorumluluk

yüklediğinin nedense pek farkında değillerdir. Yine verilen sözün gereği yerine getirilmediğinde, karşı tarafın nasıl bir hayal kırıklığına uğrayacağı ve gururunun incineceği pek hesaba katılmaz. İnsanlar arası ilişkilerde bu tür aldatmalar ne yazık ki çokça yaşanmaktadır. Aslında bu, söz veren kimsenin onur ve itibarı ile bağdaşmayan, iyi niyet ve samimiyeti konusunda da kuşku uyandıran bir durumdur.

Bazen de toplumlar söz vermekte fakat bunun gereğini yerine getirmemektedirler. Kur'an bunun örneğini İsrailoğulları tarihinden verir. Onlar, "Bize bir hükümdar gönder de Allah yolunda savaşalım" diye söz verdiler. Ancak kendilerine savaş farz kılınınca yan çizdiler. Atanan hükümdarı kabul etmemek için de olur olmaz bahaneler uydurdular. (Bakara, 2/246-247)

Kur'an'da doğru ve dürüstlükten yoksun insan tipi münafıktır. Bu hastalıklı ruh hâlinin en dikkat çeken özelliklerinden biri de verdiği sözde durmamaktır. Bu tür kimseler başta Allah Tealâ'ya karşı samimi değillerdir. Haşa! O'nu aldatmaya kalkışırlar. (Nisâ, 4/142) Şu ayette geçtiği üzere Allah Tealâ'ya söz verdikleri hâlde bunun gereğini yerine getirmezler: *"Onlardan, 'Eğer Allah bize lütfundan birşey verecek olursa biz de bağışta bulunur ve iyi insanlardan oluruz' diye Allah'a söz verenler vardır. Allah onlara lütfuyla zenginlik verdiğinde ise cimrilik ettiler ve arkalarını dönüp gittiler."* (Tevbe, 9/75-76) Onlar Hz. Peygambere verdikleri sözlere de bağlı kalmadılar. "*Münafıklar sana "Baş üstüne!" derler. Fakat yanından çıkınca, onlardan bir güruh gece karanlığında senin söylediklerinin tersine plânlar yaparlar."* (Nisâ, 4/81)

Müminlere gelince, onlar verdikleri söze sadık kalan kimselerdir. Hatta onlardan şehit olmaya söz verenler dahi sözlerinden caymazlar. *"Müminler içinde Allah'a verdiği söze bağlılık gösteren nice erler vardır. İşte onlardan kimi adağını ödedi (şehit oldu), kimi de bunu bekliyor. Onlar hiçbir şekilde ahitlerini değiştirmediler."* (Ahzab, 33/23)

Bu ayetin Enes İbnu'n-Nadr hakkında nazil olduğu rivayet edilmiştir. O, Bedir gazvesine bulunamamış ve buna çok üzülmüştü. Büyük bir fırsatı kaçırdığını düşünüyordu. Allah'ın elçisine gelerek "Müşriklerle yapılan ilk savaşta bulunamadım. Nasip olur da onlarla yapılan bir savaşta bulunursam, Allah Tealâ benim neler yapacağımı görecektir. Nitekim bu dileği gerçekleşir ve Uhud savaşına katılır. Savaşta Sa'd İbn Mu'âz'la karşılaştığında "Rabbime yemin ederim ki Uhud önlerinde cennetin kokusunu alıyorum" demiş ve şehit oluncaya kadar burada savaşmıştı. Nakledildiğine göre savaştan sonra bulunduğunda tanınmayacak bir hâldeydi ve üzerinde kılıç, mızrak ve ok darbeleriyle oluşmuş seksenden fazla yara vardı. Anlaşılan o ki müşrikler onun ölüsüne dahi işkence yapmışlardı. Kız kardeşi Rubeyyi' bintu'n-Nadr, parmak uçlarından onu ancak tanıyabilmişti. (Buharî, Cihad, 12; Müslim, İmâra, 148)

Ebediyet aşkını taşımayanlar buradaki şehitlik arzusunu anlayamazlar. Dünya sevgisine batanlar bu fedakârlığın sırrını çözemezler. Hatta bunu büyük bir ahmaklık olarak değerlendirirler. Oysa şehitler, dünyanın faniliğini ve değersizliğini anlayan ve sonsuzluğa kanat çırpan kuşlar gibidir. Şehitlik, ebedi güzellik ve esenliğe koşmanın ve onu kucaklamanın yoludur. Maddi olarak yok olmanın, ancak ruhsal olarak var olmanın adıdır. Ruhun maddeye galip

gelmesidir. Şehit, canını feda ederek bunu ilan eder. O, mütebessim bir çehreyle bu dünyadan ayrılır. Çünkü Ebedî Dost'a varmanın müjdesini almıştır. Şehitler herhâlde peygamberlerden sonra en samimi insanlardır. Çünkü onlar ahiret hayatının en büyük şahitleridir. Şehit olarak da bunu ispatlarlar. Yine onlar canlarını vererek fedakârlığın en büyüğünü yaparlar. Böylece samimiyetin zirvesine ulaşırlar.

Samimiyet; içten bir tevbe ile Allah'a dönüştür

Kur'an, mal ve evladın bir imtihan vesilesi olduğunu, Allah'a giden yolda bazen bunların bir engel oluşturduğunu ifade eder. (Teğabun, 64/15) Kültürümüzde de "Viran olası hanede evlâd u iyal var" sözü meşhurdur. Bununla mal mülkün, çoluk çocuğun insan için bir ayak bağı olduğu ve yüce ideallerden onu alıkoyduğu anlatılır. Din, iman konusunda samimi olmayanlar, bunları biricik değer, hayatın anlamı ve amacı hâline getirirler. Böylece imtihanı kaybederler. Gönülden Allah'a bağlı müminler ise, dünyevi imkânları yüce hedefler uğruna bir vasıta olarak görürler.

Ashab-ı Kiram, Hudeybiye seferine katılma konusunda söz vermişlerdi. Verdikleri söze de bağlı kaldılar. Çünkü onlar imanlarında samimi ve sadakat sahibi idiler. Ancak bu sefere katılamayan göçebe Araplardan bazı topluluklar vardı ki bunlar iman gönüllerine henüz yerleşmemiş ve teslimiyet şuuruna ermemişlerdi. Nitekim Peygamber'e gelerek sahte bir tavırla "Malımız mülkümüz, çoluk çocuğumuz bizi meşgul etti ve ne yazık ki bu sefere katılamadık. N'olur bizim için Allah'tan bağışlanma dile" diyerek asılsız mazeretler ileri sürdüler. Aslında onları Hudeybiye seferine çıkmaktan alıkoyan asıl sebep, Peygamberin ve müminlerin sağ salim bir şekilde ailelerine dönmelerinin mümkün olmadığına inanmalarıydı. (Fetih, 48/10-12)

İşlenen günahlardan, yapılan hatalardan rahatsız olmama, din konusunda samimiyetsizliğin bir belirtisidir. Bu tür insanlarda vicdani hassasiyet ve imani heyecan körelmiştir. Günah işlemek, sıradan bir durum hâline gelmiştir. Ancak takva şuuruna sahip insanlar böyle değildir. Onlar bir günah işlediklerinde veya çirkin bir iş yaptıklarında hemen Allah'ın yüceliğini hatırlar ve günahlarının affı için O'na yalvarıp yakarırlar. (Âl-i İmrân, 3/135) Samimi bir tövbe ile Rablerine yönelir; tazarru ve niyazda bulunurlar. (Tahrim, 66/8)

Ashab-ı Kiram'dan Ebu Lübabe ve arkadaşları, işte bunun unutulmaz örnekleridir. Bunlar da savaştan geri kalmışlardı. Ancak Hudeybiye seferinden geri kalanlar gibi yanlış yollara başvurmamışlardı. Aslında Ebu Lübabe, Akabe Biatı sırasında Müslüman olmuştu; yani ilklerdendi. Yine Bedir savaşına giden Allah Resûlü onu yerine vekil bırakmıştı; Uhud ve diğer gazvelere de katılmıştı. Yani o, Allah Resûlü'nün en samimi dava arkadaşlarından biri idi. Ancak Tebük gazvesinde nasıl olmuşsa tembellik göstermiş ve bir mazereti olmaksızın evinde kalmıştı. Diğer arkadaşları da bu konuda zaaf göstermişlerdi. Hz. Peygamber Tebük seferinden döndü. Ebu Lübabe ve arkadaşları yaptıklarından dolayı son derece mahzun ve mahcup bir durumda idiler. Nasıl da Allah Resûlü'nün davetine uymamışlar, ona karşı böyle bir saygısızlık yapmışlardı? Şimdi onun huzuruna nasıl çıkacaklar, kendilerini nasıl affettireceklerdi? İşte bunları

düşündükçe dert ve kederleri kat kat artıyordu.

Rivayete göre bunlardan bir kısmı kendilerini zincirlerle Mescid'in direklerine bağlamışlardı. Affedilinceye kadar burada kalmış ve nihayet haklarında şu ayet nazil olmuştu: *"Diğer bir kısmı ise günahlarını itiraf ettiler. Onlar iyi işlerle kötü işleri birbirine karıştırdılar. Onlar tövbe ederlerse umulur ki Allah da onların tövbelerini kabul buyurur. Çünkü Allah çok bağışlayan ve çok merhametli olandır."* (Tevbe, 9/102) Yine bu güzide insanların Allah Resûlü'ne gelerek "Ey Allah'ın Elçisi, işte mallarımız, bizi seninle beraber çıkmaktan onlar alıkoydu. Şimdi sen bunları tasadduk olarak bizden kabul buyur ve böylece bizi temize çıkar" demişlerdi. Allah Resûlü de "Mallarınızdan bir şey almak henüz bana emredilmedi" deyince şu ayet nazil olmuştu. "*Onları temizleyip arındırmak için mallarından bir miktar sadaka al ve onlar için dua et. Senin duan onlar için bir tesellidir. Allah herşeyi işitir, herşeyi bilir."* (Tevbe, 9/103)

Burada da samimi dindarlığın bir başka yönünü görüyoruz. O da, arınma sevdasıdır. Allah Tealâ'nın huzuruna günahlardan temizlenmiş olarak varma arzusudur. Nitekim Tevbe sûresinin 103. ayetinde buna işaret edilmektedir. Samimi müminlerin bütün amacı budur. Onlar, günahlarla kirlenmiş bir şekilde Rablerinin huzuruna varmak istemezler. Bu sıradan bir isteğin ötesinde, hayatın temel gayelerinden biridir. O bakımdan müminler günahkâr olmanın gerilimini ruhlarında daima hissederler. Günah yükünü sırtlarından bir an evvel atmanın arzusunu taşırlar. İşte Ebu Lübabe'nin derdi de bu idi. Çünkü o, Allah Resûlü'nün sefer davetine icabet etmemişti. İlk defa böyle bir şey oluyordu. Dolayısıyla bu durum onda tahammül edilmez bir kedere ve nedamete sebep olmuştu.

Samimiyet; Güçtür, Cesarettir

İmanda tereddüt, kararsızlık ve zafiyet demektir. Münafık insan, şüpheler içerisinde bocalayan ve hak-bâtıl ikileminde safını belirleyememiş kimsedir. (Nisâ, 4/143) Ahlaki bir ilkesi olmadığından istikamet sahibi değildir. Dolayısıyla şartlara göre tavır alır, omurgasızdır. Bu dünyaya ayarlı bir hayat yaşar. Menfaati neyi gerektiriyorsa, kılıktan kılığa girerek onu elde etmeyi hedefler. (Nisâ, 4/72-73) İnananlar arasında olunca onlardan yana gözükür, inkârcılarla beraber olunca da onlara destek verir. Çünkü fırsatçıdır, dünyanın zevki sefasına, haz ve imkânlarına kavuşmak tek isteğidir.

Nifak sahibi kimselerin bütün marifetleri, görüntü ve zahiri kurtarmaktır. Sahte tavır ve davranışları ile toplumda yer edinmeye çalışırlar. Ancak özden yoksun oldukları için kalıcı bir iz bırakmaktan uzaktırlar. Nitekim bu durumları şu ayette etkileyici bir dille ifade edilir: *"Onları gördüğünde kalıpları kıyafetleri senin hoşuna gider, onları beğenirsin. Konuştuklarında sözlerine kulak verirsin. Gerçekte ise onlar, âdeta duvara dayatılan, ruhsuz kütüklere benzerler. İçleri boş, ödlek olduklarından çıkan her sesten pirelenir, her yeni haberi kendi aleyhlerinde sanırlar.*" (Münafikûn, 63/4)

Nifak hastalığına yakalananlar doğal hâlleriyle topluma iştirak etmezler. Onlar olduğu gibi görünmez veya göründüğü gibi olmazlar. İçten pazarlıklı oldukları için de daima tedirginlik psikolojisini yaşarlar. Her an başlarına bir musibet gelebilir endişesini taşırlar. Şu ayetler, onların bu hâlini anlatmaktadır:

“Münafıklar, kalplerindekini yüzlerine vuracak bir sûrenin indirilmesinden çekinmektedirler.” (Tevbe, 9/64) *“Sizden olduklarına dair Allah’a yemin ederler. Oysa onlar sizden değillerdir; lâkin korkularından böyle söyleyen bir topluluktur onlar. Eğer sığınacak bir yer, bir mağara, girecek bir delik bulsalardı o tarafa koşarlardı.”* (Tevbe, 9/56-57)

Müminlere gelince, onlar Allah’a ve elçisine yürekten inanırlar. İman konusunda şüpheye düşmezler. Bundan dolayı imanlarında dürüst ve samimi kimselerdir. (Hucurat, 49/15) Kur’an, yüz kişinin bin kişiye galip geleceğini, az toplulukların çok toplulukları alt edeceğini söyler. Herhâlde bu, kararlılığın ve samimiyetle bağlanmanın bir neticesidir. (Enfâl, 8/65; Bakara, 2/249) Şüphelere bulaşmadan inanmak, cesaretin kaynağıdır. Gönülden bağlananlar, zorluklar karşısında sarsılsalar da hiçbir zaman yere yıkılmazlar. Yıldırma ve korkutmalar karşısında bir tarafa savrulmazlar. (Âl-i İmrân, 3/146)

Tarih sayfaları karıştırıldığında, iman abidesi bu kimselerin sayısız örneğini görebiliriz. Nitekim Hz. Musa’ya iman eden sihirbazlar bunun unutulmaz örneklerindendir. Firavun’un meydan okumalarına karşı onlar cesaret dolu şu cevabı vermişlerdi: *“Bize gelen apaçık delillere ve bizi yaratana seni asla tercih etmeyeceğiz. Artık sen vereceğin hükmü ver. Sen ancak bu dünya hayatında hüküm verirsin.”* (Taha, 20/72) Onlardan asırlar sonra gelen Allah Resulü’nün cesaret timsali arkadaşları da bizlere şu şekilde tanıtılır: “*Onlar öyle kimselerdir ki halk kendilerine: “Düşmanlarınız olan insanlar size karşı ordu hazırladılar, aman onlardan kendinizi koruyun.” dediklerinde, bu tehdit onların imanlarını artırmış ve “Allah bize yeter. O ne güzel vekildir!” demişlerdi.”* (Âl-i İmrân, 3/173)

Sonuç

Mümin her şeyden önce Rabbi ile olan kulluk ilişkisinde samimiyet ve sadakat sahibidir. O’na karşı ikiyüzlü bir duruma düşmemek için olanca gayretini gösterir. Bildiğinin, inandığının gereğini yapmak için çırpınır, durur. Gerçeği bildiği hâlde bilmiyormuş gibi hareket etmez. İhlas ve samimiyetle bağdaşmayan tutumlardan sakınır. Çünkü o, Yüce Allah’ın her şeyi bildiği ve her şeyden haberdar olduğu ve ilahi murakabe altında bulunduğu şuuruyla yaşar.

Doğruluk, müminin hayatına damgasını vurur. Dürüstlük ve samimiyet onun karakteridir. İkiyüzlülük, yalan, gösteriş, sahtecilik ondan uzaktır. Çünkü o, Allah’ın Resûlü’ne öğretilen şu duayı kendisine hayat düsturu edinmiştir: *“Ey Rabbim, (girişeceğim her işe) doğruluk ve samimiyetle girmemi; (bırakacağım her işten de) doğruluk ve samimiyetle çıkmamı bana nasip eyle.”* (İsrâ, 17/80)

Müminler açısından hayat, bir dürüstlük ve samimiyet sınavıdır. Kimler ilahî buyruklara sadakat göstermekte, kimler yan çizmektedir? Kimler dinin yücelip yükselmesi için çalışıp çabalamakta, kimler dertsiz, tasasız ömür sürmektedir? İşte yaşadığımız hayatta bunun seçimi yapılmaktadır. (Ankebût, 29/2-3) Dürüst ve samimi müminler, Allah yolunda mal ve canlarıyla yaptıkları fedakârlıklarla imanlarını teyit etmektedirler. Sadakat ve samimiyetin sözle değil, fiille olduğunu yaşantılarıyla ortaya koymaktadırlar.

Hayata yansımayan, davranışlara ruh ve can vermeyen kuru bir inançla, ihlâslı ve samimi bir mümin olmak mümkün değildir. Çünkü şu ayetlerde beyan edildiği

gibi hayat, iman ve ibadettir, akide ve ameldir: *"Müminler ancak o kimselerdir ki Allah'ı ve Resulünü tasdik eder ve sonra da hiçbir şüpheye düşmezler, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihat ederler. İşte bunlardır imanda sadakat ve samimiyet sahibi olanlar."* (Hucurat, 49/15) *"Allah'ın nasip ettiği bu ganimet malları o hicret eden fakirlere aittir. Onlar Allah'ın lütfunu ve rızasını talep etmek, Allah'ın dinine ve Resulüne destek vermek için yurtlarından ve mallarından edildiler. İşte imanlarında sadık ve samimi olanlar ancak onlardır."* (Haşr, 59/8)

Samimi ve dürüst insanlar, dünya hayatında itimat edilen ve sevilen kimselerdir. Onlar ahirete göçtüklerinde de arkalarından iyilikle anılırlar. Geriye hayırlı bir nam bırakırlar. Bu, her müminin arzuladığı bir şeydir. Nitekim bir "doğruluk" sembolü olan Hz. İbrahim'in kendisinden sonra gelecek kuşaklar tarafından "lisan-ı sıdk" ile anılmayı Rabbinden niyaz ettiğini görüyoruz. (Meryem, 19/41; Şu'âra, 26/84)

Doğruluk ve samimiyetin nimet ve bereketi, sadece yaşanan bu hayatla sınırlı kalmaz. İçtenliği ve dürüstlüğü şiar edinenler, vefatlarından sonra da bir kandil gibi gelecek kuşakları aydınlatırlar. İnsanlar, ikiyüzlülük, yalancılık ve sahtekârlıkta birbirine örnek olmazlar. Aksine herkes kendi menfi rolünü oynar ve neticede bu hayattan çekilip gider. Ancak samimiyet ve teslimiyetleri ile temayüz edenler, kendilerinden asırlar sonra gelen kuşaklara da fazilet timsali hayatları ile yol gösterirler.

Samimi ve dürüst olanlar, sadece bu dünyada insanlar arasında şeref ve itibar sahibi olmazlar. Ebedi âlemde de yalan ve boş sözlerin konuşulmadığı sadakat meclislerinde ağırlanacaklardır. (Yunus, 10/2; Kamer, 54/55) Yine onlar, peygamberler, şehitler ve sâlihlerle ebedi cennetlerde arkadaş olacaklardır. İlahî Kelâm bu arkadaşlığı eşsiz bir güzellik ve bahtiyarlık olarak bizlere tanıtır. (Nisâ, 4/69)

"İslamiyetin esası, sıdktır. İmanın hâssası sıdktır. Bütün kemâlata îsal edici sıdktır. Ahlak-ı âliye'nin hayatı sıdktır. Terakkiyatın mihveri sıdktır. Âlem-i İslam'ın nizamı sıdktır. Nev-i beşeri Ka'be-i kemâlata îsal eden sıdktır. Ashab-ı kiramı bütün insanlara tefevvuk ettiren (üstün kılan) sıdktır. Muhammed-i Hâşimî Aleyhissalatu Vesselam'ı merâtib-i beşerîyenin (insanlık mertebelerinin) en yükseğine çıkaran sıdktır."
(Bediüzzaman Said Nursi)

Samimiyet ve Sıdk İlişkisi

Prof. Dr. Ali ERBAŞ
Diyanet İşleri Başkanlığı
Eğitim Hizmetleri Genel Müdürü

Müslüman denilince akla gelen ahlaki erdemlerin başında samimiyet gelmektedir. Zira, kelime anlamı itibariyle Müslüman, “teslimiyet sahibi, teslim olan kimse” demektir. Teslimiyetin özünde ise ihlas ve samimiyet yer almaktadır. Teslimiyet, samimiyet ve ihlasın ilk temsilcileri ise peygamberlerdir. Bütün peygamberler Müslümandırlar ve sıfatlarından ilki **sıdk**tır. Emanet, ismet, fetanet ve tebliğ isimlerini taşıyan diğer dört sıfat **sıdk**tan sonra gelir ve hepsi de şu veya bu şekilde **sıdk** ile ilişki içerisindedir. Nitekim pek çok peygamberin atası olan Hz. İbrahim, belki onları da temsilen Kur’an’da açıkça bu sıfatla anılmaktadır:

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا

“Kitap’da İbrahim’i de zikret. Zira o sıddîk bir peygamberdi.” (Meryem, 19/41)

Sıdk sözlükte yalanın zıddı, doğruyu söylemek, doğruyu söyledikten sonra Hak’tan ayrılmamak anlamına gelmektedir (İbnü’l-Manzûr, Lisânü’l-Arab, 10, 193). Kur’an’a baktığımızda “sıdk” kelimesinin din, iman, Kur’an, İslam kelimeleri yerine de kullanıldığını ve ne derece önemli bir kavram olduğunu görürüz:

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ إِذْ جَاءَهُ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ
مَثْوًى لِلْكَافِرِينَ ۝ وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ أُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ

“Kim Allah’a karşı yalan uyduran ve kendisine geldiğinde **sıdk’ı** yalanlayandan daha zalimdir? Cehennemde kafirler için kalacak bir yer mi yok? Sıdk’ı getiren ile onu tasdik edenler var ya, işte onlar Allah’a karşı gelmekten sakınanlardır.” (Zümer, 39/32-33)

Türkçede doğruluk, dürüstlük olarak ifade edilen **sıdk**, samimiyetin en önemli kriteridir. Zira samimi bir imanda dil ile ikrardan daha önemlisi kalp ile tasdiktir. Yani kalbin sıdk ile Allah’ın birliğine ve Hz. Muhammed (s.a.s.)’in onun kulu ve resûlü olduğuna inanmasıdır. Buradaki tasdikin geçerli olması, kulun ihlası ve samimiyetiyle doğru orantılıdır. Nitekim aşağıdaki ayet-i kerimede, **sıdk** ile imanın ihlas ve samimiyet ile bağlantısı kendisini göstermektedir:

قُلْ أَتُحَاجُّونَنَا فِي اللَّهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ وَلَنَا أَعْمَالُنَا

وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُخْلِصُونَ

“De ki: Bizim ve sizin Rabbiniz olan Allah hakkında bize karşı hüccet mi gösteriyorsunuz? Bizim yaptıklarımız kendimize, sizin yaptıklarınız da kendinize aittir. Biz O’na karşı **samimi**yiz. (Bakara, 2/139)

Görüldüğü gibi ihlas ve samimiyet, imanın sıdk ile doğrulanmasıyla başlar ve hayatın diğer safhalarında hep devam eder. Hz. Peygamber’in Müslümanı tarifinde de **sıdk** muhtevalı samimi bir teslimiyet ön plana çıkmaktadır: “Müslüman, insanların elinden ve dilinden selamette olduğu kimsedir.” (Tirmizî, İman, 12; Nesâî, İman, 8) Yani Müslümanlığında o kadar samimidir ki, bu samimiyetin tezahürü, onun dürüstlüğü, sadakati ve etrafına verdiği güvendir. Dürüstlüğündeki samimiyet dolayısıyla Allah Resûlü’ne peygamberlikten önce “emîn” sıfatı verilmiştir. Hz. Peygamber’den önce Nûh, Hûd, Sâlih, Lût, Şuayb ve Musa peygamberlerin de,

اِنّ۪ي لَكُمْ رَسُولٌ اَم۪ينٌ

“Ben size Allah’ın gönderdiği **emîn** bir elçiyim” (bkz. Şuarâ, 26/144-180) ifadelerinden, onların da bu sıfat öne çıkarılarak tanıtıldıkları görülmektedir. Muhammedü’l-Emîn ismiyle Hz. Muhammed (s.a.s.) de henüz peygamber olmadan önce güven ve sadakatin sembolü olmuştur.

İmanda ve amelde samimiyeti, Hz. Ebubekir’i “sıddîklik” derecesine ulaştırmıştır. Hz. Peygamber, kendisine vahiy geldiğini söyler söylemez, hiç tereddüt etmeden kelime-i şehadet getirmesi, Mi’rac dönüşü onun anlattıklarını nakledenlere “bunları Muhammed (s.a.s.) mi söyledi?” diye sorup “evet” cevabı aldığında: “O söylemişse doğru söylemiştir” demesi, ona sıddîk ünvanını kazandırmıştır.

İbadetlere sadakat ve huşû ile devam etmek, samimiyetin derecesini yükselten bir ameldir. Cibril hadisinde geçen “ihsan nedir?” sorusuna Allah Resûlü’nün,”Rabb’ini görür gibi ibadet etmendir; sen O’nu görmesen de O seni görüyor” (Buharî, İman, 1; Müslim, İman, 1) şeklindeki tanımı, ibadette samimiyetin zirve noktasıdır. Huşû içerisindeki namaz buna örnek verilebilir. Kuran-ı Kerim’de müminlerin vasıfları anlatılırken,

قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ۝ اَلَّذ۪ينَ هُمْ ف۪ي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ

“Müminler gerçekten kurtuluşa ermişlerdir. Onlar ki, namazlarında huşû içerisindedirler” (Mü’minûn, 23/1-2) denilerek ilk sırada samimiyet derecesinde kılınan namaza dikkat çekilmektedir. “Namaz müminin mi’racıdır” hadis-i şerifi, **sıdk** ile kılınan namazın insanı nasıl rûhî bir yükselişe ulaştırdığını ortaya koymaktadır. Muhtemelen Süleyman Çelebi de “Vesîletü’n-Necât” ismini verdiği “Mevlid” diye meşhur olmuş na’tında şu beyitleri aynı duygularla kaleme almıştır:

“Sen ki mi’râc eyleyüp ettin niyaz; ümmetin mi’râcını kıldım namaz.

Her kaçan kim bu namazı kılalar; cümle gök ehlin sevabın alalar.
Çünki her türlü ibadet bundadır; Hakk'a kurbiyyetle vuslat bundadır.
Sıdk ile beş vakit olundukça eda; elli vaktin ecrini eyler Hakk atâ.

Dikkat edilirse Süleyman Çelebi son beyitte **"sıdk"** kelimesini, **"samimiyet"** karşılığında kullanmaktadır. Yani "beş vakit namaz eğer ihlas ve samimiyetle kılınırsa Allah Tealâ bu beş vakte elli vakit sevabı verir" demektedir. Eşrefoğlu Rûmî de: "Bu dervişlik yoluna, Sıdk ile gelen gelsin, Hak'dan özge ne ki var, Gönlünden silen gelsin" dörtlüğünde aynı mantıktan hareket etmektedir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s.) de aşağıdaki hadisinde **sıdk** kelimesini **samimiyet** anlamında kullanmıştır: "Sıdk ile şehid olmayı isteyen kişiyi Allah, yatağında ölse bile şehidler mertebesine ulaştırır." (Müslim, İmâre, 157; İbni Mâce, Cihad, 15) Görüldüğü gibi **sıdk**, sadece sözle davranışlarda doğruluk değildir. Kalbin samimiyeti de doğruluk anlamındadır.

İman ve ibadette **sıdk**'ın davranışlara ve amele yansıması, samimi bir Müslümanın yetişmesine ve böylece ideal bir toplumun oluşmasına vesile olur. Bunun için Müslümanın her davranışında ve amelinde istikamet üzere olması gerekir.

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلٰٓئِكَةُ أَلَّا
تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ

"Rabbimiz Allah'tır deyip, sonra da **doğrulukta** devam edenlere gelince, onların üzerlerine melekler iner ve derler ki: korkmayın, üzülmeyin, size va'd edilen cennetle sevinin" (Fussilet, 41/30) ayet-i kerimesinde **sıdk** ve **istikamet** sahibi samimi Müslümanlar cennetle müjdelenmektedir.

Sahabiler **sıdk ve istikametle** samimiyete ulaşmanın hep yollarını aramışlardır. Sakafî kabilesinden Süfyan b. Abdullah şöyle demiştir: Resûlullah'a, "ya Resûlallah, İslamiyet hakkında bana bir öğüt veriniz ki, sizden sonra artık kimseden bir şey sormaya ihtiyacım kalmasın, dedim. Bunun üzerine Allah Resûlü: Allah'a inandım de, sonra da dosdoğru ol, buyurmuştur" (Müslim, İman, 13).

Görüldüğü gibi Hz. Peygamber'in sahabiye tavsiyesinde de imandan sonra **sıdk** yani dürüstlük gelmektedir.

فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

"Öyle ise emrolunduğun gibi dosdoğru ol, beraberindeki tevbe edenler de dosdoğru olsunlar. Hak ve adalet ölçülerini aşmayın. Şüphesiz O, yaptıklarınızı bilir" (Hûd, 11/112) ayeti ile ilgili olarak Peygamberimizin, "Hûd suresi ve benzerleri beni ihtiyarlattı" (Tirmizî, Tefsîru'l-Kur'an, 57) sözü de oldukça manidardır. Durumun ciddiyetini her an canlı tutmak ve samimiyet üzere bir çizgide sabit kadem olabilmek için her Müslümana beş vakit namazında günde kırk defa,

اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ

“Bizi dosdoğru yola ilet (yâ Rab)” (Fatiha, 1/6) ayetinin de içinde bulunduğu Fatiha sûresini okumak vacip kılınmıştır. Esasında Fatiha sûresinde iman, ibadet, ahlak ve amel boyutlarıyla bir Müslümanın ihlas ve samimiyet sahibi olabilmesinin sanki reçetesi yazılmıştır.

Ümmetini hep ihlas ve samimiyet çizgisinde tutmak isteyen Resûl-i Ekrem efendimiz, sıdk üzere yaşamaları ve yalandan uzak durmaları konusunda şunları söylemiştir: “Size sıdkı (dürüstlüğü) tavsiye ederim. Zira sıdk iyiliğe götürür, iyilik de cennete iletir. Kişi doğru söyledikçe ve sıdk peşinde koştukça Allah katında sıddîk yazılır. Yalandan kaçının, zira yalan kötülüğe götürür, kötülük de cehenneme iletir. Kişi yalan söyledikçe ve yalan peşinde koştukça Allah katında yalancı yazılır.” (Buharî, Edeb, 69; Müslim, Birr, 29, 103-105; Ebû Dâvud, Edeb, 80; Tirmizî, Birr, 46)

Yukarıdaki hadis-i şerifte dört önemli tabir iki grup hâlinde birbirlerinin zıddı olarak zikredilmektedir. Sıdk-kizb, birr-fücûr. Ayrıca bunlara bağlı olarak da sıddîk ile kezzâb aynı şekilde birbirinin karşıtı iki nitelik ve sonuç olarak yer almaktadır. **Sıdk**, sözünde ve işinde dürüst olmaktır. **Kizb** ise bunun tam aksi davranmaktır. Birr, bütün hayır ve iyilikleri ihtiva eder. Fücûr ise kötülüğe meyl ve muhabbet etmek, yoldan çıkmak demek olup, her çeşit şer ve fesadı ifade eder. Sıddîk doğruculuğu; kezzâb ise yalancılığı âdet edinmiş kişi demektir. Her iki kelime de mubalâğa ifade etmektedir. Dürüstlük, üstün iyilik demek olan birr’e; birr ise cennete uzanan bir çizgidir. Sözünde ve işinde doğru olmaya gayret edenler

وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَالرَّسُولَ فَاُولٰٓئِكَ مَعَ الَّذِينَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ
مِنَ النَّبِيِّنَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَٓاءِ وَالصَّالِحِينَۚ وَحَسُنَ اُولٰٓئِكَ رَفِيقًا

“Kim Allah’a ve Resûl’e itaat ederse işte onlar Allah’ın kendilerine lütuflarda bulunduğu peygamberler, sıddîkler, şehidler ve sâlih kişilerle beraberdir. Bunlar ne güzel arkadaştır” (Nisâ, 4/69) ayetinde belirtildiği üzere peygamberlikten sonra en yüksek derece olan sıddîkiyet mertebesine ereceklerdir. Doğruluğu âdet edinmenin yolunu yüce Allah

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ

“Ey iman edenler! Allah’a karşı saygılı bulunun ve sâdıklarla beraber olun” (Tevbe, 9/119) fermanıyla göstermektedir. (İmam Nevevi, Riyâzü’s-Sâlihin, çev,Yaşar Kandemir, İ.Lütfi Çakan, Raşit Küçük, c.1, 356)

İmam-ı Gazali’nin **sıdk** ve samimiyet ilişkisi ile ilgili söyledikleri de oldukça dikkat çekicidir. Ona göre sıdk, altı anlamda kullanılır. Birincisi, lisanın sadakati yani doğru sözlü olmaktır. İkincisi niyet ve iradedeki sadakattır ki bu, ihlas (samimiyet) demektir. Yani kendisini tahrik eden kuvvetin yalnız Allah rızası olmasıdır. Sıdk’ın üçüncüsü azimde sadakattır ki azim, bazen amelden önce gelir.

Sıdk'ın dördüncü mertebesi azimde vefakârlıktır. Zira nefis, peşin söz vermekte serbest ve cömerttir. Fakat iş tahakkuk edip tatbik sahasına konacağı zaman şehvetlerin hücumu ile bağları gevşer ve azminde vefa gösteremez duruma düşer ki, bu, sadakate aykırı olur. Bunun için Allah Tealâ;

مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللّٰهَ عَلَيْهِ

"Allah'a verdikleri ahidde duran doğru adamlar vardır" (Ahzab, 33/23) buyurmuştur. Sıdk'ın beşincisi amelde sadakattır. Amelinde cehd ve gayret göstermek, içini dışına, dışını içine uydurmaktır. Sıdk'ın altıncı mertebesine gelince, en aziz ve üstün derece budur. O da dinin makamlarında sadakattır. Havf, reca, ta'zim, zühd, rıza, tevekkül, muhabbet ve diğer bütün işlerinde sadakat ve doğruluktur. (Gazali, İhyau Ulûmi'd-dîn, IV, 694-701)

Gazali'nin yukarıdaki izahlarından hareketle her sâdık insanın aynı zamanda ihlas ve samimiyet sahibi olduğu, fakat her ihlas ve samimiyet sahibinin aynı zamanda sâdık bir insan olamayabileceği yorumu yapılmaktadır.

Bediüzzaman da sıdk kavramı ile ilgili şunları söylemektedir: "İslamiyetin esası, **sıdk**tır. İmanın hâssası **sıdk**tır. Bütün kemâlata îsal edici **sıdk**tır. Ahlak-ı âliye'nin hayatı **sıdk**tır. Terakkiyatın mihveri sıdktır. Âlem-i İslam'ın nizamı **sıdk**tır. Nev-i beşeri Kâ'be-i kemâlata îsal eden **sıdk**tır. Ashab-ı kiramı bütün insanlara tefevvuk ettiren (üstün kılan) **sıdk**tır. Muhammed-i Hâşimî Aleyhissalatu Vesselam'ı merâtib-i beşerîyenin (insanlık mertebelerinin) en yükseğine çıkaran **sıdk**tır." (Bediuzzaman Said Nursi, İşaretü'l-İ'câz, s. 91)

Bediuzzaman burada **sıdk**ın, imanın ve İslam'ın özü ve esası, yüksek ahlakın can damarı, rûhî yükselişin odağı, İslam âleminin nizamı olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca ona göre **sıdk**, insanoğlunu mükemmelliğin zirvesine ulaştıran, ashab-ı kiramı bütün insanlara üstün kılan, Hz. Muhammed (s.a.s.)'i insanlık mertebelerinin en yükseğine çıkaran oldukça önemli bir haslettir.

Bilge Kral Aliya İzzet Begoviç de bir konuşmasında, "dürüst ile kabiliyetli arasında tercih yapmak zorunda kalırsan dürüst olanı tercih et" demektedir.

Sıdk ile süslenmiş bir samimiyete sahip olan Müslümanlar için,

قَالَ اللّٰهُ هٰذَا يَوْمُ يَنْفَعُ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

"Allah şöyle diyecektir: Bugün doğrulara **sıdk**larının yarar sağlayacağı gündür. Onlara içinden ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler vardır. Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. İşte bu büyük başarıdır" (Mâide, 5/119).

Netice itibariyle, ayetlerden, hadislerden ve âlimlerin sözlerinden hareketle samimiyetin zirve noktasının **sıdk** olduğu ortaya çıkmaktadır. Böyle olduğu için yukarıdaki ayet-i kerimede sâdıklar **sıdk**ları sayesinde cennetle müjdelenmektedir. Sıddîkler de peygamberler ve şehitlerle birlikte anılmaktadır. (bkz. Nisâ, 4/69) Hz. Peygamber'in bazı davranışlar karşılığında Müslümanların

alacağı mükâfatı anlatırken "… işte onlar peygamberler, şehitler ve sıddîklerle beraber olacaklardır" ifadesini çok sık kullanması dikkat çekmektedir. "Doğru sözlü ve kendisine güvenilen tüccar, ahirette peygamberler, sıddîkler ve şehitlerle beraber olacaktır" (İbni Mâce, Ticaret, 1) hadisi, bu hususa verilecek en önemli örneklerden birisidir.

Yazımızı, Rabbimizin bize öğrettiği bir dua ile bitirelim:

وَقُلْ رَبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ
صِدْقٍ وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا

"De ki: Rabbim! (gireceğim yere) **sıdk** içinde girmemi sağla, (çıkacağım yerden de) beni **sıdk** içinde çıkar. Katından bana yardımcı bir kuvvet ver." (İsrâ, 17/80)

Uzak-yakın, Arap-acem, yaşlı-genç, kadın-erkek ayırımı yapmadan bütün Müslümanların samimiyetle iyiliğini istemek ve onların yararı için çaba sarfetmek, aslında bir iman borcu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Samimiyet Sınavı

Prof. Dr. Ahmet YAMAN
Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in "*ed-Dînü en-nasîha*" yani "*Din samimiyettir*" buyruğunu, herhâlde her Müslüman duymuştur. Nasihat kelimesinin Türkçedeki yaygın anlamı dolayısıyla, bu hadisin "Din nasihattir" şeklindeki birebir ama kapalı tercümesi, belki daha çok yaygındır. Fakat ehlinin bildiği üzere Efendimizin bu mübarek sözünün anlamı, dinin özünün samimiyet, kıvamının ihlas ve hayırhahlık olduğudur.

Temîm ed-Dârî (r.a.)'nin rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a.s.), şöyle buyurmuştur:

"*Din samimiyetle bağlanmaktır.*" Biz, "Kime (samimiyetle bağlanmaktır)?" diye sorduk. Efendimiz buyurdular ki: "Allah'a, onun kitabına, peygamberine, Müslümanların yöneticilerine ve bütün Müslümanlara."[36]

Bu hadis-i şerif, dinin başka bir şey değil ancak samimiyet ve içtenlik olduğunu ortaya koymaktadır. Zira mübteda (ed-dîn) ve haberin (en-nasîha) her ikisinin de ma'rife olması "kasr" ve "hasr" yani özgüleme ifade eder. Kaldı ki, hadisin bazı rivayetlerinde Hz. Peygamber (s.a.s.)'in bu sözünü peşpeşe üç defa, üstelik tekid edatıyla vurgulu bir üslupla tekrarladığı görülmektedir.[37] Buharî'nin Îman bölümünü bu hadisle tamamlaması da manidardır.[38] Dolayısıyla hadisimiz, Müslümanın temel özelliğinin samimiyet olduğunu ve bu özelliğin beş aşamada somutlaşacağını ifade ediyor. Bir başka deyişle Müslümanın gireceği samimiyet sınavının beş aşamalı olduğunu söylüyor.

Samimiyet sınavının ilk aşamasında Allah'a; yoktan var eden Yüce Yaratıcı'ya, nimetlerle donatan Rahman'a olan hayırhahlığımız ölçülüyor. Yani kulluk görevimizi ne kadar ve ne kıvamda yapabildiğimiz.

Bu noktada durup Kur'an-ı Kerim'e bakıldığında, kulluğumuzun genel anlamda "ibadet" kelimesiyle karşılandığı görülür. İbadet, geniş anlamda "Yüce Allah'ın kudreti önünde baş eğip, ona karşı isyan etmemek ve tam bir teslimiyetle ona boyun eğerek emirlerini yerine getirmek ve yasaklarından uzak durmak suretiyle onun hoşnutluğunu kazanmak için çabalamak" şeklinde tanımlanmıştır.[39]

Buna göre kendisine duyulan saygının bir gereği olarak Allah'ın rızasını kazanmaya dönük her eylem, söz, tavır, niyet ve düşünce ibadet kapsamında değerlendirilir. Allah'a gönülden inanan insanlarla birlikte evrendeki bütün varlıklar, şu ayet-i kerimelerin bildirdiğine göre öncelikle bu anlamda ibadet etmektedirler: "*Yedi gök, yer ve onların içinde yer alan her şey onu tesbih ederler/onun sınırsız kudret ve yüceliğini anarlar; Her şey onu hamd ile tesbih eder. Ancak, siz onların tesbihlerini anlamazsınız. O, halîmdir (hemen cezalandırmaz, mühlet verir), çok bağışlayandır.*"[40], "*Göklerde ve yerde olanların, güneş, ay, yıldızlar, dağlar,*

ağaçlar, hayvanların ve insanların birçoğunun Allah'a secde ettiklerini görmüyor musun?..."[41]

Kulluk/ibadet sınavının tam anlamıyla verilebilmesi için onun şekli yanında kıvamı da çok önemlidir. Her iki boyutta da başarılı olmak için Kur'an, bazı kavramlarla insanlara ışık tutar. "Taat" kelimesiyle Allah'ın emir ve yasaklarına gönülden itaat etme, "hudû" ve "kunût" kelimeleriyle ona boyun eğme, "kurbet" kelimesiyle ona yaklaşma, "tezellül" kelimesiyle alçak gönüllü olup nefsine hâkim olma, "inâbe" kelimesiyle ona gönülden yönelme, "zikr" kelimesiyle onu daima hatırlayıp anma, "nüsük" kelimesiyle de kulluk ve itaatle ilgili dinî davranışları yerine getirmeye işaret ederek Allah'ın hakkını ödeyebilmenin yollarını gösterir.

Bunların yanında "Allah için nasihat"in başka bir boyutu da, dini sadece O'na özgülemek yani şirkten, aracıdan, riyadan bütünüyle soyutlanarak sadece O'na yönelip O'ndan istemektir. "*İyi bilin ki, halis din yalnız Allah'ındır. O'nu bırakıp da başka veliler/dostlar edinenler, 'Biz onlara sadece, bizi Allah'a daha çok yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz' diyorlar. Şüphesiz Allah, ayrılığa düştükleri şeyler konusunda aralarında hüküm verecektir. Şüphesiz Allah, yalancı ve nankör olanları doğru yola iletmez.*"[42]; "*(Allah) göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbidir. Öyleyse, ona ibadet et ve ona kullukta devamlı ve sebatlı ol! Hiç, ismi onunla birlikte anılmaya değer bir başkasını tanıyor musun?*"[43].

Allah için sevmek, yine Allah için buğzetmek, ona gönülden itaat edenlere yardımcı olmak, onun yolundan sapanlarla mücadele etmek, din-i mübîn-i İslam'ın izzeti için beden ve mal ile gayret sarfetmek, sürekli şükür hâlinde olmak ve ma'rufu yani akl-ı selim ile şer-i şerife uygun olanı tavsiye edip münkerden sakındırmak da Yüce Allah'a yönelik samimiyetimizin göstergesi olacaktır.[44]

Sınavın ikinci aşamasında Allah'ın kitabı olan Kur'an-ı Kerim'e yönelik samimiyetimiz sınanmaktadır. Kuşku yok ki ilk görev, onun bir harfinin bile değişmeden ve eksilmeden elimize ulaştığına iman etmektir. Ardından içeriğinin, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in beyan ettiği ve sahabe-i kiramın algıladığı ve uyguladığı anlam ve biçimiyle evrensel ve sürekli olduğunu kabul etmektir. Böyle olunca Kur'an, belli bir tarihe ve topluma hapsedilmeyecek, aksine hem lafzıyla hem de manasıyla bütün zaman ve mekânlarda hükümfermâ olacaktır.

"*Andolsun, biz onlara, bilerek açıkladığımız bir kitabı, inanan bir toplum için bir yol gösterici ve rahmet olarak getirdik.*"[45], "*Biz Kur'an'dan inananlara şifa ve rahmet olarak şeyler indiriyoruz. O, haksızlık yapanların ise sadece kaybını artırır.*"[46] ayetleri, onun amacını ve bir hidayet kaynağı olarak mahiyetini belirlerken, "*Ey insanlar! Rabbinizden size bir öğüt, gönüllerde olana bir şifa, inananlara bir rehber ve rahmet gelmiştir.*"[47], "*Bu Kur'an, âlemler için ancak bir öğüttür. Onun haberlerinin doğruluğunu bir süre sonra mutlaka öğreneceksiniz.*"[48], "*Bu Kur'an, insanlar için besâir/gerçeği gösteren deliller konumundadır ve kesin olarak inanan bir toplum için de bir hidayet ve bir rahmettir.*"[49] ayetleri, onun bu niteliğinin evrensel ve tarihüstü olduğunu göstermektedir. Öyleyse "*Kur'an okunduğu zaman ona kulak verin ve susun ki, merhamet olunasınız.*"[50]

Kur'an'ı böyle kabul ettikten sonra Müslümanın önüne, ona yönelik

samimiyetinin gerçek olup olmadığının deneneceği somut bir durum gelir. Acaba Müslüman, onu bir bütün hâlinde mi benimsemekte ve uygulamaktadır; yoksa parçalamakta ve bir kısmını benimseyip diğer kısmını hayatıyla ve düşüncesiyle uyumlu görmeyip rafa mı kaldırmaktadır? Daha açık ifadesiyle acaba Kur'an'ı, ister bireysel ister toplumsal boyutlu olsun hayatın her anına ve durumuna, tenzîl edildiği anlamıyla hitap eden bir ilahî buyruk olarak mı görmekte, yoksa onu, kendi heveslerini ya da düşüncelerini her daim onaylatacağı bir noter mi zannetmektedir?

Şu ayet-i kerimeler, ilahî vahyin ve tabiatıyla Kur'an-ı Kerim'in bir bütün olarak kabul edileceğini ve her türlü sübjektif yorumun ötesinde tenzîl edildiği anlamıyla yani sahabe-i kiram (r.a.)'ın Hz. Peygamber (s.a.s.)'den aktardığı anlam çerçevesiyle hayatı kuşattığına inanmak gerektiğini açıkça belirtmektedir:

"*Yoksa siz ilahî kelâmın bir kısmına inanıyor, diğer kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Öyleyse bilin ki, içinizden böyle yapanların karşılığı, bu dünya hayatında zilletten ve kıyamet günü en acıklı azaba uğratılmaktan başka bir şey olmayacaktır. Çünkü Allah, yaptıklarınızdan habersiz değildir.*"[51]; "*Onlar, (bir kısmına inanıp, bir kısmını inkâr ederek) Kur'an'ı da parça parça edenlerdir. Rabbine and olsun, onların hepsine yapmakta olduklarını mutlaka soracağız. Şimdi sen, sana emrolunanı açıkça ortaya koy ve Allah'a ortak koşanlara aldırış etme.*"[52]; "*Rabbinin kitabından sana vahyedileni oku! Onun kelimelerini değiştirecek hiçbir kimse yoktur. Ondan başka asla bir sığınak da bulamazsın.*"[53]; "*Aralarında, Allah'ın indirdiği ile hükmet! Onların arzularına uyma ve Allah'ın sana indirdiğinin bir kısmından (Kur'an'ın bazı hükümlerinden) seni uzaklaştırmalarından sakın! Eğer yüz çevirirlerse, bil ki şüphesiz Allah, bazı günahları sebebiyle onları bir musibete çarptırmak istiyor. Zaten insanların birçoğu Allah'ın emrinin dışına çıkmış durumdadır.*"[54]; "*Eğer senin bu çağrına da kulak vermiyorlarsa, artık bil ki, onlar sadece hevâlarının (nefsî istek ve çıkarlarının) peşindedirler. Allah'tan bir yol gösterme olmaksızın, kendi nefsinin arzusuna uyandan daha sapık kim olabilir ki? Gerçek şu ki, Allah zulmü kendine yol edinen toplumu doğru yola eriştirmez.*"[55]

Allah'ın kitabına yönelik sorumluluğumuz doğal olarak, onu anlama kastıyla okuma, düzgün okuma, onunla beraberliği sürekli kılma, yakın çevremize de bu bilinci aşılamayı içermektedir. Bu sorumluluğun şerhini, Mehmed Âkif'in çokça tekrar edilen dizelerine bırakalım:

İbret olmaz bize her gün okuruz ezberde
Yoksa hiç mana aranmaz mı bu ayetlerde

Lafz-ı muhkem yalnız anlaşılan Kur'ân'ın
Çünkü kaydında değil hiç birimiz mananın

Ya açar bakarız Nazm-ı Celîl'in yaprağına,
Ya üfler geçeriz bir ölünün toprağına.

İnmemiştir hele Kur'an, bunu hakkıyla bilin;
Ne mezarlıkta okunmak, ne de fal bakmak için.

Samimiyet sınavının üçüncü aşaması, Hâtemü'l-enbiya Hz. Muhammed Mustafa (s.a.s.)'ya gösterilecek hayırhahlıktır. Onun sadece son peygamber olduğunu tasdik etmek ve tebliğ-beyan görevini kusursuz yaptığını teslim etmekle ona olan samimiyetimiz ölçülmüş olmaz. Asıl samimiyet, onu hayat rehberi olarak görmek ve buyruklarını tam bir teslimiyetle yerine getirmeye azmetmekle gösterilebilir. "*Andolsun, sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için Allah'ın Rasûlünde güzel bir örnek vardır.*"[56]; "*De ki, 'Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın'…*"[57]

Öyleyse ona itaat şarttır: "*De ki: 'Allah'a itaat edin, peygambere itaat edin!'. Eğer yüz çevirirseniz bilin ki o peygambere yüklenen görevin sorumluluğu ancak ona ait; size yüklenen görevin sorumluluğu da yalnızca size aittir. Eğer ona itaat ederseniz doğru yola erersiniz. Peygambere düşen ancak apaçık bir tebliğdir.*"[58] Kaldı ki onun buyruklarını ve verdiği hükümleri gönülden kabul etmek bir iman borcudur da: "*Hayır! Rabbine andolsun ki onlar, aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem yapıp sonra da senin verdiğin hükme içlerinde hiç bir sıkıntı duymaksızın, tam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe iman etmiş olmazlar.*"[59]

Bu temel duyarlılığın yanında Hz. Peygamber (s.a.s.)'in ahlakıyla ahlaklanmak, ismi her anıldığında salât ü selâm ile mukabelede bulunmak, ehl-i beyti yani eşleri ve çocuklarıyla birlikte bütün ashabına saygı gösterip onları sevmek, ashab-ı kirama dil uzatanlara engel olmak, onun sünnet-i seniyyesine karşılık bid'at çıkaranlarla mücadele etmek, sünnetini ihya etmek, davetini elden geldiğince etrafa yaymak gibi tutum ve eylemler de ona olan hayırhahlığın gereği olarak sıralanmıştır. Hatta bunların yolu ilim tahsilinden geçtiği ve âlimler de peygamberlerin vârisleri olduğu için hem öğrenirken hem öğretirken ilme saygılı olmak ve âlimleri baş tacı etmek bile Resûl-i Ekrem'e olan samimiyetin ölçüsü olarak tespit edilmiştir.[60]

Müslümanların yöneticilerine karşı hayır murat etmek de samimiyet sınavının bir başka aşamasıdır. Hayır muradının ilk ayağını, meşru otoriteye saygı duyup itaat etmek oluşturur. "*Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e itaat edin ve sizden olan yöneticilere de…*"[61] ayeti, bunun gerekliliğini vurgulamaktadır. Esasen Müslüman toplumun her düzeydeki yöneticileri "*Onlar (ortak meselelerini) aralarında danışma ile karara bağlarlar*"[62] ilahî irşadınca, o toplumun genel onayıyla işbaşına gelirler. Yönetim görevini üstlenenler de görevlerini bir emanet duyarlılığında adaletle yürütürler: "*Allah, size, emanetleri (kamu görevlerini ve yönetimini, sorumluluk gerektiren meseleleri) mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emrediyor. Doğrusu Allah, bununla size ne güzel öğüt veriyor. Şüphesiz ki Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir.*"[63]

Mezkur yolla ve donanımla göreve gelen yöneticiler de Allah'ın buyrukları doğrultusunda hareket ederler: "*Onlar öyle kimselerdir ki, şayet kendilerine yeryüzünde imkân ve iktidar versek, namazı dosdoğru kılar, zekâtı verir, iyiliği emreder ve kötülüğü yasaklarlar. Bütün işlerin sonucu Allah'a aittir.*"[64] İşte bu nitelikleri hâiz kamu yöneticilerine itaat etmek, arkalarında namaz kılmak, verdikleri görevleri hakkıyla yerine getirmek, Allah yolunda beraberce mücadele etmek, kamu görevlerinin yürütülmesinde onlara yardım etmek ve haklarında

hayır murat edip dua etmek de onlara yönelik samimiyetin gereğidir.

İdarecilere gösterilecek hayırhahlık, meşruiyetlerini kaybettikleri zaman onları görevden almak şeklinde de tezahür edebilir. Tıpkı minberde hutbe îrad ederken "*Ben yanlış yaparsam ne ile düzeltirsiniz?*" diye soran Hz. Ömer (r.a.)'e, "*Eğer saparsan seni kılıçlarımızla düzeltiriz*" diyen sahabe-i kiram gibi. Ma'kıl b. Yesâr (r.a.)'ın rivayet ettiği şu hadis-i şerif de bu noktada anlamlıdır: "*Eğer bir idareci Müslümanların işini üzerine alır, sonra onlar için çalışıp samimiyet göstermezse onlarla birlikte cennete giremez.*"[65]

Yazımızın mihverini teşkil eden hadisimize göre samimiyet sınavının son aşamasında, bütün Müslümanlara olan hayırhahlık yer almaktadır. Uzak-yakın, Arap-acem, yaşlı-genç, kadın-erkek ayırımı yapmadan bütün Müslümanların samimiyetle iyiliğini istemek ve onların yararı için çaba sarfetmek, aslında bir iman borcu olarak da karşımıza çıkmaktadır. Çokça bilinen, "*Sizden hiçbiriniz kendisi için istediğini kardeşi için de istemedikçe olgun mümin olamaz*"[66] hadisi yanında Cerîr b. Abdillah (r.a.)'ın verdiği şu haber, bu iman borcuna işaret etmektedir: "*Ben Resûlullah'a, namazı dosdoğru kılmak, zekât vermek ve her bir Müslümanın samimiyetle hayrını istemek üzere bey'at ettim.*"[67]

Müslümana hayırhahlık, onun selamını almayı, davetine icabet etmeyi, kusurunu görmemeyi, ayıbını örtmeyi, bağışlanması için niyazda bulunmayı, zor durumunda yardım etmeyi, kendisine iyiliği tavsiye edip kötülükten alıkoymayı, gıybetini etmemeyi, ona haksızlık yapmamayı, malını, canını ve namusunu tıpkı kendisininki gibi korumayı, onu düşmana teslim etmemeyi, onun bulunmadığı yerde hakkını savunmayı, hakkında hayır dua etmeyi, küçümsememeyi, iyi komşu olmayı, hastalandığında ziyaret etmeyi, cenazesine katılmayı vb. erdemleri gerektirir.

Bu sayılanların her biri ve daha birçoğu Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in ayrı ayrı hadislerine dayanmaktadır. Onun, iki elinin parmaklarını birbirine kenetleyerek sarfettiği şu mübarek sözü, Müslümanların kendi aralarındaki hayırhahlıklarının hangi motivasyona dayandığını göstermeye yeterlidir: "*Müminin mümine karşı durumu, bir parçası diğer parçasını sımsıkı kenetleyip tutan binalar gibidir.*"[68] Keza "*Müminler birbirlerini sevmede, birbirlerine merhamet etmede ve birbirlerine şefkat gösterip korumada tek bir beden gibidir. O bedenin bir organı (bir mümin) acı çektiği zaman, bedenin diğer organları (müminler) da uykusuz kalıp acı çekerler.*"[69]

Müslümanın samimiyetinin ve kardeşine olan hayırhahlığının günümüzde en çok muhtaç olduğumuz bir alan olan ekonomik ilişkilerdeki yansımasına dair hisse dolu bir örneği burada paylaşalım:

Sahabe-i kiramdan Cerîr b. Abdillah (r.a.), kendisine bir at satın alması için hizmetçisini pazara gönderir. Hizmetçisi üç yüz dirheme bir at alır ve ödemeyi yapması için sahibiyle birlikte Cerîr'e gelir. Atı çok beğenen Cerîr, sahibine "Senin bu atın üç yüz dirhemden fazla eder. Onu dört yüze satar mısın?" der. Atın sahibi "Sen bilirsin" deyince Cerîr bu defa, atın aslında daha fazla edeceğini söyleyerek beş yüz dirheme satıp satmayacağını sorar. Aynı cevabı alınca "Senin atın bundan daha fazla eder" diyerek tekrar yüz dirhem daha artırır. Sonuçta atın fiyatı sekiz yüz dirheme kadar çıkar ve Cerîr, hizmetçisinin üç yüz dirheme pazarlık yaptığı atı sekiz yüz dirheme satın alır. Kendisine niçin böyle yaptığı

sorulunca da "*Çünkü ben, Allah Resûlü'ne (s.a.s), her Müslümana sadakatle davranacağımı beyan ettim*" cevabını verir.[70] Gerçekten de güzide sahabî Cerîr (r.a.), bu ibretlik davranışıyla, vaktiyle Hz. Peygamber'e verdiği "*Her Müslümana samimi davranıp sadakatle yaklaşacağı sözünü*"[71] tutmuş olduğunu göstermiştir.

Sözümüzü, yazı boyunca işaret edilegelen samimiyet sınavında bizlere yardımcı olacak hikmet dolu bir konuşmayla sonlandıralım. Sahabenin elinde yetişen, onlardan Kur'an'ı öğrenen ve hadis-sünnet terbiyesi alan Ebû Utbe Abbâd b. Abbâd el-Havvâs eş-Şâmî diyor ki:

"Aklınızı kullanın, çünkü akıl nimettir. Nice akıl sahibi vardır ki, zararına olan şeylere dalmakla asıl ihtiyacı olduğu şeylerden geri kalmıştır. Araştırılması gerekmeyen meselelerde araştırmayı terk etmek, kişinin aklının üstünlüğündendir.

Nice kimse vardır ki, kalbi, dini hususunda Resûlullah (s.a.s.)'ın ashabını değil de başka birtakım adamları taklit etmesinden kaynaklanan bir bid'atle meşguldür. Böyleleri doğruyu kendi görüşünde, yanlışı da bunun aleyhinde zanneder. Tutar bir de bu görüşü Kur'an'dan çıkardığını iddia eder. Oysa gerçekte o, Kur'an'dan ayrılmaya çağırmaktadır. Acaba ondan ve taraftarlarından önce, Kur'an'ın muhkemiyle amel edip müteşâbihine inanan ve onun nuruyla yolları aydınlık olan kimseler yok muydu (da doğruyu sanki ilk defa kendisi buldu)?

Kur'an, Resûlullah (s.a.s.)'ın imamı/önderi, Resûlullah (s.a.s.), ashabının imamı/önderi, ashabı da, kendilerinden sonrakilerin önderleri idiler. Bu sonrakiler (tâbiûn) de değişik bölgelerde tanınmış ve benimsenmiş kimseler olup, nefislerinin arzularına uyan ehl-i ehvâ ile mücadele eden kişilerdi. Bu ehl-i ehvâ ise kendi şahsi görüşleriyle orta/doğru yoldan sapmış, sırat-ı müstakimden uzak değişik yollara dalmış, kılavuzları da onları saptırdıkça saptırmıştı. Her ne zaman şeytan onlara, bu sapkınlıkları içinde yeni bir bid'at çıkarsa, onlar hemen ona da atladılar. Çünkü onlar kendilerinden önceki Müslümanların izini takip etmediler ve kötülükleri terk eden muhacirlere uymadılar.

Ömer'in Ziyâd'a şöyle dediği nakledilmiştir: *"Biliyor musun, İslam'ı ne yıkar? Âlimin sürçmesi, münafığın Kur'an'ı istismar ederek yaptığı mücadele ve yoldan çıkaran önderler."*

Allah'tan korkun! Âlimleriniz ve cami cemaatiniz arasında ortaya çıkan gıybet, söz taşıma, insanlar arasında iki yüz ve iki dille dolaşma gibi çirkinliklere karşı donanımlı olun. Çünkü nakledildiğine göre bu dünyada ikiyüzlü olan, cehennemde de ikiyüzlü olacaktır. Gıybetçi kimse seninle karşılaşır ve sevmediğini zannettiği kimseyi senin yanında çekiştirir. Senden sonra onun yanına gider aynısını onun yanında yapar. İkiniz de yapılanın farkında olmadan o kişi istediğini elde etmiş (sizi birbirinize düşürmüş) olur. Sizin yanınızdayken sizin dostunuz diğerinin düşmanı; öbürünün yanındayken de onun dostu sizin düşmanınız gibi tavır takınır.

Yetişin Allah'ın kulları! İçinizde şunun tuzağını bozacak, Müslüman kardeşinin şerefini koruyacak hiç reşit ve ıslah edici biri yok mu? Allah'tan korkun, Allah'tan korkun! Gıyabında çekiştirilenlerin şereflerini ve haklarını koruyun! Dillerinizden sadece hayır sâdır olsun. Ümmetiniz hakkında, Allah için, samimi

ve hayırhah olun. Çünkü sizler Kur'an ve Sünnet'in taşıyıcıları ve uygulayıcılarısınız. Kuşku yok ki Kur'an, onunla konuşulmadıkça kendiliğinden konuşmaz. Sünnet de onunla amel edilmedikçe kendiliğinden iş yapmaz. Diğer taraftan, âlim kişi susar da, ortaya çıkan kötü şeyleri reddetmeyince ve terkedilen iyi şeylerin yapılmasını hatırlatmayınca, cahil ne zaman öğrenecek? Oysa *"Allah, kendilerine kitap verilenlerden onu insanlara mutlaka açıklayacaklar ve onu gizlemeyecekler diye kesin söz almıştı."*[72]

Allah'tan korkun! Çünkü sizler, verânın (günahtan kaçınmanın) zayıfladığı, huşûnun azaldığı; ilmin, onu bozanların eline düştüğü bir zamanda yaşıyorsunuz. Böyleleri, ilmi taşıyan/doğruyu bulup gösteren kimseler olarak tanınmak isterler, onu zayi eden kimseler olarak anılmaktan da hoşlanmazlar. Bunlar izledikleri yanlış yöntemler sebebiyle ilmin içine soktukları hatalar dolayısıyla hevâlarından konuşurlar. Kelimeleri/hükümleri, aslî-doğru anlamlarından çıkarırlar ve kendi yaptıkları bâtıl yorumlarla uyumlu hâle getirip tahrif ederler. Bu sebeple onların günahları, bağışlanmayacak günahlar, kusurları da üstlenilemeyecek kusurlardır. Yol gösterici kimse şaşırırsa, yol gösterici ve irşad edici arayan kimse doğru yolu nasıl bulabilir ki?

Kardeşlerinizde onlara yakıştıramadığınız şeyler görürseniz siz önce kendinize bakın. Rabbinize karşı hayırhah, kardeşlerinize karşı da merhametli olun. Başkalarının kusurlarından çok kendi kusurlarınızla ilgilenin. Birbirinizden nasihat (hayırhahlık) istemeyi ve birbirinize vermeyi esirgemeyin. Size bu nasihati (tavsiyeyi, irşadı, düzeltmeyi) yapan kişi sizin yanınızda çok değerli ve saygın olsun. Nitekim Ömer b. Hattâb (r.a.) şöyle demiştir: *"Bana kusurlarımı hediye eden kimseye Allah merhametiyle muamele etsin!"*.

Sizler, konuştuğunuzda size tahammül edilmesini istiyorsunuz ama söylediğinizin aynısı size söylenirse kızıyorsunuz! Yadırgadığınız işler yaptıklarında insanlara öfkeleniyorsunuz; oysa siz de onların aynısını yapıyorsunuz! Eleştirilmekten hoşlanmıyorsunuz. Kendinizin ve zamanınızdakilerin (delilsiz ve türedi) görüşünü tenkit edip suçlayın. Konuşmadan önce iyi araştırıp emin olun. Bir şey yapmadan önce iyice öğrenin. Zira hakla bâtılın birbirine karışacağı, ma'rûfun münker, münkerin ma'rûf olacağı bir zaman gelecektir. Bunun sonucunda da kiminiz Allah'a, kendisini O'ndan uzaklaştıracak şeyle yaklaşmaya, O'nu kızdıracak şeyle O'na sevgisini göstermeye çalışacaktır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *"Kötü ameli kendisine süslü gösterilip de onu güzel gören kimse, ameli iyi olan kimse gibi mi olacaktır?.."*[73]

Öyleyse gerçek önünüze delilleriyle gelinceye kadar şüpheli şeylerden geri durmanız gerekir. Zira bilmediği şeye ilimsiz olarak dalan kimse günah işlemiş olur. Kim Allah hakkını ve rızasını gözetirse Allah da onu gözetir. Kur'an'a sarılın, ona uyun ve onu önder kabul edin. Kur'an'ın anlamı konusunda öncekilerin izlerini takip edin."[74]

Buharî, İman, 42; Müslim, İman, 95.

Tirmizî, Bir, 17; Ebû Dâvûd, Edeb, 59; Nesâî, Bey'at, 31.

Âlimler, bu hadisin dinin dörtte birini oluşturduğunu söylemişlerdir. Bk. Aliyyülkârî, *Umdetü'l-kârî*, Kahire 1972, I, 368. Kalan dörtte üçünü de şu hadisler oluşturmuştur: "*Amellerin değer ölçüsü niyetlerdir*", "*Kendisini ilgilendirmeyen şeyleri terk etmesi, kişinin Müslümanlığının güzelliğini gösterir*" ve "*Sizden hiçbiriniz kendisi için istediğini kardeşi içinde istemedikçe olgun mümin olamaz*". Bk. Kamil Miras, *Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, Ankara 1980, VI, 474. Hatta Nevevî, diğer üçüne gerek olmadan sadece bu hadisin bile İslam'ı özetlemeye kâfi olduğu görüşündedir. Bk. *Sahîhu Müslim bi şerhi'n-Nevevî*, Kahire 1929, II, 37.

Tehânevî (Tânevî), *Keşşâfu ıstılâhâti'l-fünûn ve'l-ulûm,* Beyrut 1996, II, 1161.

İsrâ, 17/44

Hac, 22/18; bk. Ra'd, 13/15; Rahmân, 55/6.

Zümer, 39/3.

Meryem, 19/65.

Nevevî, *Sahîhu Müslim bi şerhi'n-Nevevî,* II, 38; Ahmed Davudoğlu, *Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi*, İstanbul 1977, I, 300.

A'râf, 7/52.

İsrâ, 17/82.

Yûnus, 10/57.

Sâd, 38/87-88; bk. Kalem, 68/52.

Câsiye, 45/20.

A'râf, 7/204.

Bakara, 2/85.

Hicr, 15//91-94.

Kehf, 18/27.

Mâide, 5/49.

Kasas, 28/50.

Ahzâb, 33/21.

Âl-i İmrân, 3/31.

Nûr, 24/54.

Nisâ, 4/65.

Nevevî, age. II, 38; Davudoğlu, age., I, 300.

Nisâ, 4/59.

Şûrâ, 42/38; bk. Âl-i İmrân, 3/159.

Nisâ, 4/58.

Hac, 22/41.

Müslim, İmâre, 22

Buharî, İman, 7; Müslim, İman, 71-72; Tirmizî, Kıyamet, 59; Nesâî, İman, 19, 33.

Buharî, Mevâkîtu'ss-salât, 3; bk. Müslim, İman, 97-99.

Buharî, Salât, 88; Mezâlim 5; Müslim, Bir, 65.

Buharî, Edeb, 27; Müslim, Bir ve Sıla, 66.

İbn Hazm, *el-Muhallâ*, Mısır 1350, VIII, 440-441 (Mesele:1462)

Müslim, İman, 97-99.

Âl-i İmrân 3/187.

Fâtır 35/8.

Dârimî, Mukaddime, 57.

İnsan sosyal bir varlıktır ve dinin amacı, onun sosyal ilişkilerini Allah'ın rızasına uygun bir şekilde güzel ahlak ve samimiyet üzere yürütmesini sağlamaktır. Din sadece Allah ile olan ilişkilerde değil bütün mahlûkat ile olan ilişkilerde tezahür eder.

Samimiyet Toplumu ve Samimiyet Hukuku

Prof. Dr. Recep Şentürk
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Medeniyetler İttifakı Enstitüsü

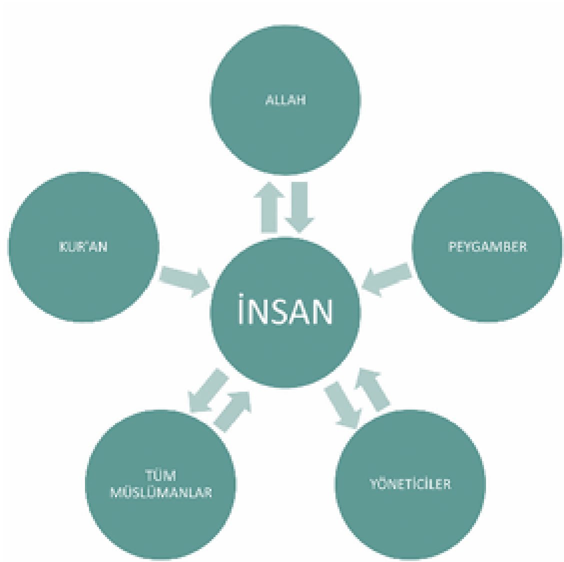
Din nedir? Hz. Peygamber (s.a.s.) bir defasında bu soruya, 'Din samimiyettir' diye cevap vermiştir. Başka seferde ise 'Din güzel ahlaktır' diye cevap vermiştir. Güzel ahlak dinin, samimiyet ise güzel ahlakın ruhudur. Bu yüzden, tarifler arasında bir çelişki olmayıp, her iki tarif de birbirini açıklamakta ve tamamlamaktadır. Diğer yandan çarpıcı bir şekilde, her iki tarif de akaid veya ibadetlerden ziyade, beşeri ilişkilerle ve toplumsal hayatla alakalıdır. Kendisinin görevini 'güzel ahlakı tamamlamak' olarak tanımlayan Peygamber Efendimiz (s.a.s.)'in, dini de 'güzel ahlak' olarak tanımlaması şaşırtıcı gelmemelidir. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in yaptığı her iki din tanımında da, dinin toplumsal yönünü ve beşeri ilişkileri öne çıkarması, ahlak ve samimiyetin dinin özü olduğunu vurgulaması, günümüzde dindarların hatırlaması gereken önemli bir husustur. Din, bireysel bir uygulama değil, toplumsal bir hayat tarzıdır; sadece Allah ile kul arasındaki ilişkileri değil, kullar arasındaki ilişkileri de düzenler. Bugün din anlayışımızı bu temelde yeniden gözden geçirip tashih etmeliyiz. Yeni nesillere de dini bu şekilde öğretmeliyiz. Ancak maalesef, ders kitaplarında din tarif edilirken Hz. Peygamber (s.a.s.) tarifi, çoğu zaman hiç bahsedilmeden geçilir. Onun yerinde filozof, sosyal bilimci veya düşünürlerin tariflerine yer verilir.

Din nedir? sorusu, dünyanın her yerinde ister dindar ister dinsiz olsun hemen hemen her insanın kafasını meşgul eder. Önde gelen bütün sosyologlar da bu soruya cevap aramışlar ve birtakım tanımlar ileri sürmüşlerdir. Din genelde bireysel değil toplumsal bir olgu olarak görülmüştür. Tanınmış Fransız sosyolog Durkheim, dini, yapısal-işlevselcilik bakış açısından, toplumu bir arada tutmaya yarayan bir 'sosyal kurum' olarak tanımlarken, meşhur Alman sosyolog Weber, yorumsamacı sosyoloji açısından, dinin insanların hayatlarına ve sosyal ilişkilerine anlam kazandırdığını ancak tam olarak 'tanımlanamaz' bir olgu olduğunu iddia etmiştir. Diğer önde gelen sosyal bilimciler gibi bu iki ünlü sosyolog da dinin, insanların sosyal hayatlarını ve ilişkilerini anlamlandırmakta ve yönlendirmekte son derece etkin olduğunun altını çizmişlerdir. Biz de bu yazımızda, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in din nedir? sorusuna verdiği cevabı sosyal boyutuyla ele alacağız. Çarpıcı bir şekilde Hz. Peygamber (s.a.s.)'in din tanımı da -sosyal bilimcilerin tanımlarında olduğu gibi- toplumsal yönü öne çıkaran bir tanımdır.

Yukarıda bahsettiğimiz gibi Resûl-i Ekrem Efendimiz (s.a.s.), din nedir?

sorusuna, ‘din samimiyettir[75]’ şeklinde cevap vermiştir. Bunun üzerine Ashab-ı Kiram, ‘kime karşı samimiyet’ diye sormuşlardır. Cevaben Resûl-i Kibriya efendimiz şöyle buyurmuştur: ‘Allah’a, Kitabına, Resûlüne, müminlerin yöneticilerine ve tüm Müslümanlara karşı samimiyettir’. [76]

Bu hadiste bir insanın ilişkili olduğu beş şey sayılmıştır: (1) Allah, (2) Kur’an, (3) Resûl, (4) yöneticiler, (5) tüm Müslümanlar. Aşağıdaki grafikte görsel olarak da izah edildiği gibi bu ilişkiler içinde bazıları tek bazıları çift yönlüdür: Allah, yöneticiler ve tüm Müslümanlarla olan ilişkiler karşılıklıdır. Ancak, Kur’an ve Peygamber ile olan ilişki tek yönlüdür.

Hz. Peygamber (s.a.s.) hayatta iken karşılıklı olan ilişki, vefatından sonra, onun miras bıraktığı Sünnet’i üzerinden yürüdüğünden tek yönlü hâle dönüşmüştür. Bununla beraber Müslümanlarla Hz. Peygamber (s.a.s.) arasındaki karşılıklı ilişki, manevi seviyede yoğun bir şekilde devam eder. Kur’an-ı Kerim ile olan ilişkide de benzer bir durum söz konusudur: Müslüman -aynen Sünnette olduğu gibi- samimi bir şekilde itaat ile yükümlüdür. Bununla beraber Kur’an-ı Kerim’in, kendisine karşı samimi olan müminler lehine ahirette şahit olacağı Hadis-i Şerif’te belirtilmiştir.[77] Kur’an-ı Kerim, manevi olarak canlı bir kitaptır ve okuyanlarla canlı bir manevi ilişkisi vardır.

Kur’an-ı Kerim’in yaklaşımı mukayeselidir: Sadece hak değil bâtıl da ayrıntılı bir şekilde örneklerle anlatılır. Bir şeyin nasıl olması gerektiğini örneklerle anlattığı gibi, nasıl olmaması gerektiğini de örneklerle anlatır. Allah’a ve Resûlüne karşı samimi olanların örnekleri anlatıldığı gibi, Allah’a ve Resûllerine karşı samimiyetsiz olanların durumları da örneklerle anlatılır.

Biz de, dinin nasıl olmaması gerektiğine dair Kur’an-ı Kerim’den bir örnekle başlayalım. Bakara sûresi, Kur’an-ı Kerim’in en uzun sûresidir ve bu sûre içerisinde bir çok kıssa yer almaktadır. Ancak bu kıssalar içerisinden özellikle Bakara (inek) kıssası seçilerek bu sûreye isim yapılmıştır. Fatiha’dan sonraki

ikinci ve en uzun sûrenin bu kıssaya dikkat çekmek için Bakara ismiyle isimlendirilmesindeki hikmet, bence Allah'a ve Peygambere karşı çarpıcı bir samimiyetsizlik örneğini müminlerin ibretine sunmak ve böyle olmayın mesajını vermektir:

Hani Musa kavmine 'Allah sizlere bir inek boğazlamanızı emir buyuruyor' deyince, 'Bizi eğlence yerine mi koyuyorsun?' cevabını vermişlerdi. Musa 'Öyle kendini bilmezlerden olmaktan (öyle kendini bilmezlere katılmaktan) Allah'a sığınırım' dedi. Onlar, 'Rabbine bizim için yalvar ki nasıl bir inekmiş bize bildirsin' dediler. Musa, 'Allah şöyle buyuruyor: Bir inek ki ne yaşlı, ne de körpe olmayıp ikisi ortası. Haydi emrolunduğunuz işi görün' dedi. Onlar 'Rabbine bizim için yalvar ki rengi ne imiş, bize bildirsin' dediler. Musa, 'Rabbim şöyle buyuruyor: Rengi sapsarı bir inek, bakanların hoşuna gider' dedi. Onlar, 'Rabbine bizim için yalvar ki nedir, bize bildirsin zira hangi inek olduğunu kestiremedik. Bununla beraber Allah dilerse elbette buluruz' dediler. Musa, Rabbim şöyle buyuruyor: O öyle bir inek ki hiç koşulur da toprağı sürer, yahut ekini sular değil; salma gezer, üzerinde alacası yok' dedi. Onlar, 'İşte doğrusunu şimdi söyledin' diyerek buldukları ineği nihayet boğazladılar ki, evvelce bu işi görmeye yaklaşmamışlardı.[78]

Bu ayet-i kerimelerde bahsedilen hadise, Allah'a ve Resûlüne karşı samimi olmayan insanların emirleri savsaklamak için nasıl davrandıklarını gözler önüne sermektedir. Burada sözü edilen insanlar açık bir inkâr ve isyan içinde değildirler ancak çok bariz bir samimiyetsizlik içerisindedirler. Allah'ın ve Resûlü'nün emirlerini açıkça reddetmemektedirler ama çeşitli oyalama taktikleri ve bahanelerle savuşturmaya çalışmaktadırlar. Bu kıssa, Müslümanlara, Allah ve Resûlüne karşı nasıl davranmamaları gerektiği konusunda son derece önemli bir uyarı içerdiğinden, Kur'an-ı Kerim'in en uzun sûresine isim olarak seçilmiştir.

Bu kötü örneğe karşılık Kur'an-ı Kerim birçok güzel örnekle Allah'a ve Resûlüne karşı samimiyetin nasıl olacağını açıklamıştır. Bütün Peygamberlerin hayatları Allah'la ilişkide samimiyetin somut örnekleridir. Ashab-ı Kiram'ın, Hz. Muhammed (s.a.s.)'e karşı tutumları, Resûle karşı samimiyetin örnekleridir.

İnsan sosyal bir varlıktır ve dinin amacı, onun sosyal ilişkilerini Allah'ın rızasına uygun bir şekilde güzel ahlak ve samimiyet üzere yürütmesini sağlamaktır. Din sadece Allah ile olan ilişkilerde değil bütün mahlûkat ile olan ilişkilerde tezahür eder. İnsanlar arası ilişkileri devlet müeyyidesi ile hukuk düzenler. Ancak İslam, hukuka dayalı bir toplum düzeni yerine ahlak ve samimiyet temelli bir toplum düzenini daha üstün görür. Bu yüzden Hz. Peygamber, "din hukuk (şeriat)'tur" veya "ben şeriatı tamamlamaya gönderildim" dememiştir. Tabii ki hukukun, asla inkâr edilemeyecek derecede çok önemli bir toplumsal yeri ve rolü vardır. Ama toplum hayatı sadece hukuk ile yürümez çünkü hukuk, mübadele ve mukabeleye dayalı adalet anlayışı üzerine kurulmuştur. Yukarıda alıntı yaptığımız hadis, İslam'a göre toplum düzeninin samimiyete dayalı güzel ahlak üzerine kurulması gerektiğini ifade etmektedir. İlişkilerde samimiyet ve ahlak devre dışı kaldığı zaman hukuk devreye girer ve devlet müeyyidesiyle adaleti temine çalışır. Kısaca İslam, samimiyet hukukuna

dayalı bir samimiyet toplumu öngörür. Samimiyet hukuku, uhuvvet hukukudur; özveri (isar) ve muhabbet hukukudur.

İslam'a göre sosyal ilişkilerdeki samimiyet, Allah'a karşı samimiyet üzerine kurulmalıdır. Başka bir ifadeyle, fertler arasındaki muhabbet *el-hubbu fillah* (Allah için sevgi) olduğu zaman daha kalıcı olur. Allah sevgisinden yoksun insanlar arasındaki sevgi, menfaate dayalı bir sevgidir ve o menfaat ortadan kalkınca karşılıklı sevgi de ortadan kalkar.

Allah'a karşı samimiyet, O'nu hakkıyla tanıyıp (marifetullah), iman edip, herkesten ve her şeyden daha çok onu sevmek, daima zikredip asla unutmamak, kendini onun huzurunda ve murakabesi altında hissetmek, bütün davranışlarda sadece onun rızasını kazanma amacı gütmek, açık ve gizli şirkten kalbini temizleyerek tam bir ihlas ile emirlerini zevkle yerine getirmek ve yasaklarından kaçınmakla, kaza ve kaderine rıza ile olur. Allah'a karşı samimiyet, O'nu ve O'nun dinini diğer insanlara tanıtmak ve sevdirmek için fedakârca ve büyük bir özveriyle çalışmakla olur. Bakara sûresindeki sığır kesme kıssasında olduğu gibi davranmak ise bu samimiyete ters bir tutumdur.

Allah'ın Kitabı'na karşı samimiyet, onu büyük bir saygı ile okumak, manasını anlamak ve büyük bir titizlik ve gayretle uygulamakla olur. İnsanlara o kutsal Kitab'ı tanıtmak, öğretmek ve sevdirmek, bu samimiyetin gereğidir.

Allah'ın Resûlü'ne karşı samimiyet ise, Resûlullah (s.a.s.)'ı bütün insanlardan daha çok sevmek, onun sünnetine tam manasıyla uymak, bidatlerden kaçınmak ve onun mirasına sahip çıkmakla olur. Ayrıca Resûlullah (s.a.s.)'ı insanlara tanıtmak ve sevdirmek de bu samimiyetin bir icabıdır. Onun emirlerini Yahudilerin Hz. Musa (a.s.)'ya yaptığı gibi pazarlık konusu yapmadan, savuşturmadan, içten gelen büyük bir zevk ve coşkuyla uygulamak Hz. Peygamber (s.a.s.)'e karşı samimiyetin bir sonucudur.

Peygamberler ümmetlerine karşı nasıl samimiyet göstermişlerse, ümmetleri de Peygamberlere karşı samimiyet göstermelidirler. Peygamberlerin ümmetlerine karşı samimiyetlerinin göstergesi, onların küfrün karanlığından imanın, hidayetin ve marifetullah'ın aydınlığına çıkmaları için her şeylerini feda ederek çalışmalarında kendilerini göstermektedir. Böylesine fedakâr bir şekilde ümmetini dalaletten, cehaletten ve cehennem ateşinden kurtarmaya çalışan bir lidere karşı, ümmet de aynı fedakârlık ve muhabbeti göstermelidir; yoksa nankör durumuna düşmüş olurlar.

Müslümanların yöneticilerine karşı samimiyet ise, onlara saygı ve sevgi gösterip marufta itaat etmekle, gıyaplarında onlara hayır dua etmekle olur. Bir Müslüman yönetici, etrafında kendisine karşı samimi insanlar olmazsa asla başarılı olamaz ve bunun sıkıntısını da tüm ümmet çeker.

Yönetici ve yönetilen ilişkisi iki taraflıdır. Hem yöneticinin hem de yönetilenin karşılıklı bir samimiyet içinde olmaları, dinimizin en temel emirlerindendir. Yukardaki hadiste yönetilenlerin yöneticilere karşı samimiyetine dikkat çekilirken, aşağıda alıntı yapacağımız hadiste ise, yöneticilerin yönetilenlere karşı samimi olmalarına vurgu yapılmaktadır:

Hz. Peygamber (s.a.s.), ast-üst ilişkilerinde samimiyete şöylece dikkat çekmektedir: 'Herhangi bir yönetici (emir), Müslümanların işlerini üzerine alır da

onlar için samimi olarak çalışmazsa, Müslümanlarla beraber Cennet'e giremez.'[79] Bir diğer rivayette, 'İdaresini üzerine aldığı kimseleri samimiyetle kuşatmazsa Cennet'in kokusunu bile alamaz'[80] buyurulmuştur.

Bu hadislerden anlıyoruz ki hiyerarşik ilişkiler içinde bile samimiyet sürdürülmelidir; astlar üstlerine, üstler de astlarına karşı samimi davranmalıdırlar. Bu da karşılıklı saygı, sevgi ve sorumlulukların ciddiyetle yerine getirilmesi ve karşılıklı özveri ile gerçekleşir. Ast-üst ilişkilerinde samimiyetin modeli Hz. Peygamber (s.a.s.) ile ashabı arasındaki ilişkidir. Bu ilişkide muhabbet ve itaat, disiplin ve özveri bir aradadır.

Tüm Müslümanlara karşı samimiyete gelince, bununla ne kastedildiğini izah eden birçok ayet ve hadis vardır. Aslında burada kastedilen, tüm insanlardır. Ancak o esnada muhataplar Müslümanlar olduğu için böyle zikredilmiştir. Kısaca ifade etmek gerekirse, müminler arasındaki uhuvvet hukukunu uygulamak samimiyetin alametidir. Uhuvvet hukuku da Allah için karşılıklı muhabbeti, ziyaretleşmeyi, hediyeleşmeyi, ihsanı, birbiri için malını harcamayı, hayır ve takvada yardımlaşmayı, emr bi'l-ma'ruf ve nehy an'il-münkeri içerir. Aynı şekilde uhuvvet hukuku, Müslümanın hasbelkader zalimlik yapan kardeşine onu zulümden vazgeçirerek yardımcı olmasını gerektirir.

Karşılıklı ilişkilerde arzu edilen, samimiyetin de karşılıklı olmasıdır ama bu her zaman böyle olmayabilir. Bazen tam tersi tepkiler alınabilir. Böyle durumlarda, karşılık beklemeden samimiyet göstermek, hem dinî bir vecibedir hem de takvaya daha uygundur. Bir Müslüman kendisinin dinî bir görevi olduğu bilinciyle -karşı tarafın tavrına bakmaksızın- tüm ilişkilerinde samimi bir tutum takınmalıdır. İşte din samimiyettir ve güzel ahlaktır diye buyuran Hz. Peygamber (s.a.s.)'in bize verdiği ders burada yatmaktadır. Gerçek samimiyet ve güzel ahlak, karşılık gördüğümüz ilişkilerde değil, karşılık görmediğimiz ilişkilerde belli olur.

Asrımızda sosyologların "yalnız kalabalık" olarak isimlendirdiği bir toplumun Hz. Peygamber (s.a.s.)'in samimiyete çağrısına ne kadar da çok ihtiyacı var! "Ben nesli" olarak isimlendirilen günümüzün genç nesli, içine düştüğü çıkmazdan ve bunalımdan âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber (s.a.s.)'in bize miras bıraktığı Sünnetinin ışığında ciddi bir "samimiyet eğitimi"nden geçip kendi bencil ve dar dünyasının dışına çıkarak kurtulabilir. Mutluluğun kaynağı karşılıklı ilişkilerde samimiyettir; yapmacık ve samimiyetten yoksun ilişkiler her iki taraf için de bir azaptır. Dolayısıyla, ilişkilerimizde samimiyet, sadece dinî bir vazife ve uhrevî sevap kazanma yolu olmayıp, aynı zamanda dünyevî mutluluk ve başarının da temelidir.

Burada 'samimiyet' olarak tercüme ettiğimiz kelimenin Arapçası 'nasihat'tır. Nasihat Türkçede öğüt manasına gelmektedir ancak Arapça'daki manası samimiyettir. Samimiyet ve öğüt manalarının birbiriyle yakın alakası vardır: İnsan, samimi olduğu birisinin iyiliğini ister ve bu maksatla ona öğüt verir. Dolayısıyla öğüt vermek, samimiyetin bir gereği ve sonucudur.

Müslim, İman 95; Buharî, İman 42.

Ebû Mâlik Hâris İbni Âsım el–Eş'arî *radıyallahu anh*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: *"Temizlik imanın yarısıdır. Elhamdülillah sözü mizânı, sübhânellah ve elhamdülillah sözleri ise yer ile semavat arasını sevap ile doldurur. Namaz nurdur; sadaka burhandır; sabır ziyâdır. Kur'an senin ya lehinde ya da aleyhinde delildir (şahittir). Herkes sabahtan (pazara çıkar) nefsini satar; kimi onu âzâd kimi de helâk eder."* Müslim, Tahâret 1. Ayrıca bk. Tirmizî, Daavât 86.

Bakara sûresi II, 67-70. Mehmet Akif Ersoy, Kur'an Meali (yaz. haz. Recep Şentürk, Asım Cüneyd Köksal) İstanbul: Mahya yay. 2012, Sh. 9-10.

Buharî ve Müslim tarafından rivayet edilen şöyle bir hadis vardır: 'Allah herhangi bir kulun idaresi altına başkalarını verip de o kimse idaresindekilere hiyanet ederek ölürse, Allah o kimseye Cennet'i haram kılar.' Riyâzu's Sâlihîn, DİB, II, sh. 75, Hadis no: 657.

A.g.y. Hadis Müslim tarafından rivayet edilmiştir.

“Samimiyetin ne olduğunu unuttuğumuz sahte bir dünyada yaşıyoruz” diye dert yananlar haklı mı bilinmez. Ama ortada bir gerçek var ki, her insan için hayatın kıymetini bilmek, samimiyetin anlamını keşfetmekten geçiyor.

Toplumsal Hayatta Samimiyet: Birbirinin Kurdu Değil, Dostu Olmak

Doç. Dr. Huriye Martı
Diyanet İşleri Başkanlığı
Aile ve Dini Rehberlik Daire Başkanı

Bir samimiyet durağıdır dünya. İnsanın kendisine karşı ne kadar samimi olabildiği, diğer insanlara karşı ne derece samimi davranabildiği, Rabbine karşı ne ölçüde samimiyet geliştirebildiği ile ölçülür hayat. Bazen yalnızdır insan, bazen kalabalık… Yalnızlıklar kendiyle bir hasbihâle vesile iken, kalabalıklar çevreyle ilişkiler kurmasına fırsat tanır. Her an bir şekilde birileriyle iletişim hâlindedir insan. Ve hayat, bu iletişimin içtenlik mi riya mı koktuğunu sınar durur.

Gözlerini dünyaya ilk açtığında samimi bir şekilde hâlini anlatmaktan, ihtiyaçlarını söyleyip duygularını dile getirmekten korkmayan insanoğlu, büyüdükçe susmayı öğrenir. İçinden geldiğince davranmanın kendisine zarar verebileceği kulağına fısıldandığında şaşırır, korkar, bocalar. Sonra riya maskesiyle tanışır, ikiyüzlülük nedir öğrenir. Güvensizliği tecrübe eder, sahte tavırlara şahit olur. Taklit mi etsin uzak mı dursun karar vermeli, kendine bir yol seçmelidir. İlişkilerinin oturacağı zemini belirlemeli, karakterini oluşturan çizgiler her geçen gün derinleşirken nasıl bir insan olacağına karar vermelidir: Fıtratını koruyarak samimiyete mi sarılacak yoksa menfaatini kollayarak maskelerle mi dolaşacak?

Bir toplumda yaşamak, aileden akrabalara, komşulardan mahalleye, okuldan çarşıya uzanan büyük bir zincirin halkası olmak demektir. Diğer halkalarla geliştirdiği ilişkinin kalitesi ise insanın karakteri, ahlakı ve hatta inancı hakkında ipuçları verir. *"Din samimiyettir."*[81] hadisinin hayatta öyle çok yansıması vardır ki! Dindar insan kimi zaman bilerek kimi zaman da farkında bile olmadan samimiyetini çevresindekilere defalarca ispatlar. Çünkü o, kendisine biat edenlerden *"bütün Müslümanlara karşı samimi davranmaya"* dair söz alan[82] bir Peygamberin izinden yürümektedir.

Hem kula hem de Allah'a karşı samimidir Peygamberimiz. Kendisinin *"Allah'ın dostu"* olduğunu söylemiş,[83] ashabı da ondan *"dost"* diye bahsetmiştir.[84] Toplumdan uzak kalmayı, donuk ve yalıtılmış bir hayat yaşamayı tasvip etmemiş, aksine eziyetlerine katlanmak pahasına da olsa insanlarla ilişkisini devam ettiren kişiyi övmüştür.[85] Onun (s.a.s.) hayata bakışında güvensizlik, insanlara bakışında düşmanlık yoktur. Aksine o, halis bir niyetin, açık bir yürekle candan bir iletişimin en nadide örneğidir.

Peygamber Efendimize göre, inanan insanlar birbirinin kardeşi olmalıdır; birbirine nefret beslememeli, haset ve kıskançlıkla ilişkilerini zedelememeli, yıkıcı etkiler karşısında birbirlerini yalnız bırakmamalıdır.[86] *“Aranızın kötü olmasından sakının. Çünkü bu mahvedici bir hâldir.”*[87] diye seslenir Allah Resûlü. Küs durmayı, lânetleşmeyi, sonu gelmeyen anlamsız tartışmaları, kabalığı, saygısızlığı, sahtekârlığı velhasıl kardeşliğe zarar veren her türlü davranışı yasaklar. *“Allah için size sığınan kimseye sığınak olun. Allah için isteyen kimseye verin. Sizi davet edenin davetine icabet edin, size bir iyilik yapana karşılığını verin.”* derken,[88] güven ve samimiyete vesile olacak her türlü davranışı öğütler gibidir.

Annesi, babası, eşi, kardeşi, ustası, hocası, komşusu ya da arkadaşı kendisine karşı samimi olsun ister insan. İçi dışı bir olsunlar, dürüst davransınlar ister. Yapmacık gülümsemeleri, gösteriş kokan ikramları, abartılı tezahüratları bir kenara bıraksınlar, günübirlik hesaplarla yola çıkmasınlar, samimi olsunlar ister. Oysa Resûl-i Ekrem (s.a.s.), toplumsal ilişkilerin temeline empatiyi ve sağduyuyu yerleştiren son derece açık bir ölçü belirler: *“Kim cehennemden kurtulup cennete girmek isterse, Allah’a ve ahirete inanır bir hâlde ölüme kavuşsun! İnsanların kendisine nasıl davranmalarını istiyorsa o da insanlara öyle davransın!”*[89] Bu nebevî ölçüye bakılırsa, insan önce kendisi samimi olmalıdır. Aynaya bakma cesaretini gösterip kendisine sormalıdır “Ben ne kadar samimiyim?”

“Samimiyetin ne olduğunu unuttuğumuz sahte bir dünyada yaşıyoruz” diye dert yananlar haklı mı bilinmez. Ama ortada bir gerçek var ki, her insan için hayatın kıymetini bilmek, samimiyetin anlamını keşfetmekten geçiyor. Yavrusunun yüzüne samimi bir gülümseme ile bakabildiği, onun derdini samimiyetle dinleyebildiği ölçüde anne-baba oluyor insan. Eşine samimiyet göstermekten kaçmadığı, ona dürüst davranabildiği ölçüde eş oluyor. Yüreği yüreğe değdirdiği ölçüde aile olabiliyor… Derste, camide, alışverişte, yolculukta, ofiste, bir kız isteme merasiminde ya da bir düğün koşturmasında ne kadar içten ve duru davranıyorsa, o kadar huzur buluyor. Çevresindekilerin haklarına riayet etmede, iyiyi ve doğruyu yaşa(t)mada ne denli samimi olduğuyla imtihan ediliyor. Kısacası insan, “olduğu gibi görünme ya da göründüğü gibi olma” mesuliyetiyle yaşıyor.

“Ey Rabbimiz, her şeyin Rabbi olan Allah’ım! Beni ve ailemi dünya ve ahirette her an sana ihlasla bağlı kıl.”[90] diye dua ederdi Peygamberimiz. Çünkü Allah’a karşı duyulan samimiyet, insanlarla olan ilişkilere de sirayet ediyor. Rabbine karşı kulluğunda samimi olmayan, O’nun rızası dışında bir karşılık beklemeden ibadet ve taatte bulunamayan, insanlara karşı nasıl samimi olabilir ki? Tevbe bile samimi bir pişmanlıkla kabul olunuyor. Dediği ile yaptığı birbirini tutmayan insan, Hak katında da halk yanında da sevilmiyor. Bu yüzden Peygamber Efendimiz *“Mümin kendisiyle dostluk kurulabilen kimsedir. İnsanlarla yakınlık kuramayan ve kendisiyle yakınlık kurulamayan kimsede hayır yoktur.”*[91] buyuruyor.

Çevresiyle sağlıklı ilişkiler geliştirmenin mümin olmakla ilintilendirilmesi gerçekten dikkat çekicidir. Demek ki samimiyet, imanın gözle görünür hâllerinden biridir. Söz gelimi *“İman eden erkekler ve iman eden kadınlar birbirlerinin dostudurlar.”*[92] buyrulur Kur’an’da. Kadının ve erkeğin aile içinde

birbirlerine destek olan, karşılıklı muhabbet ve merhamet besleyen, birbirlerinin varlığını içtenlikle benimseyen hâllerine dikkat çekilir.[93] Küçük oyunlarla birbirini aldatmak, sahte vaatlerle kandırıp eşinin güvenini sarsmak, dünyevî menfaatlerini eşinin onuruna değişmek, gönlünü gömmek, fikirlerini ve planlarını eşinden gizlemek dostluğa sığar mı? Samimi bağlar kuramayan eşler, *"Onlar (hanımlarınız) sizin için (kötülüğe karşı koruyucu) bir elbise, siz de onlar için (koruyucu) bir elbisesiniz."* [94] ayetini anlamış olabilir mi?

Yine Kerîm Kitabımızda *"Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi, anne babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine 'öf!' bile deme; onları azarlama; ikisine de güzel söz söyle."* buyrulur.[95] Anne babasıyla dost olmalı, onlar için yüreğinde hesapsız ve şartsız bir sevgi büyütmelidir insan. Onlara güvenmeli, güven vermelidir. Kendisine muhtaç oldukları zaman "öf" bile demeyen bir hassasiyet ve samimiyet göstermelidir. Bu öyle bir samimiyettir ki, anne babasının dostlarını arayıp sormak, onlara izzet ve ikramda bulunmak bile Peygamberimiz tarafından *"iyiliklerin en iyisi"* olarak nitelendirilmiştir.[96] Bu öyle bir samimiyettir ki, sadece kendisi için değil, anne babası için de daima hayır dua eder insan: *"Rabbimiz! Hesap görülecek günde, beni, anne babamı ve inananları bağışla."*[97]

Ciğerparesine, evladına karşı da yüreğini açmalı, onu bütün benliği ile kucaklamalıdır insan. Şımarır diye korkmadan takdir edebilmeli, ne derler diye korkmadan sarılıp öpebilmelidir. Peygamberimiz gibi… "Yavrucuğum" demeli, samimiyeti iliklerinde hissetmesini sağlayabilmelidir. Sahte ilişkilerden rahatsız olur çocuklar, riyakâr tavırları hemen fark ederler. Bir anne baba, kaç yaşında olursa olsun çocuklarının kendilerini anlayabileceğini hesaba katmalı, ona inanmalı, ona karşı dürüst olmalıdır.

Sözün özü; ördüğü bütün ağlarla bir samimiyet durağıdır dünya. Hayat imtihanından birlikte geçerken, birbirinin kurdu değil dostu olmalıdır insanlar. Perdenin arkasına geçtiğinde söylediklerini perdenin önünde tekrarlayamayanlar, kaybeder… Kazananlar kimler mi? Efendimiz (s.a.s.) açıklıyor: *"Kendisi cehennem ateşine ya da cehennem ateşi kendisine haram olan kişiyi size bildireyim mi? Cana yakın, yumuşak huylu, kolaylaştırıcı kimse."*[98]

Müslim, İman, 95.

Buharî, İman, 42.

Müslim, Fedâilü's-sahâbe, 6.

Buharî, Savm, 60.

İbn Mâce, Fiten, 23.

Buharî, Edeb, 57.

Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâme, 56.

Ebû Dâvud, Zekât, 38.

Müslim, İmâre, 46.

Ebû Dâvud, Tefrîu ebvâbi'l-vitr, 25.

İbn Hanbel, II, 400.

Tevbe, 9/71-72.

Rûm, 30/21.

Bakara, 2/187.

İsrâ 17/23.

Müslim, Birr ve sıla, 12.

İbrahim, 14/41.

Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâme, 45.

Biz iman ehliyiz! İbadet ehliyiz hem de! Namazlarımız, oruçlarımız, zekâtlarımız, haclarımız, kurbanlarımız vardır bizim! Dostlar, ya kurbiyetimiz?

Yürü Hâl Ehli Ol…

Dr. Ülfet Görgülü
Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

İnsanlar içinde en ağır imtihanlara peygamberlerin maruz kaldığını bildiren (Tirmizi, Zühd, 57) fahr-i kâinat Efendimiz (s.a.s.)'in hayatı, bu ifadenin tefsiri ve tasdiki mahiyetindedir âdeta. Müşrikler eziyet, hakaret ve işkencelerle yıldıramayacaklarını anlayınca, Ebu Talip aracılığıyla tehditlerini Hatemü'l-enbiyaya ulaştırıyor, lakin hiç beklemedikleri şu cevabı alıyorlardı: "Güneşi sağ elime, ayı da sol elime verseler, ben yine bu dinden, bu tebliğden vazgeçmem. Ya Allah, bu dini hâkim kılar, yahut ben bu uğurda canımı veririm." (İbn Hişâm, es-Sîre, I, 297-298) Sadakat ve cesaret Efendimizin lisanında bu cümlelerle vücut buluyor, cihan, nebevî bir ihlasa yeniden tanık oluyordu.

Asırlar önce Hz. İbrahim'i Nemrut'un karşısında dimdik ayakta tutan, ateşe atılma pahasına onunla mücadeleye sokan ve "Allah güneşi doğudan getirmektedir, haydi sen de onu batıdan getir." (Bakara, 2/258) haykırışıyla Nemrut'u şaşkına çeviren aynı samimiyet ve sadakat değil miydi? İsmail (a.s.) canını kurban etmekle sınanırken, Yakup (a.s.) evlat acısıyla kıvranırken, Yusuf (a.s.) yıllarını zindanda geçirirken, Musa (a.s.) çöllerde göçten göçe zorlanırken, Zekeriyya (a.s.) testereyle doğranırken hep bu samimiyet testinden geçmediler mi? "Eşhedü en la ilahe illallah" demenin bedeli değil miydi ödedikleri? İmanın ve sevginin kuru bir iddia olmadığını ispat ediyor, "Eğer bir can ise hüsnün pahası / Nice yüz bin olsun, anın fedası" diyen âşıklara ilham oluyorlardı.

Bugün, "amentü" okuyup, Allah'a ve resûllere iman ettiğini söylerken dillerimiz, ümmeti olduğumuz Enbiya Efendilerimiz gibi sadakat ve samimiyet imtihanından geçmekteyiz her birimiz. Yunus'un, "kıldan ince kılıçtan keskince" diye tavsif ettiği sırat köprüsünün dünyadaki izdüşümü, yaşadığımız hayat. İmanımız, amelimiz, sözümüz, işimiz hasılı her hâlimizle imtihandayız. Nasıl inanıyoruz, niçin yaşıyoruz, neler yapıyoruz? İhlas hayatımızın neresinde, biz ihlasın neresindeyiz? Var mısınız, Kur'an ve sünnetin mihenk taşına vuralım kendimizi ve seyredelim ihlas mir'atında serencamımızı?

"Ey iman edenler! Allah'a, peygamberine, peygamberine indirdiği kitaba ve daha önce indirdiğine iman edin." (Nisâ, 4/136) ayeti, bize ne söylüyor acaba? Yoksa "filan zümre" hakkında nazil olmuştur diyerek ayetin kapsama alanının dışına mı çıkaracağız kendimizi? Ey inananlar, inandığını iddia edenler, iman edin! Taklîdi olandan tahkîki imana hicret edin! Kelime-i şahadet de, kelime-i tevhit de evvel emirde bir söz ise de, özün kelam elbisesine bürünmüş hâlidir elbet. Kalbin tasdikidir iman, dilin ikrarından önce. Şair ne güzel söylemiş:

"Gönül vicdan ile duymazsa Allah'ı hakikatça

Dilde mücerred olan ilm ile irfanı nidersin?"

"Lâ ilâhe illallah" tevhidinin hakikati, güneş misali doğduğu vakit gönül âlemine, şirkin zulmeti biter, imanın nuru zuhur eder ve seher vaktinin şafağı söker müminin enfüsünde. İhlas sûresi semadan nüzul edercesine, duhul eder Mushaf-ı şeriften kalb-i selîme. "De ki: O Allah'tır, Ehad'dır." Fiil, sıfat ve vücut şirkinin her türlüsünden, ortak koşulanların cümlesinden münezzehtir. Şirki, Firavunların sırtına yüklemek, müşrikliği Mekke putperestlerinin uhdesine tevdi etmek kolay da, nefs firavununun beynimizin kıvrımlarında, kalbimizin en ücra köşelerinde hüküm süren saltanatını yıkmak zor. İbrahim (a.s.)'in kavminin putlarını kırıp dökmesine, Efendimiz'in müşriklerin Kâbe'ye istifledikleri putları yere sermesine hayran oluruz ama, tevhid asasını gönül Kâbesi'ndeki putlara dokundurmaya gelince sıra, "Hak geldi, bâtıl yıkılıp gitti." (İsrâ, 17/81) ayetini enfüsî bir felahın habercisi olarak okumaya, bu iş yürek ister… Zira biz iman ehliyiz! İbadet ehliyiz hem de! Namazlarımız, oruçlarımız, zekâtlarımız, haclarımız, kurbanlarımız vardır bizim! Dostlar, ya kurbiyetimiz?

Apar topar kılınan namazlarda mı huşu? Açılmadan kapanan avuçlarda mı dua? Başlamadan biten tesbihatta mı zikir? Dilden kalbe inmeyen tövbelerde mi huzur? Reklam aracı yapılan sadakalarda mı hayır? Mideye tutturulan oruçlarda mı takva? Turistik geziye dönen umrelerde, haclarda mı arınma?

"Her kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa sâlih iş yapsın ve Rabbine ibadette hiçbir şeyi ortak koşmasın." (Kehf, 18/110) ayeti bize inmedi mi? Yoksa onu da Mekkelilere mi havale edeceğiz? Bolca ibadet mi, çokça samimiyet mi suali cevabı da mündemiç. İbadetten önce ihlas istiyor Rabbimiz. "Amel çokluğuna itibar olmaz / Kulundan Hâlıkı hoşlanmayınca." Allah sadece samimi bir şekilde ve rızası gözetilerek yapılan amelleri kabul eder zira (Nesâi, Cihad, 24).

"Amel oldur ki onda ola ihlas
Hulus olmayan a'mali nidersin?"

Ameli değerli ve anlamlı kılanın hüsn-i niyet olduğunu bildiriyor Efendimiz (Buharî, Bed'u'l-vahy, 1). Kalbin ameli olan niyetler ihlasla buluşmadan, dillerin İhlas sûresi okuması ne yavan! Kalplerden başlamak lazım o hâlde işe. Alabilir miyiz kalbimizi avucumuzun içine ve çıkabilir miyiz onunla kamu âleme? Nazargâh-ı ilahî olan kalplerimizle bakabilir miyiz Rabbimizin vechine? Temizlik olmadan ibadet, abdest olmadan temizlik olmuyor. Bu sebeple abdest alıyor, uzuvlarımızı tozdan, kirden yıkıyoruz. Ya kalbimizi nasıl arındıracağız kibirden, inattan, hasetten, bencillikten?

"Bir bardağın üstüne yaldız cila verseler / Necis olsa içinde suyu içilmez olur."

Bedeni yıkamak ve elbiseyi temiz tutmakla tamamlansaydı taharet; kıyam, rüku ve secdelerle ikmal olsaydı namaz şayet, miraca ağmaz mıydı ruhlarımız tekbirden selama dek? Ruhun bardağı olan bedenleri ne kadar süsleyip yaldızlasak da, kalpleri cilalayıp parlatmak için ihtiyacımız var, zikrullah'a (Ra'd, 13/28) ve sıbğatullah'a (Bakara, 2/138).

Mekke'yi sevdiği kadın uğruna terk edip Medine yollarına düşen, nice çölleri

aşıp dağları geçen bir sahabi Ümmü Kays'ın muhaciri oluyordu. Ya gönlünü Mevlâ'ya değil dünyaya bağlayanın, her iyiliğe teşekkür, her başarıya takdir, her ibadete sevap bekleyenlerin ünvanı ne ola ki? "Şüphesiz namazım, kurbanım, hayatım ve ölümüm hepsi âlemlerin Rabbi Allah içindir." (En'âm, 6/162) diyebilenlere imrenilmez mi?

Elhak, Ümmü Kayslar için hicret edenler muhacir sayılmazken, Allah için menhiyyatı terk edenler, masivayla irtibatını kesenler "muhacir" olarak ilan ediliyordu, Nebiyyi zîşanın fem-i muhsininden (İbn Hanbel, II, 224). Gönülde böyle bir hicreti yaşamanın gayretine düşmek, aşk ateşinde pişmek, ibadetimizi dünyamızın mihveri yapmak gerekirken, maalesef dünya ibadet ve kulluğumuzun önüne geçiyor; maddesi, makamı, rengi, şekliyle mıknatıs gibi kendine çekiyor bizi. Mülkün sahibinin Allah olduğu gerçeğini bilmemize rağmen, nasıl da dört elle sarılıyoruz, bizim deyip çıkıyoruz, Allah'ın emaneten verdiklerine.

"Dirip dünyayı cem etme önüne
Seninle kalmayan malı nidersin?"

Birisi, Cîrâne'de Allah Resûlü'nün taksimatını beğenmeyip, ganimetten hissesine düşeni azımsayarak, ölçüsüz söz ve davranışlarıyla Efendimizi incitirken (Müslim, Zekat, 142), bir başkası payına düşen ganimeti Efendimize iade ediyor, "Ben bunun için değil, şehit olmak için sana uydum." diyordu (Nesâi, Cenaze, 61). Dünyevî olana gerektiği kadar itibar etme ve her işi ihlas şuuruyla yapabilme noktasında bizim duruşumuz hangi örneğe daha yakın düşüyor acaba?

Dünyaya meylimiz ve muhabbetimiz değil mi, "Hayır, doğrusu siz dünyayı seviyor ve ahireti bırakıyorsunuz." (Kıyâme, 75/20-21) ayetinin nüzulüne sebep olan? GDO'lu ürünler gibi maalesef genetik yapımızı bozuyor dünya, Rabbimizle muhabbetimizin de insanlarla münasebetimizin de genleriyle oynuyor. Dünyevîleşme hastalığı bu olsa gerek. Ne ihlas bırakıyor ne samimiyet. "Dünya denilen varlık / Takıldık onda kaldık." Hâlbuki, "iyyake na'budu" ayetini okuyan, âlemlerin Rabbiyle, "Sen" diye hitap edecek kadar samimiyet ve ünsiyet kuran bir müminin muhabbetini hiçbir varidat gölgelememeli değil mi? Kulluğu bu mertebede yaşayanlar bize de şu uyarıyı yapmaktalar:

"Yağma edersen varlığın / Gider gönülden darlığın
Mahveyle sen ağyarlığın / Yüz göstere Sultan sana."

Umrede arkadaşımın yedi yaşındaki oğlu Kâbe'yi çevreleyen koca koca otelleri özellikle namı Zemzem olan gökdeleni görünce; "Anne, bence bunları yapan insanlar Kâbe'yi yeterince sevmiyorlar. Çok sevselerdi eğer, bu kadar büyük binalar yapıp Kâbe'yi küçük göstermezlerdi." diyor. Ne kadar arı-duru ve çarpıcı bir yorum öyle değil mi? Aslında fıtratımıza yabancılaşmamızla yüzleşmemizdir onun cümleleri. Çocuklar riya, sum'a bilmiyorlar. Biz büyükler Beyt'in sahibini çok sevebilseydik eğer, başka sevgi ve arzuları O'nun ve rızasının önüne geçirmez, içimizde enaniyeti, hırsları, tamahları besleyip büyüterek, gönül Kâbesi'ni küçültmez, gizli şirk günahını irtikap etmezdik. İnsanın kibrinin yanında Zemzem Tower nedir ki?

Şirk ve riya, yapılan ameli boş başağa, çıplak kayaya çevirirken, halis niyet ve samimi gayret, sahibine, niyet ettiklerini uygulamaya geçiremese bile kazandırmaktadır. Çok istemelerine rağmen, mazeretleri sebebiyle Efendimizle birlikte Tebük seferine katılamayan öyle sahabe vardı ki, aşılan her dağda, geçilen her vadide ve yolda kendileriyle beraber olduklarını Allah Resûlü haber vermekteydi (Buharî, Megâzi, 82).

Nefse ihlas gömleğini giydirmek, varlık ve benlik iddiasının kökünü kazıyabilmek acı bir ilacı içmek gibi. Ancak şifamız o ilaçta gizli.

"İç ol zehri ki bal olsun sonunda
Sonunda zehr olan balı nidersin?"

İçine riya ve sum'a karışan her işimizin, içine zehir karışmış bal yemekten farkı var mı? Her seferinde, "Niyet ettim Allah rızası için" diyerek başlıyor olsak da ibadetimize ve işimize, çoğu zaman uzak düşüyoruz rızadan. Huzursuzluğumuz, tatminsizliğimiz belki de bundan. Dünya varına dönüp bakmayanlar, saltanatına bir pul kadar kıymet vermeyenler, kullukta sultanlığın zevkiyle pür neşe yaşamaktalar. İhsan mertebesine erişenler, ihlas şuurunu kuşananlar halkın içinde Hak'la beraber olmanın idrakiyle yaşarlar. Onların her daim alışverişi Allah iledir. Nefes alıp vermeleri rıza üzeredir.

Hüsn-i niyet yetimi, ihlas öksüzü olalı dualarımız da kalp yakarışı, gönül niyazı olmaktan çıktı. Zikrimiz gerçek zikir olsaydı eğer, Allah anıldığı zaman titrerdi yürekler! Yakarışımız samimi olsaydı eğer, bir medet dileyişimizle ihtizaza gelirdi yerler, gökler! Dualarımız halisane olsaydı eğer, "amin"lerimize iştirak ederdi melekler!

Heyhat! Biz ancak bıçak kemiğe dayandığında, gemi dalgalarla boğuştuğunda, uçak türbülansa yakalandığında, ateş komşudan geçip bizim bacayı sardığında "muhlisine lehu'd-dîn" kıvamında yalvarırız Mevlâ'ya. Sözler verir, adaklar sıralarız art arda. Rahmeti gazabına galip olan yetişince imdada, verilen sözlerin çoğu kalıverir ortada. Kâl ehliyiz velhasıl.

"Kuru laf ile maksuda erilmez
Yürü hâl ehli ol kâli nidersin?"

Allah'ın azabından yalnızca ihlaslı kullar kurtulabileceğine göre samimiyetten başka hangi sermayeden kâr umabiliriz? Öyleyse gelin, can u gönülden iltica edip Rabbimize, O'ndan sadece O'nu isteyelim. Dereceyle ölçülmeyecek bir aşk, terazide tartılmayacak bir ihlas ve vuslatına eriştirecek bir iman dileyelim.

"Niyazi isteyen Hakk'ı bulurmuş
Gel imdi iste ihmali nidersin?"

Sıbğatullahın ışıltısı yüzümüzü kaplasın, secdelerin nuru alnımızda parıldasın. Simalarımız, yaratanımızı hatırlatsın. Sûretimiz, sîretimizi perdelemesin. Halkın yüzünde Hakk'ın tecellilerini seyredelim. Varlığı Allah için sevelim. Ne incitelim, ne incinelim. Cümle ettiklerimize, hulus-i kalp ile "estağfirullah" diyelim…

Not: Cümlemi henüz noktalamıştım ki, bir dost aradı, sesi ağlamaklı. Yıllardır yüzünü göremediği Suriye'deki kardeşinden bir çığlık, bir feryad kopup gelen. "Bize az mı dua ediyorsunuz, n'olur daha çok gönderin dualarınızı. Sabrımız tükendi, tahammül kalmadı. Açlık canımıza tak etti. Çocuklar ekmek diye ağlaşıyorlar, ekmek! Allah'tan istediğimiz bir an evvel ölmek."

Kardeşlerimiz insanca ölmeyi dilerken, biz insanca ve Müslümanca yaşamayı beceremiyoruz Ya Rabbi! Affet bizi!

Sahabe ile Hz. Peygamber arasındaki ilişkide herhangi bir resmiyet yoktu. Canlarından çok sevdikleri Peygamberlerine karşı sonsuz bir güven, samimiyet, sevgi ve saygı hâkimdi. Allah Resûlü, ashabına karşı ne denli düşkün ise, sahabe de ona karşı o derece gönülden bağlı idi.

Hz. Peygamber ve Sahabe Örnekliğinde Samimiyet

Prof. Dr. Bünyamin ERUL
Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

Allah tarafından insanlara rehber olarak seçilmiş tüm Peygamberlerin ortak özelliklerinden birisidir samimiyet. Bu, onların Allah'a karşı özden bağlılıklarını ifade ettiği gibi inananlarına karşı da içten bağlılık şeklinde gösterir kendini. Nitekim çeşitli ayetlerde Hz. Nuh, Hud ve Salih peygamberlerden her birinin samimi ve güvenilir oldukları ifade edilmiştir.[99]

Peygamberlerin sonuncusu olan Rahmet Elçisi de kelimenin tam anlamıyla samimiyet timsali idi. Hatta onun bu yönü, ne risalet öncesinde, ne de sonrasında değişti. Mekke'de Muhammed el-Emîn diye nitelenen bu yüce ahlakı Medine'de gelişerek devam etti. O, herkese karşı içten davrandı. Yapmacıklıktan, çıkarcılıktan, gösterişçilikten daima sakındı. Özüyle, sözüyle davasının şahidi oldu.

Hz. Peygamber'in hayatına bakıldığında, samimiyetle yaşanmış bir ömür çıkar karşımıza. Tam kırk yıl Mekke halkına karşı, kalan yirmi üç yıl tüm Müslümanlara karşı samimi, örnek bir hayat sergiledi. Ashabıyla arasındaki ilişkilerde ne bir resmiyet, ne de sun'îlik vardı. Aksine tamamen tabiî ve samimi bir ilişki söz konusuydu. Bu ilişkilerde Kur'anî ve nebevî ölçüler doğrultusunda samimiyet hâkimdi.

Allah Resûlü, köle-cariye olmasına, zengin-fakir olmasına bakmaksızın herkesle ilgilenmiş, arpa ekmeğine davet edenin davetine icabet etmiştir. Özellikle bîçare ve gariplere, kimsesizlere, öksüzlere ve yetimlere değer vermiştir. Cemaate gelmeyenleri sormuş, hastaları ziyaret etmiş, cenaze namazlarını kıldırmış, borcunu ödeyemeyenlerin borcunu kendisi üstlenmiştir. Rahmet Elçisi, sosyal statüsüne bakmaksızın hemen herkese karşı son derece ince ruhlu, edep ve tevazu sahibi idi. Medine cariyelerinden biri, merhametli bir baba samimiyeti içerisindeki Hz. Peygamber'in elinden tutar, kendisini götürmek istediği yere götürünceye dek elini bırakmaz[100], o da elini cariyenin elinden çekmezdi.[101]

Veda haccına geldiklerinde, yüz bin civarındaki ashabını o zaman için Mekke dışındaki Ebtah denilen mevkiye, açık araziye yerleştirmişti. Mekke'deki bazı akrabaları peygamberimizi Kâbe'nin yanı başındaki evlerine buyur etmişlerse de o kendi rahatını değil, ashabıyla birlikte kalmayı tercih etmişti.

Samimiyet yahut özden bağlılık denilince, iki tarafın birbirlerine karşılıklı bağından söz edilmelidir. Zira samimiyet tek taraflı olamaz. Hz. Peygamber ile ashabı arasındaki samimiyetten söz edeceğimiz bu yazımızda, aynı zamanda

yöneten ile yönetilen arasındaki samimiyetin sınırları ele alınacaktır. Konu her iki tarafın da samimiyetini dile getiren iki hadis üzerinden anlatılacaktır. İlk hadisimiz, yöneticilerde olması gereken samimiyeti ifade etmektedir:

ما من أمير يلي أمر المسلمين ثم لا يجهد لهم وينصح إلا لم يدخل معهم الجنة

“Müslümanların yönetimini üstlenen fakat onlar için bütün gücüyle çalışmayıp, onlara içtenlikle davranmayan yönetici, onlarla birlikte Cennete giremez.”[102]

ما من عبد يسترعيه الله رعية فلم يحطها بنصحه إلا لم يجد رائحة الجنة

“Allah’ın kendisine bir toplumun yöneticiliğini nasip ettiği kimse, halkın tamamına aynı içtenlikle sahip çıkmazsa Cennetin kokusunu bile alamaz.”[103]

Bu iki hadisin verdiği mesaja göre, Müslüman bir yönetici, yönettiği halkına karşı samimi olmalı, onlara içten davranmalıdır. Bu durum sadece belli bir kesime dönük olmamalı, halkın tümünü kuşatmalıdır. Yani herkese karşı eşit muamele, herkese karşı adalet, herkese karşı hakkaniyet istenmektedir. Hz. Peygamber, bu konudaki hassasiyeti gereği, *“Kızım Fatıma da olsa cezalandırırdım”*[104] diyecek; en sevdiği sahabilerinden Üsame’nin suçlu bir hanımın cezasının düşürülmesi teklifini hiç tereddüt etmeden reddedecektir.[105] Aksi takdirde yöneticinin cennete girmesi şöyle dursun, kokusunu dahi alması mümkün olamayacaktır.

Hadisin başka bir versiyonunda ise samimiyetin zıddı olan ğill u ğışş yani aldatma hatta daha açık bir ifade ile halka ihanet etme durumundan söz edilmektedir:

لا يسترعي الله عبدا رعية يموت حين يموت وهو غاش لها إلا حرم الله عليه الجنة

“Kendisine bir toplumun yöneticiliğini nasip ettiği kimse, halkını aldatıp hıyanet ederek ölürse Allah ona Cenneti haram kılar.”[106]

Hadisten açıkça anlaşılmaktadır ki, yönettiği insanlara karşı samimi bir idarecilik beklenen yönetici, bunun yerine onları aldatmaya kalkışırsa, diğer bir ifade ile onlara ihanet ederse, Allah ona cenneti haram kılacaktır.

Şu hâlde samimiyetin zıddı, aldatma ve ihanet etme demektir. Bu, hiç şüphesiz iki taraf için de söz konusudur. Yani ne yönetici halkına, ne de halk yöneticisine ihanet etmelidir.

Bazı kaynaklarımızda ‘nasihat’ kelimesinin karşılığı olarak ‘ğışş’ yani ‘aldatmak’ veya ‘adavet’ yani ‘düşmanlık’ kelimesinin kullanılması bu açıdan çok manidardır. Nitekim Allah Resûlü, husumetleşme sonrasında hasmına facirlik yapmayı, din kardeşine her türlü fısk u fücûru reva görmeyi, açıkça münafıklık alameti olarak görmekle kalmamış;[107] ğıll u ğışş içine girenleri yani her türlü entrikalara soyunanları *“Bizi aldatan bizden değildir!”*[108] buyurarak sert bir şekilde uyarmıştır.

Halkın yöneticisine karşı samimiyeti ise hadiste şöyle ifade edilmektedir:

الدين النصيحة قلنا لمن ؟ قال لله ولكتابه ولرسوله
ولأئمة المسلمين وعامامهم

Allah Resûlü, *"Din, samimiyettir."* buyurunca biz: "Kime?" diye sorduk. O şöyle cevap verdi: *"Allah'a, Kitabına, Resûlüne, Müslümanların yöneticilerine ve bütün Müslümanlara."*[109]

Peygamberimizin bu hadisi, 5 maddelik içeriği ve vermiş olduğu mesajı sebebiyle bazı âlimler tarafından İslam'ın dörtte birine denk kabul edilmiştir. Hadisimizin dördüncü maddesi, Müslümanların idarecilerine karşı samimiyetini ifade etmektedir. İdeal bir idareden söz edebilmek için idareci ile tebaa arasında karşılıklı bir bağlılığın olması kaçınılmazdır. Yukarıdan aşağıya koruyan, kollayan, emanet bilinciyle ve adalet prensibiyle sevk ve idare eden, himaye edip yöneten bir bağlılık; aşağıdan yukarıya doğru ise meşru otoriteyi can u gönülden kabul edip ona itaat ve ittiba eden, hak ve hayr işlerde daima ona arka çıkan ve destek veren bir bağlılık.

Ancak hemen belirtmeliyiz ki burada söz konusu olan, asla kayıtsız-şartsız körü körüne bir bağlılık değildir. Aksine, maruf olan işlerde itaat etmek, özden bağlanmak ve desteklemek demektir; münker olan işlerde ise samimi bir şekilde itiraz ve muhalefet etmek, onu uyarmaktır. Ayet-i kerimede Allah Resûlü'ne dahi *"iyi işlerde isyan etmeme"*[110] kaydının düşülmesi; aynı şekilde *"Allah'a isyan hususunda itaat yoktur. İtaat, ancak maruf işlerdedir"*[111] buyrulması, söz konusu itaatin mutlak bir itaat olmadığını ortaya koymaktadır.

Bu ayetlerin nüzul ortamı ile bu hadislerin vürud ortamını Hz. Peygamberle birlikte yaşayan sahabiler, Mekke ve Medine'de bunun birçok canlı örneğini sergilemişlerdir. Onlar, peygamberleri olduğu kadar, liderleri ve yöneticileri olan Allah Resûlü'ne itaatin eşsiz örneklerinin yanı sıra samimi bir şekilde itirazların, eleştirilerin hatta muhalefetlerin de oldukça ilginç örneklerini gerçekleştirmişlerdir.

Hz. Peygamber'e karşı sahabenin bağlılığını Hudeybiye'de müşahede imkânı bulan Kureyş'in ulularından Urve b. Mes'ud'un Kureyş'e aktardığı izlenimleri şöyledir: "Ey kavmim, vallahi ben birçok krallar gördüm, heyet olarak Kayser'e, Kisrâ'ya ve Necâşî'ye gittim. Vallahi, Muhammed'in ashabının ona tazim ettiği kadar, hiçbir kralın adamlarının tazim ettiğini görmedim..."[112] Yine Hudeybiye sulhunu yenilemek için Medine'ye gelen, fakat ne Hz. Peygamberden, ne de sahabeden olumlu bir cevap alamayan Ebu Sufyan da Mekke'ye vardığında, "Size hepsinin kalpleri tek bir kalbe bağlı bir kavimden geldim" demekteydi.[113]

Sahabenin Resûl-i Ekrem'in otoritesini kabullerinde iman, hidayet, muhabbet, teslimiyet ve samimiyet vardı. Onlar Allah Resûlü'nü her yönüyle kendilerine örnek ve rehber edinmişler, ona can u gönülden bağlanmışlardı.

Yüce Allah, Kur'an'ın birçok ayetinde, inananlara Allah ile birlikte Resûlüne de itaat etmelerini emretmiş,[114] hatta Resûle itaat eden kimsenin, Allah'a itaat etmiş olacağını,[115] keza ona biat edenlerin de Allah'a biat etmiş olacaklarını haber vermiştir.[116] Öyle ki, Allah'ı sevme iddiasında olanların, Allah sevgisine nail olabilmeleri için, Hz. Peygamber'e uymaları şart koşulmuştur.[117]

Şüphesiz, cahiliyyeyi tasvip etmeyen ya da o çirkefliğin içerisinde horlanan

insanlar, kendileri için hem dünya, hem de ahiret saadetini vadeden Hz. Peygamber'e güvenmişler, inanmışlar, içtenlikle ona bağlanmışlardır. Onların bu içten bağlılıkları, onun otoritesine de uygun olarak, ona itaat edip uymayı beraberinde getirmiştir.

Sahabe ile Hz. Peygamber arasındaki ilişkide herhangi bir resmiyet yoktu. Canlarından çok sevdikleri Peygamberlerine karşı sonsuz bir güven, samimiyet, sevgi ve saygı hâkimdi. Allah Resûlü, ashabına karşı ne denli düşkün ise, sahabe de ona karşı o derece gönülden bağlı idi. Böyle bir ilişki, İslam toplumunun ilk örnek neslini, "asr-ı saadet" neslini oluşturdu. Bazı usulcülerin dediği gibi, Hz. Peygamber'in hiçbir mucizesi olmasa, onun 23 senede oluşturduğu bu sahabe toplumu, mucize olarak yeterdi. Sahabe ile Rahmet Elçisi arasındaki bu samimi ilişki, aslında Müslümanlar arasındaki alt-üst ilişkileri açısından ideal bir model oluşturmaktadır. Ve bugün, bu samimi ilişkiler ağına olan ihtiyaç, her zamankinden daha fazladır.

Resûl-sahabe arasındaki samimi ilişkiyi göstermesi bakımından şu olay dikkat çekicidir. Seleme veya Süleyman b. Sahr diye anılan bir sahabi, Ramazan orucunu tutarken nefsine hâkim olabilmek amacıyla zihâr yapar yani, eşine yaklaşmamak üzere yemin eder fakat yine de nefsine hâkim olamaz. Dayanamayıp eşi ile cinsel ilişkide bulunarak bazı rivayetlere göre orucunu[118] bazı rivayetlere göre de zihârını (yeminini) bozar. Yaptığına çok pişmandır ve bu hatasını nasıl telafi edeceğini düşünmeye başlar. İlk önce kabilesinden yardım ister ama böyle bir konudan dolayı onlardan beklediği ilgiyi göremez. Ve her şeye rağmen kararını verir ve doğru Allah Resûlü'nün huzuruna çıkar. Çok sevdiği, hürmette kusur etmediği Peygamberine açar hatasını. Yaptığından dolayı ne kadar üzgün ise, Resûl-i Ekrem'in kendisini anlayışla karşılayacağından ve bir çözüm yolu göstereceğinden de o kadar ümitlidir. Durumunu pişmanlıkla anlatan Seleme'yi, Hz. Peygamber kemal-i ciddiyetle dinler. Sonra ona keffaret olarak sırasıyla bazı cezalar ödemesini önerir. Seleme, kendisine teklif edilen köle azadı, peş peşe altmış gün oruç veya altmış fakiri doyurma cezalarından hiçbirisine güç yetiremeyeceğini bildirir. Bunun üzerine Hz. Peygamber ona bir sepet hurma vererek fakirlere dağıtmasını ister. Ancak Seleme, bulunduğu muhitte kendi ailesinden daha fakirin bulunmadığını hatırlatınca, Hz. Peygamber buna hayli güler ve götürüp onu ailesiyle beraber yemesini ister. Yaşadığı bu olayı anlatan Seleme mahallesine döndüğünde onlara şöyle der: "Sizin yanınızda dar görüşlülük ve anlayışsızlık, Resûlullah (s.a.s)'ın yanında ise hoşgörü ve güzel anlayış buldum."[119]

Son derece bağlı olmalarına rağmen sahabe, zaman zaman Peygamberimizin bazı kararlarını eleştirebiliyorlardı. Enes b. Malik'in anlattığına göre, Hz. Peygamber'in Hevazin Kabilesi'nden elde ettiği ganimetlerden Kureyş'ten bazı kimselere yüzer deve verdiğini gören Ensar'dan bazı kimseler, "Allah, Resûlullah'ı bağışlasın, kılıçlarımızdan onların kanları akıp dururken, bizi bırakıp onlara veriyor?!"[120] "Savaş olunca biz çağrılıyoruz, ganimetler ise başkalarına veriliyor!" demişlerdi.[121] Bunu duyan Hz. Peygamber, onları toplayıp: *"Ben bunları, ancak küfür döneminden tam kurtulamamış bazı insanları (İslam'a) ısındırmak için verdim. Yoksa o insanlar evlerine mallarıyla giderken, siz evlerinize*

Allah'ın Resûlü ile dönmeye razı değil misiniz? Vallahi sizin götüreceğiniz, onların götürdüklerinden daha hayırlıdır" buyurunca, onlar "Evet ey Allah'ın Resûlü, biz razı olduk" diye cevap vermişlerdir.

Yine Hz. Peygamber'in Mekke'yi fethettiğinde, Kureyş'ten intikam almayıp onları affetmesi, Ebu Sufyan'ın evine sığınanlarla evlerine girip kapılarını kapatanların güvende olduğunu ilan etmesi, Ensar da, Hz. Peygamber'in ana yurdu Mekke'ye yerleşeceği endişesini uyandırmış ve bazıları "Adamı, şehrine karşı bir rağbet, aşiretine karşı bir merhamet aldı yürüdü!" demişlerdi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.s.), *"Ey Ensar topluluğu! Ben Allah'ın kulu ve Resûlüyüm, Allah'a ve size hicret ettim. Hayatım da sizinle, ölümüm de sizinle olacak!"* buyurarak onların endişelerini gidermişti.*"*[122]

Zaman zaman bazı sahabiler, Hz. Peygamber'in birtakım tasarruflarına itiraz da edebilmişlerdi. H. 6. yılda Hz. Peygamber ve sahabe, ilk defa Kâbe'yi ziyaret etmek üzere yola çıktıklarında, Mekke'li müşrikler tarafından Hudeybiye'de durdurulmuşlar ve onlarla bir anlaşma imzalamak durumunda kalmışlardı. Zahiren şartları çok ağır ve Müslümanların aleyhine gibi gözüken bu anlaşmaya Hz. Ömer, Hz. Peygamber'e gelerek itiraz etti ve: "Sen Allah'ın hak Peygamberi değil misin? Biz hak üzere, düşmanımız bâtıl üzere değil mi? Niçin dinimizden taviz veriyoruz?" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, *"Ben Allah'ın Resûlüyüm ve O'na isyan edecek değilim ve o bana yardım edecektir"* buyurdu.[123]

Hz. Ömer, Hz. Peygamber'in vadine o kadar inanmış ki, altı yıldır hasretini çektikleri Kâbe'ye gireceklerinden zerre miktarı şüphesi yoktu. Hakk'ın daima bâtıla üstün geleceğine o denli güvenmektedir ki, bâtıl tarafından engellenmeyi, yenilgiyi ve kendi ifadesiyle taviz vermeyi kabullenemiyordu. Bu inanç ve psikolojik şartlanma neticesinde, Hz. Peygamber'in gördüğü rüyasına dayanarak vadettiği Kâbe ziyaretinin gerçekleşmemesinin doğurduğu hayal kırıklığının ardından, tamamen aleyhlerine gibi gözüken böyle bir anlaşma yapılmasını, Hz. Ömer'in havsalası almıyordu. Ancak unutmamak lazımdır ki, Hz. Peygamber'in böylesi konularda ashabıyla istişare etmesi, bazen kendi reyiyle, bazen de sahabenin görüşleriyle hareket etmesi; onlara Hz. Peygamber'in savaş, barış vb. askerî ve siyasî tasarruflarına müdahale cesaretini vermişti. Elbette böylesi bir atmosfer içerisinde Hz. Ömer'in ne denli samimi olduğunu da, ne kadar cesur, gayûr ve acûl bir mizaca sahip olduğunu da unutmamak gerekir. Hz. Peygamber, samimiyetini ve mizacını çok iyi bildiği Hz. Ömer'in bu tavrını anlayışla karşılamış, onu dinledikten sonra kınama cihetine gitmemiş, inen Fetih Sûresi'ni ilk ona tebliğ etmek suretiyle onu teskin etmeye çalışmıştır.

Yukarıdaki örneklerle göstermeye çalıştığımız üzere Allah Resûlü, inananlar üzerindeki karizmasını, otoritesini asla suistimal etmemiş, onu bir baskı aracı olarak kullanmamış, zorlama yoluyla hiç kimseden mutlak itaat beklememiştir. Resûl-ashab ilişkilerinde Hz. Peygamber'in saygın bir otoritesi, bunun karşısında ise ashab-ı kiram'ın makul ölçülerde kendini gösteren hür iradesi ve insiyatifi söz konusudur. Bir tarafta Kur'an ve Sünnet terbiyesinde yetişmiş sahabenin medeni cesareti, bireysel görüşlerini ifade etme özgürlüğü, çeşitli ortamlarda rahatlıkla serd ettikleri sahabe öngörüsü; diğer tarafta ise, onların samimiyetine inanan, onlara güvenip taleplerini ciddiye alan, görüşlerinden yararlanan Resûl-i

Ekrem'in engin hoşgörüsü vardır. İlk bakışta hem siyasi ve askeri bir lider, hem de son peygamber olan Resûl-i Ekrem'in otoritesi ile bunun karşısında ashab-ı kiramın insiyatifinden veya onların özgürlüklerinden söz etmek biraz garip gelebilirse de durum gerçekten böyledir. Bir tarafta hoşgörülü ve anlayışlı bir idare; diğer tarafta ise ihtiyaç hâlinde onun yoluna canını ve malını ortaya koyan, ama gerektiğinde de, İslam toplumunun menfaat ve maslahatı adına ona itiraz etmekten, onu eleştirmekten geri kalmayan medeni ve samimi bir irade.

Verdiğimiz bu misaller Resûl ile ashabı arasında oldukça tabiî bir ilişki ve samimi bir diyalog olduğunun en açık delilleridir. Ayrıca ashabın bu tavırlarından, onların Allah Resûlü karşısında bile ne derece geniş bir fikir hürriyeti ve tenkit zihniyeti içerisinde oldukları anlaşılmaktadır. Onlar, zaman zaman künhünü kavrayamadıkları veya kabullenemedikleri bazı beklenmedik davranışlarını Hz. Peygamber'e sorabilmişler, hatta onu sorgulayabilmişlerdir. Hz. Peygamber'in onlara gösterdiği engin hoşgörü ve anlayış doğrultusunda sahabe, Kur'an ve sünnete dayalı bilgileri, sahip oldukları muhakeme güçleri sayesinde Hz. Peygamber'in bir takım emirleri ve kararlarına eleştiri ve itiraz yöneltecek medenî cesaret ve olgunluğu gösterebilmişlerdir. Karşılıklı samimiyet, güven ve anlayışa dayalı bu tavırlar, sahabenin ona olan iman, itaat ve ittiba anlayışlarından hiçbir şey eksiltmemiştir.

Hz. Ebu Bekir'in halife seçilir seçilmez halka irad ettiği hutbesi, yukarıda sözü edilen samimiyet sürecinin devam ettiğini göstermektedir. İbn Hişam'ın naklettiği bu meşhur hutbesinde özetle o şöyle demektedir:

"Ey insanlar! En hayırlınız olmadığım hâlde sizin başınıza seçilmiş bulunuyorum. Şayet görevimi iyi yaparsam bana yardım edin. Fakat onu kötü yaparsam beni doğrultun!.. İçinizdeki zayıf bir kimse, hakkını alıncaya kadar benim nezdimde güçlüdür. Aranızdaki güçlü kişi ise, kendisinden zayıfların hakkını alıncaya kadar benin yanımda zayıftır... Ben Allah'a ve Resûlü'ne itaat ettiğim müddetçe siz de bana itaat edin. Ama ben Allah'a ve Resûlü'ne isyan edersem, artık sizin bana itaat etmeniz söz konusu değildir."

Hz. Ebu Bekir'in bu açık yürekliliği, sadece haktan ve haklıdan yana tavır koyması, kendisinin de hata yapabileceğinin bilincinde olması ve böyle bir durumda, halkından itaat beklemek bir yana, onlardan kendisini doğrultmalarını talep etmesi, Hz. Peygamber'den gördüğü ideal ahlakın tabii bir sonucu olsa gerektir. Hz. Ebu Bekir bu konuşmasında lider sıfatını taşıdığı için, tebaasından mutlak itaat beklememekte, yanıldığında kendisini düzeltmelerini bizzat istemektedir.

Hz. Ebu Bekir'in gösterdiği bu tavrın benzerini Hz. Ömer'de de görmekteyiz. Hz. Ömer bir defasında hutbe irad ederken, kötü yola düşecek ve nefsani arzulara boğulacak olursa cemaatten ne yapacaklarını sordu. Bir şahıs derhal kalkarak: "Seni kılıcımızla doğrulturuz!" dedi. Hz. Ömer bu sözleri duyunca: "Cenab-ı Hakk'a çok şükür ki, yanlış yola sapacak olursam, milletin içinde beni kılıcıyla doğrultacak kimseler vardır" dedi.

Netice olarak yöneticilerle yönetilenlerin aralarındaki mevcut ilişkileri, Resûl-sahabe ilişkileri doğrultusunda yeniden gözden geçirmeleri gerekmektedir. Zira bize göre, Resûl-sahabe ilişkilerindeki bu tabiîlik ve samimiyet, bu anlayış ve

hoşgörü, onların saadet asrını gerçekleştirmelerini sağlamıştır. Resûl-sahabe arasındaki ilişkilere benzer samimi bir ilişkinin ortaya konulması, modern çağda yeni bir saadet asrını, huzurlu ve temiz bir toplumu tesise büyük ölçüde katkıda bulunacaktır.

Bkz: A'raf, 7/62, 68, 78, 79, 93; Hud, 11/34. Bu ayetlerde geçen N-S-H kökünden türeyen kullanımlar meallerimizin birçoğunda hep "öğüt vermek, öğüt veren" şeklinde çevrilmiştir. Oysa bu ifadelerin "samimi davranma, özden bağlı olma" şeklinde çevrilmesi daha uygun düşmektedir. Diğer ayetler için bkz: Tevbe, 9/91; Kasas, 28/12, 20; Tahrim, 66/8.

Buharî, *Edeb* 61.

Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III. 174.

Müslim, *İman*, 229.

Buharî, *Ahkâm*, 8.

Nesâî, *Kat'u's-Sârık*, 6.

Müslim, *Hudûd* 8-11.

Buharî, *Ahkâm*, 8; Müslim, *İman*, 227-228.

Buharî, *İman*, 24; Müslim, *İman*, 106.

Müslim, *İman*, 164.

Müslim, *İman*, 95

Mümtehine, 60/12.

Müslim, *İmâre*, 39; Buharî, *Ahkâm*, 4; Ebu Dâvud, *Cihad*, 87.

Ahmed, *Müsned,* IV. 329-330.

Abdurrazzâk, *Musannef*, V. 375-6, no: 9739.

Bkz: Âl-i İmrân, 3/32, 132; Nisâ, 4/59; Mâide, 5/92; Enfal, 8/1, 20, 46.

Nisâ, 4/80.

Hucurât, 48/10.

Âl-i İmrân, 3/31.

Buharî, *Savm* 29-31; Müslim, *Sıyâm* 81-7.

Tirmizî, *Tefsir* 59; Ebu Dâvûd, *Talâk* 17.

Buharî, *Menâkıbu'l-Ensar* 1; Müslim, *Zekat* 132-4.

Buharî, *Meğâzî* 56.

Müslim, *Cihad* 84-6; Ahmed, *Müsned*, II. 538.

Abdurrazzâk, *Musannef*, V. 339-340; Buharî, *Şurût* 15.

Kalplere ekilen iman, bir tohum danesi gibi gelişip serpilmeli, her zaman ve şartta meyve veren Tevhid ağacına dönüşmelidir. Buna göre her insanın gönül dünyası sevgiyi yeşertmeye hazırdır. Önemli olan ise bu sevgi tohumunu dış dünyaya meyve verecek duruma getirebilmektir.

Hz. Peygamber ve Sevgide Samimiyet

Prof. Dr. Ali AKPINAR
Gaziantep Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Dekanı

Kalp Eğitimi

Dinimizde tüm davranışlara değer kazandıran niyettir.[124] Niyet, bir kalp eylemidir. Yine bir kalp eylemi olan imanın sahih olması için, onun kalpte kökleşmesi ve söylem ve eylemlere yansıması gerekir. Aksi takdirde dilde kalan, kalbe yerleşmeyen ve davranışlara yansımayan inanç bir iddiadan öteye geçmez. Bunun için, imanı dilde kalanlar *münafıklar* olarak tanımlanmıştır. İbadet, gönülden olursa gerçek anlamda ibadet olur. Davranışlar, gönülden ve inancın doğrultusunda yapılırsa ibadete dönüşür. Bunun için bir hadis-i şerif'te, "*Allah sizin suretlerinize ve variyetlerinize bakmaz, ancak kalplerinize ve eylemlerinize bakar*"[125] buyrulmuştur. Bunun anlamı şudur: Yüce Yaratıcı, kullarını, niyetlerine ve o niyetler doğrultusunda yapacakları eylemlerine göre değerlendirecektir. İnancın gönülde yer etmesi, ibadet, söylem ve eylemleri gönülden yapmak, her eylemde gönlü ortaya koymak önemlidir. Dili, gözü, kulağı ve tüm organları gönlün emrine vermek gerekir. Kalp, beden ülkesinin sultanıdır. Tüm organları o yönetir. Kalp, bedenin sergileyeceği davranışların çimlendiği, demlendiği, piştiği ve meyveye durduğu merkezdir. Bunun için kalp eğitimi üzerinde duran pek çok ayet yer alır Kutsal Kitabımızda:

"İşte onlardır, Allah'ın kalplerine imanı yazdığı kimseler".[126] Demek ki imanın kalbe kazınması gerekmektedir. Kalbe yerleşmeyen iman iddiası, sahibini kalp hastası olmaktan kurtaramayacaktır. Bu durumda olanların ise, sâlih/doğru düzgün davranış sergilemesi mümkün değildir. ***"Allah, onların kalplerine ve kulaklarına mühür vurmuştur.***[127] ***Kalplerinde hastalık vardır, Allah hastalıklarını artırmıştır".***[128]

Kalpler başıboş bırakılmamıştır, kalplerde yer eden şeyler söz ve davranışlara yansıyacağı için öncelikle kalplerin ıslahı hedeflenmiş, kalp eğitimine vurgu yapılmıştır. On üç yıllık Mekke döneminde inen ayetlerde büyük ölçüde bu konu üzerinde durulmuştur. On yıllık Medine döneminde inen ayetlerde de kalp eğitimi sürekli gündemde tutulmuştur. Davranışlar bakımından inşa edilirken toplum, kalp dünyası hiçbir zaman ihmal edilmemiştir. ***"Doğrusu Allah, kalplerde olanı bilendir".***[129] ***"İnsan, kabirlerde bulunanların çıkarılacağı ve kalplerde olanların ortaya konulacağı bir zamanın geleceğini bilmez mi"?***[130] ***"Göklerde ve yerdekilerin hepsi Allah'ındır. İçinizdekileri açığa vursanız da gizleseniz de Allah ondan dolayı sizi hesaba çekecektir, sonra dilediğini***

affeder, dilediğine de azap eder. Allah her şeye kâdirdir".[131] Kalbinden geçirdiği şeyleri bilen Yüce Yaratıcının huzurunda olduğunun bilincinde olan Müslüman, gönül dünyasına dikkat eder, gönlüne anlamsız ve kirli şeyleri koymamaya gayret eder. Çünkü Müslümanın fikri zikrini, yani inanç ve düşünce dünyası söylem dünyasını; her ikisi de davranış dünyasını belirler.

Sevgide Samimiyet

İslam dini, samimiyet temeli üzerine kurulur. Din samimiyettir.[132] Evet, hem kişinin kendine karşı, hem de başkalarına karşı din samimiyettir. Bir hadiste belirtildiği üzere, *Yüce Allah, ancak samimiyetle sadece kendisi için ve rızası gözetilerek yapılan ameli kabul eder.*[133]

Samimiyet ve samimiyetsizlik göstergesi olan sevgi ve nefret, gönüllerde yerleşen ve davranışlarla ispat edilen iki duygudur. Sevgi, kuru bir iddia değildir. Yalnızca gönülde mahsur kalan, söylem ve eylemlere yansımayan sevginin gerçekliği de tartışmalıdır. Bu durum, nefret duygusu için de geçerlidir.

"Biz sevgiden sudur ettik, sevgi üzerine yaratıldık, sevgiye doğru yöneldik ve sevgiye verdik gönlümüzü"[134]diyen sufînin derdi de, *Biz gelmedik kavga için, bizim işimiz sevgi için, Dostun evi gönüllerdir, gönüller yapmaya geldik* diyen âşıkın hedefi de sevgiyi hayata hâkim kılmaktır.

Hayat düsturumuz olan Kur'an, sevgiyi hayata hâkim kılmak için sevgi kavramları üzerinde durur. *Mevedde, mehabbe, halîl, rahmet, velâyet* gibi pek çok kavram. Bu farklı kavramların kullanılması, sevginin farklı tonlarına ve çeşitli tezahürlerine yer vermek içindir.

Önce Yüce Allah'ın *sevgi kaynağı/el-Vedûd* oluşuna dikkat çekilir, sevgi/meveddetin O'nun ayetlerinden biri olduğu vurgulanır ve O'nun bu sıfatının kullarına yansıması için yapılması gerekenler açıklanır. Rabbimizin isimlerinden biri olan ***el-Vedûd,*** kulları için hep hayrı isteyen, her halükârda onlara bol bol ihsan eden; hayrı, ihsanı ve iyi kullarını çok seven; hem çok seven hem de çok sevilen, iyilik-hayır ve sevgi kaynağı olan demektir. Konuyla ilgili ayetlerden birkaçı şöyledir:

"Yüce Arşın sahibi, çok seven, bağışlayan O'dur."[135] ***"Aranızda muhabbet ve rahmet var etmesi, O'nun varlığının belgelerindendir."***[136] ***"Rabbinizden mağfiret dileyin; O'na tevbe edin; doğrusu Rabbim merhamet eder ve çok sever."***[137] ***"İnanıp yararlı iş işleyenleri Rahman sevgili kılacaktır."***[138] ***"Allah'ı seviyorsanız bana uyun. Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah affeder ve merhamet eder."***[139] ***"Şüphesiz Allah, iyi iş yapanları sever."***[140] ***"Allah şüphesiz daima tevbe edenleri sever, temizlenenleri de sever."***[141] ***"Allah sakınanları şüphesiz sever."***[142] ***"Allah, sabredenleri sever."***[143] ***"Doğrusu Allah güvenenleri sever."***[144] ***"Allah âdil olanları sever."***[145] Demek ki sevgiye ulaşabilmek için, sevgiyle dolmak için, sevgi kaynağı el-Vedûd ile irtibatlı olmak; O'na dönüp, O'nun istekleri doğrultusunda sâlih eylemlerin adamı olmak gerekir. Allah sevgisini ispat edip Yüce Yaratıcının sevgisine mazhar olabilmek için de O'nun sevgili Resûlü'nün izinde olmak, onun hayatındaki güzellikleri yaşamak gerekir.

Evet, sevgiyi yaratan, sevdiren ve seven Yüce Allah'tır. ***"Allah size imanı***

sevdirmiş, onu gönüllerinize güzel göstermiştir."[146] Kullara düşen, gönüllere ekilen bu ilahî sevgi tohumlarını yeşertmek ve yaşatmaktır. Zaten sevgi anlamına gelen hubb kelimesi ile tohum/dane anlamına gelen habbe, aynı kökten gelmektedir. Bunun için kalplere ekilen iman, bir tohum danesi gibi gelişip serpilmeli, her zaman ve şartta meyve veren Tevhid ağacına dönüşmelidir. Buna göre her insanın gönül dünyası sevgiyi yeşertmeye hazırdır. Önemli olan ise bu sevgi tohumunu dış dünyaya meyve verecek duruma getirebilmektir.

Aşk Olsun!

Kur'an-ı Kerim'de *aşk* kökü kullanılmaz. Ancak pek çok sevgi kavramı yer alır. Aşk ise kültürümüzde geniş yer bulan önemli bir kavramdır. Bu da kültürümüzün temellerinin sevgi üzerine kurulduğunu gösterir. Bugün sözde aşk adı altında birbirlerini aldatan, dostluklarını basit dünyalıklar uğruna satan, basit sebeplerle sevgileri kısa zamanda adliye koridorlarında son bulan kişilere rastlamaktayız. Bu kişilerin gerçek anlamda sevgiyi tadamadıkları söylenebilir. Aşk olsun sözü, bizim kültürümüzde önemli bir yer tutan ve çokça kullanılan bir ifadedir. Bu ifade ile gerçek anlamda muhabbet temennisinde bulunulur. Arzu edilen bu muhabbet, hayatın her alanına yansıyacak olan bir sevgi yumağıdır.

Sevgi Tezahürleri

Sevgi ve nefret, kuru bir iddia değil; kalpte yer edip dış dünyada kendisini gösteren iki duygudur.

Sevginin göstergesi: Sevdiğinin yanında ve izinde olmak, sevdiğinin isteklerini yerine getirmektir.

Allah sever: Yukarıda bir kısmını verdiğimiz ayetlerden de anlaşılacağı üzer O, insaflı ve adaletli olanları sever. Takvalı olanları sever. Sabırlıları sever. Kendisine güvenip dayananları sever. Kâfirleri, zalimleri, hainleri, haddi aşanları, bozguncuları, şımarık kibirlileri, israfçıları, günaha batmış olanları ise asla sevmez. O'nun sevgisinin göstergesi, kulundan razı olması, O'nun affetmesi, isteklerine cevap vermesi, onu koruması, ona dünya ve ahiret nimetlerini bol bol ihsan etmesidir. O'nun sevmemesi ise, tüm bunlardan mahrum olmak, O'nun azabına ve gazabına duçar olmaktır.

Bir adı da el-Vedûd olan Rabbimiz, sevgiyi yaratan, seven ve sevdirendir.

Rabbimizin rahmeti, gazabını geçmiştir. Sekiz cennete karşılık, yedi cehennem vardır. Cennetin genişliği yer ve gökler kadardır, ancak cehennem de dar değildir.

Sevgi, Allah'ın ayetlerinden birisidir.

Sevgi yumağı olan Hz. Peygamber de sever: O'nun sevgisinin göstergesi, ümmetim deyip sahiplenmesi ve şefaat etmesidir.

Sevgi Yumağı Habîbullah

O, Allah'ın sevgilisi ve dostudur. O, ***Habîbullah***'tır: *Habîbullah,* Allah'ın sevgilisi, sevgili, çok sevilen. Allah'ın sevgilisi olmak, onun yakını ve gözdesi olmak, O'nun koruması altında saadet ve başarıya ermek, O'nun rahmet ve nimetlerine nail olmak demektir.

Aynı manada ona e*l-Habîb* ve ***Habîbu'r-Rahmân*** da denmiştir.

O, ***Halîlullah'***tır. Halîlullah, Allah'ın seçkin dostu demektir. Gerçekten de O dost insandır. Dostlukta sadakat ve samimiyeti en güzel şekilde göstermiş, bu konuda da insanlığa model olmuştur.

O, müminin sevgi temelli şefkat ufkunu en geniş şekliyle şöyle tanımlamıştır: *"Merhamet, sizin anladığınız şekilde yalnızca birbirinize olan merhamet değildir. Asıl merhamet, bütün yaratıkları kuşatan merhamettir, evet bütün mahlûkatı kuşatan bir merhamet."*[147]

Hz. Peygamber, yetiştirdiği sevgi adamlarıyla; söylediklerinin bir ütopya olmadığını göstermiştir.

Sevgi Adamları

O'nun Saadet Çağının insanları, sevgi ile yaşayan, sevgi ile veren, sevgiyi hak eden ve sevgi ile dolan muhabbet fedaileridir. Onlar, Allah'ın rızasını merkeze almış muhabbet erleridir. Tıpkı ayetlerde tanımlandığı gibi: ***O'nun sevgisiyle, malı veren***[148]***, Biz sizi ancak Allah rızası için doyuruyoruz, bir karşılık ve teşekkür beklemiyoruz. Doğrusu biz çok asık suratların bulunacağı bir günde Rabbimizden korkarız diyen***[149] yiğitlerdir.

O'nun öğretilerine göre sevgi eri olabilmek için, sahip olduğumuz her şeyin asıl sahibi olarak Yüce Allah'ı görmek, onların bizde emanet olduğunun farkında olmak, onları O'nun ölçüleri doğrultusunda, yalnızca O'nun rızasını kazanmak için harcamakla mümkündür. Karşılığını Yüce Allah'tan bekleyerek, O'na ödünç verir gibi vermektir. Bunun için de sevgiyle dolmak, sevgiyle yoğrulmak gerekir.

Kültürümüzde, İslami eğitimin temelleri, daha ilk mekteplerde taze beyinlere ezberletilen şu veciz cümlelerle atılırdı: *İnsanlar helak oldu, âlimler hariç. Âlimler de helak oldu, ilmi ile âmil olanlar hariç. Âmiller de helak oldu, ihlaslılar hariç. İhlaslılar da büyük tehlikelerle karşı karşıyadır.*

Buharî, Bedü'l-Vahiy 1, İman, 41

Müslim, Birr, 34.

Mücadele, 58/22.

Bakara, 2/7.

Bakara, 2/10.

Fatır, 35/38.

Âdiyat, 100/9-10.

Bakara, 2/284.

Müslim, İmân 95.

Nesâî, Cihad 24.

İbnü'l-Arabî, *İlâhî Aşk,* (Çev. Mahmut Kanık), İstanbul, 1998, s, 38.

Burûc, 85/14-15.

Rûm, 30/ 21.

Hûd, 11/ 90.

Meryem, 19/ 96.

Âl-i İmrân, 3/ 31.

Bakara, 2/ 195.

Bakara 2/222.

Âl-i İmrân, 3/ 76.

Âl-i İmrân, 3/ 146.

Âl-i İmrân, 3/ 159.

Mâide, 5/ 42.

Hucurât, 49/ 7.

Hâkim, ***Müstedrek,*** IV, 185.

Bakara, 2/177.

İnsan, 76 9-10.

Aile içi ilişkilerde samimiyet ne kadar önemliyse, muhatabımızı zorlayacak, samimiyetten uzaklaştıracak yaklaşımlardan titizlikle kaçınmak da o kadar önemlidir.

Ailede Samimiyet

Dr. Elif Arslan
Diyanet İşleri Uzmanı

Bir çileğin rengini ve kokusunu alırsanız, çilekten geriye ne kalır? Ya hayatın rengini ve kokusunu alırsanız?.. Ne kalır hayattan geriye? Yakup Kadri, samimiyeti görüyor "hayatın kokusu ve rengi" olarak. Sahici kılar, gerçek yapar çünkü hayatı. Samimiyetsiz hayat ise tiyatro sahnesi gibidir âdeta: Bir mizansen, kostümler, replikler ve maskeler…

Hayatı sahici kılan, ona rengini ve kokusunu veren samimiyetin zorunlu olarak var olduğunun düşünüldüğü ve belki de yanına en çok yakıştığı kelime "aile"dir. Eşlerin, çocukların ve anne babanın birbirleriyle olan ilişkilerinin niteliğinden dolayı aile, insanların en yapmacıksız, en doğal hâlleriyle, kendileri olarak var oldukları bir kurumdur. Toplumumuzda âdettir: Gelin veya damat adayının kişiliği hakkında daha güvenilir bilgi almak için, mahallesinden, iş yerinden vs. tanıdıklarına sorulur. Bu soruya muhatap olan kişi, eğer o şahsın aile yaşantısının, aile bireylerine karşı tavır ve davranışlarının nasıl olduğunu bilmiyorsa "gördüğüm, tanıdığım kadarıyla iyi, geçimli bir insan. Şimdiye kadar kimseye karşı olumsuz bir davranışını ya da gayri ahlaki bir yönünü görmedim. Ama aile içinde nasıl davranır, ev halkıyla ilişkileri nasıldır, orasını bilemem." diye cevap verebilir. Bu tür bir cevap, o kişinin samimiyetine yönelik bir sorgulamadır aslında ve insanların aile içinde en doğal hâlleriyle bulunacakları ön kabulünden yola çıkar; kişinin davranışlarındaki samimiyeti, aynı tavırları aile içinde de göstermesiyle ölçülmeye çalışılır. Buna göre insanın aile içindeki tutumları onun kişiliğini, dinî ve ahlaki yönünü, hayata ve insanlara bakışını vs. ortaya koyan bir turnusol kâğıdı gibidir. Meselenin bir yönü böyleyken bir başka yönü de aile bireylerinin birbirlerine karşı samimiyetleridir. Yani en doğal, en samimi, en içten olduğumuz yer kabul edilen ailemizdeki samimiyetten ne anladığımız sorusudur konunun diğer boyutu. Aile yuvamız, doğallık adına başkalarının bilmesini istemeyeceğimiz bir şekilde davrandığımız gizli dünyamız mıdır? Yoksa en güzel, en içten davranışları sergilediğimiz, iyi bir insan ve iyi bir kul olmanın bütün tezahürlerini ortaya koyduğumuz gerçek dünyamız mıdır?

"Din samimiyettir"[150] buyuran Allah Resûlü (s.a.s.), din hayatın bütünü olduğu için, her türlü işin geçerliliğini samimiyet esasına bağlamış olmaktadır. Ya aile içindeki tavır ve davranışlarımız?.. İşin bu tarafını da "sizin en hayırlınız ailesine karşı hayırlı olanınızdır"[151] hadis-i şerifinin özetlemesine bırakarak ailede samimiyetin tezahürlerine ve samimiyeti ihlal eden unsurlara geçelim:

Ailede samimiyetin önemli bir yönü, eşler arasındaki samimiyettir. Bu samimiyeti tesis eden en önemli unsurlardan biri, Rabbimizin, Kur'an-ı Kerim'de eşleri birbirlerinin "göz aydınlığı"[152] ve "örtüsü"[153] olarak nitelemesinde

görülür. Onlar birbirinin göz aydınlığı, neşesi, huzurudur. Aralarında tesis edilen sevgi ve merhamet sayesinde birbirlerinin en yakınıdırlar. Biri diğerine örtü olduğu için hem kusur ve ayıplarını örter, eksiklerini tamamlarlar, hem de korurlar birbirlerini. Eşlerin "göz aydınlığı" ve "örtü" olmalarının yanı sıra aralarında bir lütfu ilahî olarak var edilen "meveddet" ve "rahmet"[154] de ancak üzerine yatırım yapıldığında, özen gösterildiğinde korunur ve geliştirilebilir. Bunun için Kur'an-ı Kerim'de ifade edildiği gibi, "Ey Rabbimiz! Eşlerimizi ve çocuklarımızı bize göz aydınlığı kıl ve bizi Allah'a karşı gelmekten sakınanlara önder eyle."[155] diye dua etmek, içtenlikle istemek çok önemlidir ancak bu duayı mutlaka fiili dua ile desteklemek gerekir.

Samimiyetin en iyi şekilde hissedildiği aile yuvasında bu samimiyeti bozacak ya da zedeleyecek unsurlara karşı dikkatli olmak önemlidir. Bunlardan birkaç örneği şöyle sıralayabiliriz:

Duygu ve Düşüncelerin Zıddı Davranmak

Samimiyetin belki de en önemli düsturudur "olduğun gibi görünmek ya da göründüğün gibi olmak". Hz. Mevlâna'nın çağları aşarak bize ulaşan bu veciz sözünde ifadesini bulan içtenlik, aile içi ilişkilerde duygu ve düşüncelerine uygun hareket etmek olarak tezahür eder. Burada üslubun da çok önemli olduğunu unutmadan bir örnek verelim: Eşiyle arasında yaşanan bir tartışmada kendisinin hatalı yönleri olduğunu bilmesine rağmen gurur, eşine boyun eğdirmek, onun üzerinde üstünlük sağlamak gibi amaçlarla hatasını bile bile kendisini savunmak, nefsinin avukatlığını yapmak… Çünkü içinden bir ses "ezdirme kendini" der, "burnu sürtülsün, haddini bilsin". Ancak farkında değildir ki aslında ilişkilerini ezdirmektedir ve samimiyet "haddini bilerek" çekilmektedir bir kenara.

Yapmacık İlgi Göstermek

Aslında yukarıdaki maddenin bir devamı sayılabilecek yapmacık ilgi göstermek, çok düşülen bir hata olduğu için onu ayrı bir başlık altında ele almayı uygun gördük. Bir istek ve temenniyi karşıdaki aile bireyine kabul ettirmek ya da hatanın üstünü örtmek gibi bir takım sebeplerle yapmacık ve abartılı ilgi göstermek, bu şekilde davranan kişinin kendisine olan saygısını da kaybetmesine yol açacaktır. Bu tür davranışlar çoğu zaman "iş bilme" ve "kurnazlık" olarak değerlendirilse de işin aslı, kişinin en yakını olan ailesini "kandırmış" olduğudur. "Sen onu evlendikten sonra parmağında oynatırsın" yönlendirmeleriyle evliliğe adım atan insanlar ne yazık ki bunun için yapılanları da meşru addetmektedir. Oysa evlilik, aile hayatı, eşimizi "parmağımızda oynatacağımız" bir tiyatro sahnesi değil, bütün sahiciliğiyle hayatımızdır. Ve oradaki samimiyetimizdir bizi başrol oyuncusu yapacak olan…

Aile Bireylerinden Gizli Saklı İş Yapmak

Yapılan işleri eşten/ aileden saklamak, ondan gizli para biriktirmek, eşinin haberi olmadan yakın akrabalarına yardım etmek gibi durumlar, aile içinde samimiyeti zedeleyen unsurlardandır. Eşinden veya aile fertlerinden gizli iş yapmak o işi yapanın samimiyet ihlalini gösterirken diğer eşin o konudaki

baskıcı tutumuna da işaret edebilir. Aile fertlerinden gizli saklı iş yapmamak nasıl bir samimiyet kaidesiyse eşinin, kendi yakınlarına -ailenin gücü nispetinde- yardım etmesine, destek olmasına müsaade etmek; sevdiği ve ilgi duyduğu işleri yapması için desteklemek de bir başka gerekliliktir. Bunun gibi kazanılan gelirin ve bu gelirin nerelere harcandığının eşten ve aile fertlerinden gizlenmesi de samimiyetle birlikte aile içi dayanışmayı, birlik beraberlik duygusunu yaralayacak bir tavırdır.

Yalan Söylemek

Yalan söylemek bazen problemlerin en pratik çözümü olarak görülür ne yazık ki. Nasreddin Hoca'nın fıkrasında olduğu gibi. Hoca, iki kilo et alır ve getirir hanımına verir ki akşama güzel bir yahni pişirsin. Hanımı tam da Hocanın dediği gibi yahniyi pişirir fakat tadına bakayım, bir lokma daha yiyeyim derken bir de bakar ki yahni bitmiş. Akşam hoca gelir, yahninin hevesiyle sofraya oturur ancak önüne gelen tarhana çorbasıdır. Yahniyi sorunca, hanımı en akıllıca olduğunu düşündüğü yolu seçer ve yalana başvurur: "Eti kedi yedi Hoca" der. Ne de olsa hayvancığın ağzı var dili yok. Tabi Hocada bu yalana kanacak göz yoktur ve "Getir şu kediyi de bir tartalım hanım" der. -Ve o an aslında bu fıkrada hiç anlatılmayan şey gerçekleşir. Hanımının biraz sonra yıkılacak itibarından önce aile içindeki o güvene dayalı ve güven veren ilişki sarsılır.- Velhasıl kediyi tartıp bakarlar ki zaten zavallı hayvan topu topu iki kilodur. Hoca sorar: "Hanım kedi buysa et nerede, et buysa kedi nerede?"

Yalan kısa süreli "konfor" sağlar ancak ardından "mumun yatsıya kadar yanması" meselesinde olduğu gibi o kısa süreli konfor uzun süreli bir pişmanlığa ve sıkıntılara dönüşebilir. Sanırım en kötüsü de yalan söyleyen kişinin kaybettiği öz saygısı, itibar yitimi ve güven duygusunun sarsılmasıdır.

Gereksiz Şüphe ve Sorular

Şüphe, güvensizliğin göstergesidir ve insanın zihnine girdi mi bir kere, ne huzur bırakır ne rahat. Ondan sonra zaten şüphelendiği kişiye de rahat yüzü yoktur. Her sözün, davranışın, işin altında bir başka sebep aranır ve her şey didik didik edilerek sorgulanır. Telefonlar, çantalar, cepler vs. sürekli kontrolden geçer. "Kim aradı, ne söyledi, niçin seni aradı, sen ona niçin şunu söyledin?..." gibi sonu gelmeyen sorgu sual faslı... Bir filmde ya da tiyatro sahnesinde izlerken gülebileceğimiz bu tür diyaloglar gerçek hayatta yaşanıyorsa eğer her iki taraf için de çok zor ve sancılı bir sürecin başladığını ve bu sürecin evliliğe ciddi sıkıntılar yaşatacağını tahmin etmek zor olmasa gerek. Şüphelerin gerçeklik payı varsa elbette konuşulmalı, açıklığa kavuşturulmalıdır. Aksi takdirde bütün aile yuvasını ve saadetini içten içe saran zararlı bir ur hâline gelecektir şüphe ve tereddütler.

Niyet Gizlemek

Niyet, samimiyeti ortaya koyan önemli bir ölçüdür. Onu özel kılan tarafı ise, kişiyle Allah arasında olmasıdır. Yani gerçek niyetimiz biz ve Allah'tan başka kimseye âyan değildir. Biliriz ki amellerimizin kıymeti niyetlerimizle ölçülür.

[156] Aile içinde eşimize, çocuğumuza, aile büyüklerimize karşı yaptığımız her türlü iyiliğin, güzel tavır ve davranışın, hizmetin değerini de niyetimiz belirler. Allah katındaki değeri için niyetimiz nasıl önemliyse kul katındaki değeri için de öyledir aslında. Evet, niyetlerimiz Allah'tan ve bizden başka kimseye âyan değildir ve hiç kimse bir davranışımızın niyetinin "o değil de bu" olduğunu iddia edemez ama pekâlâ hissedebilir ondaki samimiyeti ya da samimiyetsizliği.

Sert ve Emredici Üslup

Kimi zaman aile dışında yumuşak huylu, anlayışlı, tatlı dilli, güler yüzlü olan kişilerin aile içinde eşlerine, çocuklarına hatta anne babalarına karşı sert, kaba sözlü, haşin, asık suratlı ve incitici olduklarını görebilmekteyiz. Oysa her şeyden önce en yakınlarımıza göstereceğimiz sevgi ve şefkat, Yüce Yaratıcı'ya olan imanımızın, Müslümanlığımızın ve insanlığımızın gereğidir. Çünkü Rabbimiz kendi varlığının delillerinden olarak bildirmiş eşler arasındaki meveddet ve rahmeti[157]. Buna göre eşlerin bir diğerine duyduğu sevginin yanı sıra birbirlerine şefkatli ve merhametli olmaları çok özel bir öneme sahiptir.

Sert bir üslup, emredici ifadeler, kızgınlık belki karşımızdaki insanı itaatkâr yapabilir ama bu durum, onayladığı, severek yaptığı veya kabul ettiği anlamına gelmez. Sevmeyen ama katlanan, kabul etmeyen ama itaat eden, saygı duymayan ama korkan insanla birbirinin "göz aydınlığı"[158] olacak şekilde bir birliktelik yaşamak ne yazık ki mümkün olmayacaktır. Netice olarak sert ve emredici üslup her şeyden önce samimiyeti ortadan kaldırır. Oysa aile her şeyin ötesinde içtenlik değil midir?

Onay ve Destek için Zorlamak

Bazı kişilerin her söylediği doğru, her yaptığı güzel, ortaya attığı her fikir harikuladedir. Daha doğrusu onlar öyle zanneder ve çevresindekilerin de bunu onaylamasını beklerler. Eleştirilere de genellikle tahammülsüz olan bu kişilerle birlikte yaşayanlar ilk başlarda kendi duygu ve düşüncelerini dile getirmeyi deneseler de çoğunlukla bir süre sonra vaz geçerler. Aksi takdirde bitmek bilmeyen söylenmeleri, nutukları ya da bir tartışmayı göze almaları gerekir. Onlar artık evin bu "kerameti kendinden menkul" kişisinin yaptığı her yemeğe övgüler dizmeyi, söylediği her sözü alkışlamayı, yaptıklarını onaylamayı bir görev olarak benimsemiş görünürler. Onların bu iletişim biçimine adapte olmasıyla ortalık süt liman olmuş, problemler çözülmüş gibi görünse de aslında gerçek bundan çok farklıdır. Bir taraftan alttan alta bir kızgınlık, kırgınlık birikirken bir taraftan da ilişkilerindeki samimiyet ciddi anlamda zarar görmektedir.

Samimiyetle ilgili verilen bu örneklerden yola çıkarak söyleyebiliriz ki aile içi ilişkilerde samimiyet ne kadar önemliyse muhatabımızı zorlayacak, samimiyetten uzaklaştıracak yaklaşımlardan titizlikle kaçınmak da o kadar önemlidir.

Müslim, *İman*, 95.

Tirmizî, Menâkıb, 63.

Furkân, 25/74.

Bakara, 2/187.

Rûm, 30/21.

Furkân, 25/74.

Buharî, Bedü'l-Vahy, 1

Rûm, 30/21.

Furkân, 25/ 74.

Gerçi bin türlü ıbârât ile tefsir edilir
Sözünün sırrını hakkıyla bir Allah bilir

Muallim Naci, Hulasatü'l-İhlas

İhlasa Dair

Dr. Ekrem KELEŞ
Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı

Tasavvuf kitaplarımızda kutsi hadis formunda meşhur bir rivayet yer almaktadır: 'İhlas sırlarımdan bir sırdır, onu sevdiğim kulumun kalbine koyarım' Her ne kadar hadis olarak sahih olduğu iddia edilemese de anlam olarak bu söz bir gerçeği ifade etmektedir. Cüneydi Bağdadî'nin ifadesiyle ihlas, bilemediklerinden dolayı meleklerin dahi kayıt altına alamadığı, yine bilmediği için şeytanın dahi bozamadığı, hatta ihlaslı kişinin kendinin dahi muttali olmadığı bir sırdır. Bu sebeple İslam ahlakının inceliklerini ortaya koyan âlimler, bırakın başkalarını, bu ahlaki vasfa sahip olan gerçek müminlerin dahi ihlasa erip eremediklerinin farkında olamayacaklarını söylemişlerdir.

Bu gerçek karşısında şunu söylemek mümkündür: Gerçek mümin, ihlaslı olmaya çalışır, ihlasa erebilmek için elinden gelen gayreti gösterir. İhlasa aykırı düşecek her türlü tutum ve davranıştan uzak kalmaya özen gösterir. İhlasa erip ermediğinin farkında olmadığı ve bunu kesin olarak bilemediği için nefsini daima denetim altında tutma çabası içinde olur. İhlaslı ve samimi davranır, ancak asla ihlaslı olduğunu iddia etmez.

Bu doğrultuda İslam âlimlerinin ortaya koydukları bir diğer ihlas ölçüsü şudur: İhlaslı olduğu kanaatini taşımak, ihlas eksikliğindendir. Çünkü Yüce Allah bir kulunu ihlasa erdirdiği zaman onun ihlasını görmesine engel olur. Dolayısıyla gerçek manada ihlasa erdirilen bir mümin, ihlaslı olduğunun farkında olmaz.

Kulun görevi, bir hadis-i şerifte de ifade buyrulduğu üzere en başta Rabbine karşı samimi olmaktır. Bütün söz, iş ve davranışlarında ihlası gözetmektir. Yani 'muhlis/ihlaslı' olmaya çalışmaktır. İhlasa nail olmak yani 'muhlas/ihlasa erdirilmiş' olmak ise Yüce Allah'ın bir lütfudur. Buna göre muhlas, Yüce Allah tarafından ihlasa erdirilen kimsedir. Kur'an-ı Kerim'de, aşağıya mealini aldığımız ayeti kerimelerde 'muhlas/ihlasa erdirilmiş olanlara ilişkin örnekler verilmiştir.

'Kitapta, Mûsâ'yı da an. Şüphesiz o ihlasa erdirilmiş birisi idi. Bir resûl, bir nebi idi.' (Meryem, 19/ 51)

'…Biz ondan kötülüğü ve fuhşu uzaklaştırmak için işte böyle yaptık. Çünkü o, ihlâsa erdirilmiş kullarımızdandı.' (Yusuf, 12/24)

'İblis, "Rabbim! Beni azdırmana karşılık, andolsun ki yeryüzünde kötülükleri onlara güzel göstereceğim, içlerinde ihlâsa erdirilmiş kulların hariç, onların hepsini azdıracağım" dedi.' (Hicr, 15/39-40) [Saffat sûresinin 40, 74, 128, 160, 169. ayetlerinde ve Sad sûresi 83. ayeti kerimesinde de bu anlamda 'muhlasîn/ihlasa erdirilmiş olanlar' ifadesi kullanılmıştır.]

Bir rivayetteki çarpıcı ifadesiyle karıncanın ayak sesinden daha gizlice iş, söz ve eylemlerimize karışan ve gizli şirk olarak nitelendirilen riya ile bir arada

bulunması imkânsız olan bu güzel ahlaki vasıf, gerçek müminin en önemli niteliklerinden biridir. Bu bakımdan her işte ihlaslı ve samimi davranmak, müminin en önemli ahlak ilkesidir.

İhlasla Emrolunduk

İhlas, Müslümanın bütün iş, söz ve davranışlarında yalnızca Allah'ın rızasını gözetmesi, buna aykırı düşecek herhangi bir amaç taşımaması demektir.

'Hâlbuki onlar, yalnızca Allah'a yönelip dini Allah'a has kılarak / her bakımdan ona ihlasla bağlanıp itaat etmek suretiyle hakka yönelen kimseler olarak O'na kulluk etmek, namazı kılmak ve zekâtı vermekle emrolunmuşlardı. İşte bu dosdoğru dindir.' (Beyyine, 98/5)

Mealini sunduğumuz bu ayeti kerimede müminlerin ihlaslı olmaları emredilmiştir. Müminin en başta Rabbine karşı ihlasla hareket etmesi birinci derecede öneme sahiptir. Fakat yalnızca Rabbi ile ilişkilerinde değil ihlasın bir gereği ve yansıması olarak insanlarla ilişkilerinde de kişinin samimi davranması lazımdır. İhlas ve samimiyet, insani ilişkilerde en çok gözetilmesi gereken ahlaki ilkedir.

Bunun yanında müminin işinde de samimi olması, ihlasla çalışması gerekir. Literatürümüzde yer alan *'İhlas ile âdetler ibadet hükmünü alır, ihlassız ibadetler ise âdete dönüşür'* sözü önemli bir gerçeği anlatmaktadır.

Hadis-i Şeriflerde müminin bazı davranışlarının ve fiillerinin sadaka olarak nitelendirilmesi boşuna değildir. Müminin bazı eylem ve davranışlarının sadaka hükmü alması, tamamen niyetiyle ve ihlasıyla irtibatlıdır.

Peygamber Efendimiz'in Tebük Gazvesi'ne katılamayan bazı sahabiler hakkında söylediği *'Medine'de bizden geride kalan öyle kimseler vardır ki, bir dağ yoluna, bir vadiye girdiğimizde onlar da bizimle yürüyormuş gibi sevap kazanırlar. Çünkü onları birtakım mazeretleri alıkoymuştur.'* (Buharî, Megâzî 81, Cihâd 35. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Cihad 19; İbni Mâce, Cihâd 6) Hadis-i şerifi, bu gerçeği anlatan rivayetlerdendir.

Samimiyet, güvenilirlik, sadakat, vefa, sözünde durma ihlaslı insanın olmazsa olmaz vasıflarıdır. Bundan dolayı ihlaslı kişi, güvenilir insandır. Her zaman doğrulukla ve dürüstçe hareket eder. Herkese güven verir. Düşmanları dahi ona güvenir. Hiç kimse onun kendisini aldatacağını düşünmez. Çünkü o samimidir, istikamet sahibidir. Asla haktan, adaletten ayrılmaz. Kendi aleyhine de olsa hakkın yanında yer alır.

İhlaslı kişi ihsan vasfına sahiptir. Her işini Allah'ı görüyormuş gibi yapar. Allah'a, onu görüyormuş gibi kulluk eder. Her ne kadar o Allah'ı görmüyorsa da Yüce Allah onu görmektedir. Bu sebeple ihlaslı insanın işinde sahtekârlık olmaz. O, hiç kimseyi aldatmaz, kandırmaz, dolandırmaz. İhsan, ihlasın gereklerindendir. Bu bakımdan ihlaslı kişi, yaptığı işi ihsan ile yapar. Bu da hayatın her alanında yapılan işlere hile karıştırılmaması, muamelelerin doğru ve dürüst bir şekilde yapılması anlamın gelmektedir.

İkiyüzlülük, yalan, aldatma, kandırma, hile ve desise gibi niteliklerle ihlas asla bir arada bulunmaz. *"Ameller kap (içindeki sıvı) gibidir. Altı iyi olursa, üstü de iyi; altı bozuk olursa, üstü de bozuk olur."* (İbn Mâce, Zühd, 20) Dolayısıyla kişinin iç dünyası riya, kibir, gurur gibi ahlaki hastalıklarla kirlenmiş ise bu kirlilik bir

şekilde dışa da yansır.

Yüce Allah'ın rızası gözetilmeden yapılan işlerin onun yanında hiçbir değeri yoktur. Bu tür amellerin hiçbir değerinin olmadığını Rabbimiz *'Yaptıkları ne varsa yerle bir etmişizdir.'* (Furkan, 25/23) mealindeki ayet-i kerime ile ifade etmektedir.

Yapılan işlerin Allah katındaki değerlendirme ölçüsü, ihlastır. Allah'ın rızası dışında çeşitli beklentilerle yapılan işlerin O'nun nazarında bir kıymeti olmaz. Sözgelimi gösteriş, kendini öne çıkarma, büyüklenme, gurur, başkalarının övgüsüne nail olma, insanlar yanında itibar kazanma, insanları minnet altına alma gibi -Allah'ın rızası gözetilmeden- başka amaçlarla ve muhtelif gayelerle yapılan işlerin Allah katında hiçbir değeri yoktur. Bunlar ahiret hayatı bakımından rüzgârın önünde savrulan toz toprak gibidir.

Bu sebeple gerçek anlamda ihlaslı bir mümin, yaptığı işlere Yüce Allah'tan başka hiçbir tanık aramaz. Düşüncesini yaratılmışların değerlendirmelerinden arındırarak hareket eder. Yüce Allah'ın dışında hiçbir kimsenin kendisini övmesine, yermesine, göklere çıkarmasına, yerin dibine batırmasına aldırmaz.

Bu doğrultuda Zünnûn el-Mısrî'ye nispet edilen, *'Kişinin, hakkındaki övgü ile yergiyi eşit görmesi ihlaslı olduğunu göstergesidir.'* ölçüsü, aslında ihlasın ne kadar ince ve ne kadar yüce bir ahlaki nitelik olduğunu göstermektedir. Edebiyatımızdaki *'Âşık der incidenden /İncinme incidenden /Kemalden noksan imiş / İncinen incidenden'* dörtlüğü, bu ölçüyü anlatan güzel deyişlerden biridir.

İslam âlimleri ve mutasavvıflarının ihlasla ilgili hikmet dolu o kadar güzel sözleri var ki bunların hepsini burada aktarmak elbette mümkün değildir. Fakat örnek kabilinden bazılarını nakletmeden de geçmek olmaz:

'İhlaslı kişi, kötülüklerini gizlediği gibi iyiliklerini de gizler.'

'Nefse ihlastan daha ağır gelen bir şey yoktur. Çünkü ihlasta nefse hiçbir pay yoktur.' (Sehl b. Abdillah Tüsteri)

'Dünyada en değerli şey ihlastır. Kalbimden riyayı düşürmek için ne kadar çaba harcıyorum. Fakat sanki o başka bir şekilde yeniden bitiveriyor.' (Yusuf b. Huseyn)

'Kul ihlaslı davrandığı zaman onda vesvese ve riya kalmaz.' (Süleyman b. Darani)

'Kırk gün ihlasla hareket edebilen birinin kalbinden ve dilinden hikmet pınarları fışkırır.' (Mekhul)

'İhlassız amel eden, yolda ayakkabılarına kum dolduran yolcu gibidir. Ağırlık taşır fakat bunun ona hiçbir faydası yoktur.' (İbnu'l-Kayyim)

Üç Haslet

'Üç nitelik vardır ki bu üç niteliğe sahip olan Müslümanın kalbi ihanet etmez, kin tutmaz, aldatmaz: İşini sırf Allah için yapmak, Müslümanların önderlerine/ idarecilerine karşı samimi davranarak onların iyiliğini isteyip bunun için çalışmak ve Müslümanların cemaatinden kopmamak.'

(عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ قَالَ قَالَ
رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : ثَلاَثٌ لاَ يُغِلُّ عَلَيْهِنَّ قَلْبُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ إِخْلاَصُ
الْعَمَلِ لِلَّهِ وَالنُّصْحُ لأَئِمَّةِ الْمُسْلِمِينَ وَلُزُومُ جَمَاعَتِهِمْ

(İbni Mâce, Mukaddime 18, Menâsik 76)

İhlas, bir müminin en önemli vasıflarından biridir. Kişinin imanında, ibadetlerinde, amelinde, işinde ve ilişkilerinde ihlaslı olması, o kişinin iç dünyasının da huzurlu olmasını sağlar. Bundan dolayı ihlasa erdirilmiş olan insanlar, zindanda da olsa huzurludur. Çünkü ihlaslı insan, manen güçlüdür.

İhlasın, en bağdaşmadığı nitelik ise, hıyanettir. Bundan dolayı münafıklarda asla ihlas olmaz. Müminde de münafıklık/nifak bulunmaz. Mümin, davasına inanmış insandır. Münafık ise daima tedirgindir. Mümin imanında, inancında, sözünde, özünde, işinde kendinden emin olduğundan mutmaindir.

İslam âlimleri, yukarıya metin ve tercümesini aldığımız hadisi, *'Bu üç erdemi taşıyan kalpte ihanet, aldatma, kandırma, kin ve nefret gibi duygular kalmaz. Bir kalpte bu üç vasıf var ise o kalpte hıyanet, aldatma ve kandırma gibi kötü nitelikler yer bulamaz. Tam tersine bu erdemler, kalpteki hıyanet, aldatma, kin ve nefret gibi duyguları temizler, onları söküp atar.'* şeklinde açıklamışlardır.

İşlerinde ihlaslı hareket eden, Allah'ın kullarına karşı daima, her hâlukarda samimi olan ve Müslümanlarla uyum içinde hareket ederek çekişmeye girmemek suretiyle Müslüman toplumdan kopmayan kişinin kalbi saf, duru ve temiz olur. Bu kişi, Allah'ın dostudur. Kim de buna aykırı hareket ederse kalbi her çeşit afet ve şer ile dolar.

Cemaate sarılma, genellikle Resûlullah Aleyhisselam'ın sünnetine sarılma olarak açıklanmaktadır. Çünkü Resûl-i Ekrem (s.a.s.)'in sünnetine sarılan, cemaatten ve Müslüman toplumdan kopmamış olur. Müslümanlar ise dalalet üzere birleşmez.

Hadis-i şeriften anlaşıldığına göre bu niteliklere sahip bir kalpte hıyanet, kin ve nefret kalmaz. Çünkü bu hasletler, samimiyeti zedeleyen unsurların kalbe yerleşmesine engel olarak bu tür olumsuz yönelişleri kökten yok eder. Çünkü böyle bir mümin, kalbini Rabbinin rızasına yönlendirmiştir. Yüce Allah da kendisine karşı ihlaslı davranan onun kalbinden kötülüğe ve ahlaksızlığa yol açabilecek sebepleri siler atar. İhlasa erdirilmiş bir kulun kalbi artık kötülüklere meyletmez. Dolayısıyla böyle bir kişide ne ihanet kalır ne de kötülükler ve gayrı ahlaki yönelişler. Tıpkı '…*Biz ondan kötülüğü ve ahlaksızlığı uzaklaştırmak için işte böyle yaptık. Çünkü o, ihlasa erdirilmiş kullarımızdandı.'* (Yusuf, 12/24) ayet-i kerimesinde ifade edildiği gibi.

İnsanın olduğu gibi görünüp göründüğü gibi olamaması, imanda itminan eksikliğinden kaynaklanır. İç ve dış çatışması insandaki gönül huzurunu ve iç barışı bozar. Çünkü riyada kendini zorlama söz konusudur. Sahip olmadığı duyguları var gösterme çabası, insandaki dengeleri altüst eder.

Samimiyet ve İhlasın Hasmı: Riya

Prof. Dr. H. Kâmil YILMAZ
Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı

Kur'an'ın *kelime-i tayyibe*[159] diye andığı tevhid lafzı, İslami inanç ve hayatın anahtar kavramıdır. Tevhid kelimesinin içinde hem tezkiye ve tahliye denilen bir arınma, hem tasfiye denilen bir donanma, hem de tecliye denilen yola koyulma vardır. Tevhid kelimesinin "lâ ilâhe" ile başlayan nefy kısmı, tezkiye ve tahliye sayesinde kalp ve nefsin her türlü put ve tanrılardan arınıp temizlenmesini ifade eder. "İllallah" isbat kısmı ise, kalbin Hakk ile tasfiye bulup donanmasını anlatır. "Muhammed Resûlullah" kısmı ise tecliyeyi; yani kalbi parlatmayı ve yolumuzu aydınlatan Efendimiz'in örnekliğinde yola koyulmayı temsil eder.

"Tahliye", "tasfiye" ve "tecliye" şeklinde irfân geleneğimizin önem verdiği bu üçlü yol haritası, Allah ile ilişkilerde ve insanlarla münasebetlerde ayrı bir değeri haizdir. Özellikle din ve samimiyetin söz konusu olduğu alanda ayrı anlam ifade eder.

Riya ve ihlas birbirinin zıddı iki kavramdır. Biri diğerinin varlığına engeldir. Yani biri olunca diğer kaybolur. Ancak sıralamada tabii ki önce arınmak, sonra donanmak vardır. Yani önce riyadan kurtulmak, ardından ihlasa ermek lazımdır. Nasıl ki tohum ekilecek tarla önce yoz otlardan ve zararlı dikenlerden temizlenir ve ardından tohum ekilir ya da fidan dikilirse, ihlas için de önce riyadan arınmak, kalp tarlasında riya oluşumuna imkân veren etkenleri yok etmek gerekir.

Varlık âlemi Allah Tealâ'nın cemâl ve celâl sıfatlarının zuhur yeri; insan celâl ve cemâl meşheridir. Bu yönüyle insan, zıdların buluştuğu küçük bir âlemdir. İyi ile kötü, hayır ile şer, iman ile küfür nasıl biri cemâl, diğeri celâl mazharıysa ihlas ile riya da aynen öyledir. İhlas cemâl, riya ise celâl tezahürüdür. İrfân geleneği insandaki zıdların yönetimi konusunda önce tahliye denilen negatif özelliklerden arınıp ardından pozitif özelliklerle bezenmeyi öğütlemektedir.

İhlas Nedir?

İhlas, riyadan kaçınmak, her türlü şirk, bâtıl inanç ve kötü duygudan uzak durmaktır. Amel ve ibadetlerde ihlas, "niyetin Hakk'ın rızasına hasredilmesi" demek olduğundan, bedene göre ruh mesabesindedir. İnsan, ruh ve beden bir arada olduğunda bir anlam ifade eder. Ruhsuz bedenin, bedensiz ruhun anlamı yoktur. Yapılan amel ve ibadetlere ihlasla ruh nefholunmuş olur. Çünkü ihlassız bir amelin anlamı olmadığı gibi, amelsiz bir ihlasın da değeri yoktur. Bütün bunlar iç içe geçmiş koruma duvarları gibidir. Kişiyi iman bakımından muhafaza eder ve yakîne erdirir. Bu yüzden kul, nefs ve şeytanın direncine karşı güçlü

olmak için ihlas makamına yükselme çabası içinde olmalıdır.

Kullukta riyadan kurtularak ihlas ile ibadet etmek, Hakk'a adanmışlığın en yüksek tezahürüdür. Gafletsiz ve gösterişsiz huzur-i kalb ile namaz; dil, göz, kulak ve kalbin iştirakiyle ve O'nun rızası için tutulan oruç; minnetsiz ve desinler diye olmayan sadaka ve zekat, gösterişsiz hac, hâlisane ibadetler türündendir. İbadetler Allah için olmalı ve içine riya karıştırılmamalıdır. Tıpkı "*Oruç benim içindir*"[160] hadisinde Allah'ın orucu zatına izafe etmesi gibi. Çünkü oruç, Allah'tan başka kimsenin bilemediği bir sır ve içine riya karışmayan bir ibadettir. Eğer oruç tutan kişi kalbini, sırrını ve ruhunu Allah'tan başka her şeyden uzak tutabilirse, işte bu orucun mükâfatı Allah olur.

Riya Nedir?

Riya; rü'yet, rüya ve ayna manasına gelen mir'ât ve görünüş demek olan mer'â ile aynı köktendir. Riyada bir görme, görünme, gösteriş anlamı, hayal ve kuruntularla kendini aynalarda yüceltme; rüya ve hülyalara dalma, kendini olduğundan fazla görme manası vardır.

Riya, itibar kazanmak, dünyalık elde etmek, başkalarına kendisinin fazilet ve meziyetlere sahip bulunduğuna inandırmak amacıyla yapılan sun'i davranışlardır. Allah'tan, başkalarının hoşnutluğu için amelde ihlası terktir. Zâhirde Allah'a ibadet ve taatta görünüp bâtın ve özde kulların takdirini kazanmaya çalışmak demektir.

Riya; gösteriş yapmak, şöhret peşinde koşmaktır. İyi amel ve güzel davranışları insanlara göstermek, Allah rızasından daha çok insanların takdirini beklemektir. Alkış kaygısı taşımak, insanların övmelerinden hoşlanmak, yermelerinden korkmaktır. Şan, şöhret ve mevki tutkusuyla insanların kalbinde yer almayı istemektir.

Ayet ve Hadislerde Riya

Kur'an'da riyanın lafzen ve mana olarak geçtiği beş ayet-i kerime bulunmaktadır. Bunlar şu ayetlerdir:

1- Hak Tealâ, Allah'a ve ahiret gününe inanmak ve mallarını gösteriş için sarf etmek arasında bir irtibat kurarak Allah için verenlerden olmayı teşvik için şöyle buyurmaktadır: "*Ey iman edenler! Allah'a ve ahiret gününe inanmadığı hâlde malını riya/gösteriş için harcayan kimse gibi, başa kakmak ve incitmek suretiyle, yaptığınız hayırlarınızı boşa çıkarmayın.*"[161]

2- "*Bunlar, mallarını insanlara riya/gösteriş için harcayan, Allah'a ve ahiret gününe de inanmayan kimselerdir. Şeytan kimin arkadaşı olursa, o ne kötü arkadaştır.*"[162]

İnfakın her türlüsünün asıl maksadı, cimriliğin çirkinliğinden kurtulmaktır. Sadaka ibadeti de riyasız olduğunda insanı tezkiye eder, arındırır. Fakat insan sadakaya riya karıştırdığında sanki akrebi yılana gıda yapmış olur. Akrepten kurtulduğunu sanırken yılanın kuvvetini artırmış olur. Kalpte bulunan helak edici riya, kendini beğenme ve gösteriş arzusu, gerekleri yerine getirilip frenlenmeyince beslenmiş olur ve kullukta ihlasa zarar verir. Kur'an'da, mallarını gösteriş için harcayarak başa kakanların düştüğü durum yürek yakıcıdır.

3- Allah Tealâ, namazda riyayı, uzak durulması gereken bir nifak alâmeti sayar

ve buyurur ki: "*Şüphesiz münafıklar Allah'a oyun etmeye kalkışırlar; hâlbuki Allah onların oyunlarını başlarına çevirmektedir. Onlar namaza kalktıkları zaman tenbel tenbel kalkarlar, insanlara riya/gösteriş yaparlar, Allah'ı pek az zikrederler.*"[163]

Kalbinde riya duygusu bulunan bir insanı, namazın inşa etmesi söz konusu değildir. Çünkü hastalık neredeyse önce tedaviye oradan başlanır. Kalpteki riya marazı, tevbe ve ihlas disipliniyle tashih edilmeli, ondan sonra mutmain bir kalp ile dîvân-ı ilahîye durulmalıdır ki ibadet ve namazdan umulan sonuç elde edilebilsin.

4- Münafıklardan ya da inananlardan namazlarını riya için kılanlara ise Allah, "yazıklar olsun" ifadesini kullanmakta ve şöyle buyurmaktadır: "*Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki, onlar namazlarını ciddiye almazlar. Onlar* (namazlarıyla) *riya/gösteriş yaparlar. Ufacık bir yardıma bile engel olurlar.*"[164]

5- Yapmadıkları şeylerle övülmeyi sevmek riyakârların ve münafıkların vasfıdır. Ayette riya lafzı geçmese de bu vasıf geçmektedir. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurur: "*Ettiklerine sevinen ve yapmadıkları şeylerle övülmeyi seven kimselerin, sakın azaptan kurtulacaklarını sanma. Onlar için elem dolu bir azap vardır.*"[165]

İbadetten maksadı Allah'ın rızasını kazanmak olan kimse, ibadetini Allah'ın istediği tarzda riyasız ve gösterişsiz yapar ve Allah'ın muhlis kullarına vaad ettiği sevabı elde etmeye çalışır ve nihayetinde vaad olunan cennete nail olur.[166]

İhlas ve riya konusunda pek çok hadis-i şerif vardır. Biz burada bunların hepsini tadâd edecek değiliz. Ancak hadislerde özellikle riyayı şirk-i hafî olarak değerlendiren ifadeler dikkat çekicidir. Nitekim bir kudsî hadiste, ibadetteki riya şirk olarak değerlendirilmiş ve Allah'ın onu reddedeceği ifade buyrulmuştur.[167]

Allah Resûlü'nün küçük şirk olarak nitelendirdiği ve Allah'ın insanlara amellerinin karşılığını verdiği günde ibadetlerini riya ile yapanlara şöyle hitab edeceği şu rivayet ürkütücüdür: "*Ey riyakârlar! Dünyada amellerinizi gösteriş olsun diye kimin için yaptıysanız gidin mükâfatınızı onun yanında arayın, bakalım bulabilecek misiniz?*"[168]

İrfân Geleneğinde Riya Algısı ve Melâmet

İrfân geleneğimizin önderleri sayılan Ebû Hâşim Sûfî, İbn Sîrin, Hâris Muhâsibî, Hamdun Kassâr ve Ebû Hafs Haddâd, riya ve incelikleri konusunda söz söyleyen ilk üstadlardır. Özellikle Hamdun Kassâr karanlık bir gecede siyah bir karıncanın hareketinden daha gizli ve sessiz ilerleyen riyanın inceliklerinden korunma adına melâmet düşüncesini geliştirmiştir.

Melâmet; kınamak, ayıplamak ve kötülemek anlamına gelen bir kavramdır. İrfân geleneğinde kınayanların kınamasına aldırmadan[169] doğru yolda yürümektir. İhlasa önem vererek riyadan kaçınmak, hayrı ızhâr, şerri ızmâr etmemektir. Yani kişinin şahsî iyiliklerinin açığa çıkıp duyulmasından hoşlanmaması, kötülüklerinin açığa çıkmasından ise rahatsız olmamasıdır. Halk nezdinde "sıddık" görünmek derdine düşmemesidir. Şekil, suret ve kılık-kıyafete değer vermemesi, yerine göre halkın çok yücelttiği âdet ve ananelere karşı çıkması, bu konuda halktan gelecek tepkiye aldırmamasıdır. Dindarlık ve takvayı gizlemesi, hatta zikri bile gizli yapmasıdır.

Diğer yandan Gazali *İhyâ*'da çokça istifade ettiği Muhâsibî'nin *er-Riâye li-hukûkillah* adlı eserinden yararlanarak ihlas ve riya konusunda çok geniş ve kapsamlı bilgiler verir. İhlas ve riyayı sıdk kavramıyla irtibatlandırır. Niyetteki sıdk ve sadakati ihlas olarak görür. Sıdkın Allah'a elest bezminde verilen söze bağlı kalmak anlamı düşünüldüğünde bu değerlendirmenin ne kadar yerinde olduğu görülür. Nitekim Kur'an, Hz. Peygamber'in şahsında bize, "girip çıkılan her yere sıdk ve sadakat ile girip çıkmayı" temin için şu duayı talim etmektedir: "*Ey Rabbim!* (Gireceğim yere) *sıdk/doğruluk içinde girmemi sağla.* (Çıkacağım yerden de) *beni sıdk/doğruluk içinde çıkar. Katından bana yardımcı bir kuvvet ver.*"[170]

İnsanın gücünün yettiği kadar elest bezmindeki vaadini tasdik ve ahdini yerine getirmeye devam etmesi, sıdk gereğidir. Nitekim Hz. Mevlâna, bu dünya hayatının anlamlı hâle gelmesi için elest bezminde yapılan sözleşmeye ayrı bir değer atfetmekte ve bu manada bütün ibadetleri o sözleşmenin şahidi olarak değerlendirmektedir.[171] Bütün bunlar ihlas ve takva ile yapıldığında kulun hâlini ve istikbalini değiştiren en değerli amellerdir. Ancak işin içine riya, gösteriş ve insanları aldatmak gibi kalbî zaaflar karışıyorsa, bu ameller yine kulun şahididir. Fakat bu şahitlik, ilahî adalet mahkemesinde kabul edilmeyen yalancı şahitliktir.

Riyayı Tetikleyen Sebepler

Riya bir sebep değil, sonuçtur. Neyin sonucudur? İnsan nefsinde riyayı hazırlayan sebep ve ortamın sonucudur. Riyayı hazırlayan sebeplerin başında ücub, kibir, hubb-i dünya ve hubb-i riyaset gibi duygu ve düşünceler vardır. Bunlara ilaveten bir de gaflet duygusu, riyaya düşmeyi ve ihlastan uzaklaşmayı kolaylaştırmaktadır.

Saygın olmak, itibarlı yaşamak için yeterli donanıma sahip olmayanlar, olduğundan fazla görünmek ihtiyacına düşmekte, böylece nefsin ve şeytanın oyuncağı hâline gelmektedir. Saygın olmayı telkin eden de insandaki ücub ve hubb-i riyaset duygusudur. Nitekim: "Dünya sevgisi, her türlü günah ve kötülüğün başıdır"[172] rivayeti, aslında riyanın temel sebeplerinden birinin dünya sevgisi olduğunu ortaya koymaktadır.

Riyada bir şahsiyet problemi vardır. Çünkü insanın olduğu gibi görünüp göründüğü gibi olamaması, imanda itminan eksikliğinden kaynaklanır. İç ve dış çatışması insandaki gönül huzurunu ve iç barışı bozar. Çünkü riyada kendini zorlama söz konusudur. Sahip olmadığı duyguları var gösterme çabası, insandaki dengeleri altüst eder.

İnsani ilişkilerdeki olduğundan fazla görünme, dürüst davranmadan göze girme, ilgi uyandırma, gönüllerde yer tutma kaygısı, ilişkilerdeki samimiyet ve içtenliği yaralar. Bu da güven duygusunu tahrip eder. Bu açıdan bakıldığında riya hem Allah ile ilişkilerde ihlası, hem de insanlarla münasebetlerdeki samimiyet ve dürüstlüğü etkileyen bir zaafiyettir.

Riyanın Dereceleri

Riyanın biri büyük, diğeri küçük olmak üzere iki derecesi vardır. Riyanın büyük

olanı, Allah için olması gereken amelleri yalnız insanlara gösteriş için yapmaktır. Nitekim kendisine ilim verilen âlim, harbde öldürülen kişi ve malını infak eden zengin ile ilgili hadiste geçen ifadeler ilgi çekicidir. Bu üç kişiden her birine kıyamette Allah Tealâ huzuruna: "Neyle geldiğini" soracak. Şehid harbde öldürülüşünü, âlim ilim tahsilini, malını infak eden de cömerdliğini zikrederek huzur-i ilâhiye böyle değerli bir amelle geldiğini ifade edecek. Ancak Allah harbde öldürülene "sen benim için değil, falan adam ne yürekli ve cesur desinler diye savaştın", âlime "sen benim rızam için değil, falan adam ne âlim desinler diye okudun", malını infak edene de "sen benim rızam için değil, falan adam ne cömerd desinler diye malını infak ettin" buyurarak amellerini riya için yaptıklarını ve bu en değerli amellerin cehenneme gitme sebebi olduğunu ifade edecektir.[173]

Riyanın küçük olanı ise hem Allah'ın, hem de insanların hoşnudluğunu kazanmak isteyen kişinin yaşadığı riyadır. Riyanın bu türü, Allah Resûlü (s.a.s.) Efendimiz'in: "*Ümmetim için korktuğum gizli şirk*" dediği, riyadır. Efendimiz bunu: "*Ümmetim, güneşe, aya, taşa ve puta tapacak değildir. Ancak ibadetlerini riya içinde yapacaklardır*"[174] diye açıklamıştır.

İnsan hayatında riya, değişik alanlarda, değişik tarzda ortaya çıkar. Nitekim insan beden ve beden diliyle, kılık kıyafetiyle, sözleriyle, amel ve davranışıyla kendisini görüp izleyenlere âbid, zâhid, takva sahibi, faziletli ve değerli olduğunu hissettirecek tavırlar takınır.

Gösteriş kasdı arttıkça riyanın zararı artar. Allah rızası, ibadet niyeti ve sevap beklentisi arttıkça riyanın zararı azalır. En tehlikeli riya kalpte yalnız Allah'a gösterilmesi gereken ta'zimi Allah'tan başkasına göstermektir. Bu kişi Allah'a itaat ediyor gibi görünüp başkasına itaat etmektedir. Amellerde aslolan ise gizliliktir. Çünkü gizlilik ihlaslı olmayı ve riyadan kurtulmayı sağlar.

Riya ve gösteriş, kalbî bir menfezdir. Kalbe açılan menfezler ise şeytanın insana tuzak kurduğu alanlardır. Kalb avcısı şeytan riya, gösteriş ve kendini beğenme gibi yemler atarak başımıza getireceği felaketleri planlar. Nasıl avcının saçtığı yeme kapılmayan kuş, canını kurtarırsa şeytanın tuzaklarına kapılmayan kul da hür ve azad olur.

İnsan işlediği amellerinde riyadan uzaklaştığında Hakk'ı görmeye başlar. Nefsine bir şey izafe etmekten arınarak her şeyi O'ndan bilir. Çünkü her şey O'nun elindedir. O'nun yardımı olmasa kul, ibadet ve taatında hiçbir şeye muktedir olamayacağı bilinciyle O'ndan yardım diler. Hakkı ikame, ibadetleri riyasız edâ, zorluklara karşı koyup yararlı işler gerçekleştirmede O'ndan yardım taleb eder. "*Bizi doğru yola; sırât-ı müstakîme ilet!*"[175] niyâzı, aslında; "Bize Sana giden yolu göster ve ona erdir ki bu sûretle riya ve gösteriş karanlığından kurtulalım, ihlasın aydınlığına erelim" demektir.

Bir amelde riya bulunup bulunmadığı, onu terketmenin nefse ağır gelip gelmemesiyle anlaşılır. Eğer ameli yapmamak nefse ağır gelmezse riya yoktur. Çünkü bir amelde riya olursa, onu terk etmek nefse ağır gelir. Ağırlığın derecesi, riyanın derecesini gösterir. Ameldeki az bir riya, onu bütünüyle boşa çıkarmazsa da imandaki az bir riya onu hükümsüz bırakır.

Riyadan Korunup Kurtulmanın Yolları

Riyadan kurtulmak kalbî zaafları aşarak ihlasa erip imanın tadını tatmaya bağlıdır. Çünkü insana fayda veren, imanın tadını tatmaktır. Kulluk ve ibadetlerin Allah için değil de başkaları için yapılmasını tetikleyen nefs ve şeytan, tevhîd akîdesine zarar vermektedir. Güçlü, hakiki bir imanın azlığı ve azlığına rağmen şeytanın saldırısına muhatab olması, insanları sıkıntıya sevkeder.

Riya ile amel, insanın içindeki nefsin ve kendisine musallat olmuş şeytanın bir dürtüsüdür. Nitekim Mevlâna der ki: "Şeytan bir köpektir. Binlerce kişinin içine girer. O kimin içine girip kalbine yerleşirse o kimse de şeytan kesilir. Seni Hak ve hakikatten soğutan, ibadetten alıkoyan şeytan içindedir. Derinin içine gizlenmiştir. Asıl şeytan, kendisine yardımcı insan şeytanını bulamazsa hayaline girer de seni vebale sokar. Seni hayal âleminde dolaştırır ve peşinde koşturur. Namazdan, oruçtan, her türlü iyilik ve ibadetten elde edilen manevi zevk azığını şeytan alır ve gider."[176]

Riya libasından soyunup ihlas, samimiyet ve takva libasına bürünebilmek, hele hele şeytan ve nefse karşı bu hâli sürekli koruyabilmek mümkün müdür? Elbette çok zor. Ama önemli olan riyadan uzak durmak kaygısını gönlümüzde sürekli taşıyabilmektir. Allah ile ilişkilerde ihlas, insanlarla münasebetlerde samimiyet ve imanı hakiki manada yüreğinde hissetmek, kalbden riyayı kovar.

Tevhid ve iman, riyanın panzehiridir. İmanın merkezi kalbdir. İnsan kalbi, iman için korunaklı bir kale mesabesindedir. Şeytanın tuzağı olan riya, o kaleye girip ifsad etmeye çalışan azılı bir düşmandır. Nasıl kaleyi düşmandan korumak, kapılarını sağlamlaştırmak ve kale gediklerini kapatmakla mümkünse; aynı şekilde insanın iman kalesi olan kalbinin korunması da riyanın kalbe giriş yollarını iyi bilmek ve bu yolları tıkamakla olur.

Riya, insanı ihlas ve samimiyetten uzaklaştırdığı hâlde insan kendisinin doğru yolda olduğunu sanır. Bu yüzden kullukta ihlasa ermek için nefse kusur ve hatalarını göstermek gerekir. Ameldeki eksikliği ve ihlasdaki azlığı ona hissettirmek lazımdır. Ancak bu şekilde riya tuzağından kurtulmak mümkündür. Riya tuzağından bir kere kurtulmanın şükrü, bir daha o tuzak alanlarına girmemek; hatta etrafında bile dolaşmamaktır.

Netice olarak kulluğumuzun riya karanlığından kurtulmasının dört yolu vardır:

1- Riya damarını keserek sebeplerini ortadan kaldırmak,

2- İbadet sırasında doğan riya şüphelerini kalbden uzaklaştırmak,

3- Hakk'a ibadet sırasında yaratıkları hiç görmemek,

4- Allah için yapılan amelde sünnete riayete titizlik göstermek.

Bunun sonucunda insan, Hakk adına yapılan ibadet ve hizmetten lezzet duymaya başlar. Ayrıca içte bulunan bir hâli dışta ızhâr etmenin bir faydası bulunmadığı gibi, halkın övgü ve yergisinin Hakk nezdinde hiçbir değeri yoktur. Çünkü Allah Tealâ Kur'an-ı Kerim'de buyurur ki: "*Onlar sadece Allah'a ibadetten*

ve dini yalnızca O'na has kılmaktan başkasıyla emrolunmadılar."[177]

Dünyada ibadet ve amel yapan insan, anbarına buğday dolduran müstahsil gibidir. Ancak nasıl anbara giren fareden ve onun hilesinden habersiz bir müstahsil, farkında olmadan anbarını boşaltır ve sonunda eli boş kalırsa, insanoğlu da ameline riya karıştırırsa ameli boşa çıkar. Böylece dünyası ve ahireti hüsran olur.

İbrahim, 14/24.

Buharî, Savm, 9; Müslim, Sıyâm, 163.

el-Bakara, 2/264.

en-Nisâ, 4/38.

en-Nisâ, 4/142.

el-Mâun, 107/4-7.

Âl-i İmrân, 3/188.

Tevbe, 9/111.

Müsned, II, 301, 435; Müslim, Zühd, 46; İbn Mâce, Zühd, 21.

Müsned, V, 428, 429.

el-Mâide, 5/54.

el-İsrâ, 17/80.

Mesnevî, c. V, b. 183-190.

Ebû Nuaym, *Hilye*, VI, 388.

Bkz. *Müsned*, II, 322; Müslim, İmâre, 152; Nesâî, Cihâd, 22.

Müsned, IV, 124.

Fatiha, 1/6.

Mesnevî, III, b. 4326-4335

el-Beyyine, 98/5.

Küçük bir bünyeye sahip olduğu için gözle kolay görülemeyen ve gürültü etmediği için de ayak sesi duyulmayan zararlı bir karınca, nasıl insana veya başka bir canlıya yaklaşıp zarar verebiliyorsa, gizli şirk tehlikesi de buna benzetilmiştir.

Karıncanın Ayak Sesinden Çok Daha Gizli Tehlike

Dr. Bilal ESEN
Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

Karanlık bir gecede kapkara bir kayanın üzerindeki siyah karıncayı bile görüp onun ayak seslerini duyan[178] ve kalplerin gizlediği her şeyden haberdar olan Yüce Allah'a[179] karşı sahte tavırlar sergilemek, nasıl bir netice verebilir? İşte riya, böyle bir sahte uğraşın ve samimiyetsizliğin adı. Kendinde bulunmayan dinî ve ahlaki bir meziyeti varmış gibi göstermek; yaptığı amelin karşılığını insanlardan beklemek; görsünler diye ibadet, duysunlar diye yardım, desinler diye iyilik etmek; insanlara gösteriş yapayım derken Rabbini unutarak kendini aldattığının bilincine varamamak ve hesap gününde herkese amellerinin karşılığı verilirken "*dünyada kendilerine riyakârlık yaptıklarınızın yanına gidin! Bakın acaba onların yanında bir mükâfat ya da hayır görebilir misiniz?*[180] sitemine muhatap olarak ebedî hayatını mahvetmek. Bütün bunlar riya kavramının çağrıştırdıklarıdır.

Esasında riya, "sıdk" ve "ihlas/samimiyet" gibi kavramların karşıtıdır. Samimiyet ise, hadiste belirtildiği üzere, bir Müslümanın, "*Allah'a, Kitabına, Peygamberine, Müslümanların yöneticilerine ve bütün Müslümanlara*"[181] karşı bir vazifesidir. Samimiyete aykırı olması bakımından riyanın da hem Allah'a hem kullara karşı sergilenen türlerinin bulunduğu söylenebilse de, gizli şirk bağlamında ele alındığında riya, Yüce Allah'a karşı ve ibadetlerle ilgili bir tavırdır.

Riyanın, yalnızca bir amelin insanlar tarafından görülmesi ve beğenilip takdir edilmesi demek olmadığını belirtmek gerekir. Belirleyici olan niyettir. Görünmek ve beğenilmek değil, sırf bu amaçla davranmak ve yalnızken yapılmayan ibadeti, insanlar görüyor diye yapmak riyadır. Nitekim dinimizde birçok amelin toplumla birlikte ve aşikâre yapılması söz konusu olup, sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) de, gösteriş duygusundan uzak olarak yerine getirildiği hâlde insanların övgülerine mazhar olmanın riya değil bir ödül ve ahiretteki sevap için bir müjde olduğunu haber vermiştir.[182] Hz. Ali (r.a.)'den rivayet edilen bir söz ise şöyledir: "Hiçbir hayrı riya için yapma. Hiçbir hayrı da hayâdan dolayı terk etme."[183]

Dinde Samimiyeti Tehdit Eden Gizli Bir Tehlike

Müminin, ibadetini Allah'ı görüyormuşçasına hareket ederek ihlas ve samimiyet içinde yapması gerekirken, bu şuuru kaybederek O'nun rızası dışında bir amaçla ibadet etmesi, bir nevi şirk sayılmaktadır. Kehf sûresi 110. ayette, "*Kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa amel-i sâlih yapsın ve Rabbine ibadette kimseyi ortak koşmasın.*"

buyrulmuştur. Amel-i sâlih yapmaya çalışanlar mümin olduklarına göre, ibadet ederken şirk koşmamalarının istenmesi, başkalarına gösteriş olsun diye ibadet yapmamaları şeklinde anlaşılmıştır.[184]

Allah Resûlü ümmetini riya konusunda uyararak; *"Sizin hakkınızda en çok korktuğum şey, Allah'a şirk koşmanızdır. Şu var ki, 'güneşe, aya veya puta tapacaklar' demiyorum. Fakat Allah'tan başkası için ameller yapmayı ve gizli şehveti kastediyorum*" buyurmuş, riyanın şirkten mi sayıldığı sorusuna da "*evet*" cevabını vermiştir. Riyanın şirk kapsamında olduğuna dair bunun gibi birçok hadis bulunmaktadır.[185]

Riyayı şirk sayan hadislerde sakındırma amacından dolayı ağır ifadelerin kullanıldığı ve şirk ifadesinin kullanımının mecazi olduğu yorumları yapılmış olmakla birlikte, riyanın ortaya çıkaracağı tehlike hakkındaki uyarı önemlidir. İslam âlimleri, iman esasları ile ilgili riyayı yani kişinin içindeki inancı ile dışa vurduğu ikrarın birbirini tutmamasını nifak ve küfür kapsamında görmüşler, inancında şirk bulunmadığı hâlde bazı amellere riya karıştırmayı ise imandan çıkaran bir şirk saymamışlar; fakat böyle yapanın kınanacağını, yaptığı amelin sevabından mahrum kalacağını ifade etmişlerdir.[186] Riyanın gitgide imanı zayıflatacağı aşikârdır. Kısacası, hüküm bakımından riya derece derece olup, kerahetten küfre kadar geniş bir yelpazeye uzanmaktadır.[187]

Şirk, insana o kadar gizliden sokulabilmektedir ki, Hz. Peygamber'in ifadesiyle "*gerçekten şirk, karıncanın ayak sesinden daha gizlidir.*"[188] Küçük bir bünyeye sahip olduğu için gözle kolay görülemeyen ve gürültü etmediği için de ayak sesi duyulmayan zararlı bir karınca, nasıl insana veya başka bir canlıya yaklaşıp zarar verebiliyorsa, gizli şirk tehlikesi de buna benzetilmiştir.

Düşmanın Karınca da Olsa Sen Onu Fil Farzet

Şirkin ve dolayısıyla gizli şirk riyanın karıncanın ayak sesine benzetilmesi, insanın tehlike algısı ve tedbir tarzı dikkat alınarak yapılan bir uyarıdır. İnsan, büyüklüğü gözle görülen tehlikelere karşı tedbir alabilir, zâhirî günahlardan kaçınabilir. Ancak genellikle küçük gibi gözüken veya açığa çıkmayanları ihmal eder.

"Düşmanın karınca olsa da sen onu fil zannet/farzet" atasözü, tedbir alınmayıp küçümsenen bir tehlikenin gaflet anında bize büyük zararlar verebileceğini ifade eder. Zayıf bir zamanımızda ve en zayıf yerimizden yakaladığı takdirde küçük bir tehlike, büyük bir düşmana dönüşebilir. Riya da bizim maneviyatımızı tehdit eden, görünüşte küçük fakat gerçekte büyük bir tehlikedir. Böyle bir düşman küçük görülemez.

Bir defasında sahabiler kıyameti konu edinip onun alametlerinin korkunçluğundan söz ederlerken, Resûl-i Ekrem efendimiz onların dikkatini başka yöne çekmiş ve Müslümanlar için gizli şirkin Deccal'den çok daha korkunç olduğunu haber vermiştir. Gizli şirki örneklendirirken de, namaz kılmaya kalkan bir kişinin, kendisini gören var diye namazını güzelleştirmesini, yani riyayı saymıştır.[189]

Hz. Peygamber, şeytanı tasvir ettiği bir hadisinde de gizli tehlike vurgusu yapmaktadır: "*Şeytan, insanın damarlarında dolaşır.*"[190] Nasıl ki damarlardaki

kan sessizce hareket ediyorsa, şeytanın da insanı sessizce ve fark ettirmeden aldatması mümkündür. Kaldı ki, riya ve gösterişe de çoğu zaman şeytanın gizli telkinleri sebep olmaktadır.

Görülüyor ki, tehlikeyi yalnızca dışarıda aramak aldatıcıdır. Hem gizli ve sinsi hem de kendi içinden gelen bir tehlikeye karşı tedbir almamak, kişiyi beklemediği felaketlere sürükleyebilir. Elbette ki bu felaketlerin en büyüğü de, rıza-i ilahîden mahrum olmaktır. Mevlâna, içi boş olduğu hâlde görünüşte derviş olanın Allah'ın lütfuna mazhar olamayacağını ifade eder.[191]

Riyanın Münbit Alanları

Kur'an-ı Kerim'deki riya ile ilgili ayetlere baktığımızda, infak/sadaka,[192] savaşa çıkma[193] ve namaz[194] konularındaki riyaya dikkat çekildiği görülmektedir. Resûl-i Ekrem'in bir hadisinde ise bizlere üç şahıstan bahsedilmiştir. Bunların, "Lâ ilâhe illallah, Muhammedün Resûlullah" dedikten sonra bu inançla bir ömür süren kişiler olduğu anlaşılmaktadır. Hayatlarında belki zâhiren şirkten/puttan uzak durmuşlar ve Allah'tan başka bir tanrı kabul etmemişlerdi. Ancak inançlarında samimiyeti önemsememiş olacaklar ki, ömür denen zaman çok çabuk akmış, kendilerini mahşerde sorguda bulmuşlardır. Verdikleri cevaplarda birisi canını, diğeri ilmini ve gayretini, diğeri ise malını Allah (c.c.) için feda ettiğini söylemiş ve cennet beklentisi içine girmişlerdi. Fakat bekledikleri gibi olmadı. Her birine sırasıyla şöyle denildi: "*Yalan söylüyorsun! Sen, insanlar sana 'cesur' desinler diye savaştın*", "*Yalan söylüyorsun! Sen insanlar sana 'âlim' desinler diye ilim tahsil ettin*", "*Yalan söylüyorsun! Sen, insanlar senin için "ne cömert kişi" desinler diye malını harcadın*". Ve sonra üçü de sürüklenerek cehenneme atıldılar.[195]

Riya, insanlara karşı bir gösteriş olduğundan, genel olarak, onun alanının da insanların gözünde büyük görünen işler olduğunu söyleyebiliriz. Yukarıdaki hadiste geçen; savaşta kahramanlık gösterme, toplumda saygınlığı olan bir ilme sahip olma ve malını infak eden bir zengin olma, hem bunları icra edenler hem de dışarıdan bakanlar açısından önemli ve dikkat çekici olaylardır. Bunları gerçekleştiren kişi nefsine mağlup olup Rabbini unuttuğunda, beklentisini insanlara yönlendirebilir, toplumda saygınlık kazanma ve beğenilme duygusu ortaya çıkıp şöhret tutkusuna kapılabilir. Bir sonraki aşamada, bunlar sebebiyle insanlar nezdinde dünyevi çıkar sağlama peşine de düşebilir. Kimi insanların da bazı ibadetleri riyakârane yapmasının nedeni, insanlar arasında kötülenmekten endişe duyma ve böylelikle onların nazarında iyi bir Müslüman imajı vermektir. Asıl gaye Rahman'ın rızası olmayınca riya ile yapılan amel, kişinin dindarlığına hiçbir katkıda bulunmaz. Mesele, kulların hatırı için sözde ve sahte tavırlarla ibadete sarılmak olunca, riyanın her türlü amelde ortaya çıkması mümkündür.

Riyanın Bazı Belirtileri

Mevlâna Celâleddin-i Rûmî, sahte tavırlı ve ikiyüzlü insanı altında pislik olan temiz suya benzetir. Denemek için karıştırıldığında su bulanır, renk belli olur ve alttaki kirlilik ortaya çıkar.[196] Riya da yalnızca Rabbü'l-âlemîn tarafından bilinmekle kalmaz, onun bazı belirtileri insanlar tarafından da fark edilebilir.

Birtakım insanların riyası bizzat kendi ağızlarından dökülür ve bununla onlar alay konusu olurlar. Bu meyanda ahlak kitaplarımızda verilen örneklerden bazıları şöyledir: Bedevînin biri insanların önünde uzun uzun namaz kılar. Bitirdikten sonra oradakiler "ne güzel namaz kıldın" deyince, "aynı zamanda oruçluyum" cevabını verir. Bir başkasına, ne zamandan beri Irak'ta yaşıyorsun dediklerinde "yirmi senedir Irak'tayım, otuz senedir oruç tutarım" şeklinde cevap verir.[197] İslam âlimlerinin, riyası açıkça sırıtan insanlara karşı kendi dönemlerinde uyarılar yaptıkları da görülmektedir. Hz. Ömer (r.a.)'in, boynunu öne eğik tutan birine "Boynunu kaldır! Huşû boyunlarda değil kalplerdedir" dediği; Ebû Umâme el-Bâhilî'nin mescidde namaz kılarken secdede ağlayan birini "Keşke bunu evinde yapsaydın!" diye ikaz ettiği; Fudayl b. Iyâz'ın ise, "İnsanlar eskiden yaptıklarına riya katarlardı, şimdi yapmadıkları işlerden dolayı gösteriş yapıyorlar" tespitinde bulunduğu rivayet edilmektedir.[198]

Bakara sûresi'nin 264. ayetinde, verdiği sadakayı başa kakmanın riyakâr insanların davranışına benzetilmesi, başa kakmanın bir riya alâmeti olduğuna işaret eder gibidir. Bu tür amellerin karşılığını yalnız âlemlerin Rabbinden beklemek gerekirken ve *"Biz size sırf Allah rızası için yediriyoruz. Sizden bir karşılık ve bir teşekkür beklemiyoruz."*[199] diyen erdemlilerden olabilmek varken başa kakmayı tercih etmek ve karşındakinden minnet beklemek, riyayı anımsatmaktadır.

Riya, dinî emirlerin bir kısmını insanlara göstere göstere yerine getirirken diğer bir kısmını ise görmezden gelmek ve büsbütün terk etmek şeklinde de ortaya çıkabilir. Hâlbuki din bir bütündür. Maûn sûresinde işaret edildiği üzere, namaz kılan bir kişinin yoksulu doyurmayı engellemesi anlaşılır bir durum değildir. Bu büyük çelişkiyi meydana getiren kişinin bir diğer özelliği de namazlarında gösteriş yapmasıdır.

Kişilerin ahlaki bakımdan çelişkili davranışları, çevredeki insanlara da riya çağrışımı yapabilmektedir. Örneğin kimi insanların, sokakta ya da işyerinde gayet nazik davranırken evdekilere karşı farklı davrandığından; kimilerinin, işyerinde üstlerine saygı ve yumuşaklık gösterirken astlarına karşı zalimane tutumlar sergilediğinden; kimilerinin ise gayrimüslimlere karşı gayet yumuşak ve müsamahalı iken Müslümanlara karşı sert ve kaba olduklarından şikayet edildiğine şahit olunmaktadır. Ahlakın, kişinin nefsinde yerleşik bulunan ve onu iyiye, güzele yönlendiren bir faktör olduğu düşünüldüğünde, aynı kişinin aynı ahlaki güzelliği her ortamda sergilemesi beklenirken bazı insanlarda bunun aksinin müşahede edilmesi, akıllara riyayı getirmektedir.

Yaptığı bir amelde ifrata varan uygulamalar sergilemek ve ona günah karıştırmak da bir çelişkiyi ortaya koymaktadır. Mesela, bir ramazan akşamı, bir taraftan iftar verip mübarek aya ve oruç ibadetine saygıyı ortaya koyarken, diğer taraftan israfın diz boyu olmasına aldırmamak, daveti şatafata boğmak akıllara riyayı getirmiyor mu? Buna rağmen, riya daha çok kalple ilgili olduğundan ve kalbe de yalnızca Rabbü'l-âlemîn nazar edebileceğinden, riyakârane davranışlar sergilediği düşünülen kimselerle ilgili olarak 'en doğrusunu Allah bilir' demek uygun olur. Ama dönüp kendimize ve amellerimize baktığımızda, bütün bu çelişkilerden ve riya töhmetine sebep olan işlerden kaçınmak, kalbin takvasından

olacaktır. Yunus Emre'nin tariz içeren şu dizeleri, aynı zamanda nefse dönük bir muhasebe gibidir:

Sûfiyem halk içinde tesbîh elimden gitmez
Dilim marifet söyler gönlüm hîç kabûl etmez

Boynumda icâzetim riyâ ile tâatim
Endîşem ayruk yerde gözüm yolum gözetmez.[200]

Göründüğün Gibi Olabilmek

Riya ve ikiyüzlülük bağlamında Mevlâna'ya atfedilen meşhur bir söz vardır: "Ya olduğun gibi görün, ya da göründüğün gibi ol". Konumuz olan riya bağlamında düşündüğümüzde, bir kişi, görünüşte olumlu ve düzgün bir duruş sergilediği hâlde içi başkaysa, bu kişiye "olduğun gibi görün" demenin "içindeki kötülüğü ortaya çıkar" manasına geleceği görülecektir. Öyleyse sözün ikinci kısmına bakıp "dış görüntün güzel olduğu gibi içini de güzelleştir" mesajını alabiliriz.

Göründüğün gibi olabilmek günümüzde çok daha zor hâle gelmiş gözükmektedir. Gösteriş ve reklam kültürünün yaygınlaşmış olması; hakikatten ziyade imajın, özden ziyade kabuğun, ahlak ve huydan önce bedenin önemsenmiş olması gibi hususlar, çağımızın belirgin özelliklerindendir.

Duygu ve Arzular da Teslim Olmalı

Amellerde riyaya düşülmesi, kişinin içinin, dışı gibi olmamasındandır. Hâlbuki dinde haricen teslimiyet ve ibadetten önce, kalben teslimiyet ve tasdik gereklidir. İman, azalara sirayet etmezden önce düşüncelere, duygulara ve arzulara etki edemezse, iç ile dışın uyumsuzluğunun ortaya çıkması tabiidir. Kur'an-ı Kerim'de birçok ayette, dini yalnızca Allah'a has kılarak ibadet edilmesi ve namazda huşu[201] gibi hususlara vurgu yapılmaktadır ki bütün bunlar şekil şartlarından ziyade iç dünyamızı ilgilendirmektedir. Mesele, zihnî, kalbî ve psikolojik süreçlerle alakalıdır.

İbadet, şeksiz ve şeriksiz olmalı, dışa vurulan davranışlar kadar kalpteki duygu ve arzular da Allah'a teslim olmalıdır. "*Sizden biriniz, hevası benim getirdiğime tabi olmadıkça iman etmiş olamaz.*"[202] hadisi, dış ile yetinmenin aldatıcılığına karşı bir ikazdır. Âlemlerin Rabbine kul olmanın bilincine varıldığında, dünya menfaatleri için kullara kul olmaktan ve ibadetini kullara beğendirme hastalığından kurtulmak mümkün hâle gelecektir. Aksi hâlde, kalpteki iman davranışları yönlendireceğine, riya ve gösteriş dolu ameller kalplere perde olacak, gönülleri karartacaktır.

Kur'an'da riyanın, iman etmeyenlerin ve münafıkların özelliklerinin sıralandığı bağlamlarda zikredilmesi, hadislerde de riya ile şirk arasında ilişki kurulduğu dikkate alındığında, problemin imanî boyutta olduğu ve çare olarak imandaki bu zafiyete karşı tedbirler almak gerektiği anlaşılmaktadır. İman, hayatın herhangi bir evresinde olup biten değil, son nefese kadar kişiyle birlikte olması gereken bir özelliktir. Kişinin, imanını korumaya yönelik düşünmeleri, sorgulamaları ve imanla bağlantılı uygulamaları hayat boyu devam edecektir. Bu yüzden Resûl-i

Ekrem'in hadislerinde, uzun süre iman çizgisinde bulunanın bile ömrünün sonunda tam aksi istikamette bir yönelişe girebileceği uyarıları yer almaktadır.[203] Kur'an'da, iman etmiş kişilere yeniden "iman ediniz"[204] telkini yapılmış olması ve benzeri hitaplar da imanın sıhhatinin sürekli kontrol edilmesi gerektiğini hatırlatmaktadır. Bu yapılabilirse imanın ilk anında kazanılan şuur kaybolmayacak, her an Yaradan'ın huzurunda olduğu bilinci diri tutulacak ve ibadetlerdeki ihlas ve samimiyetin kaybolma tehlikesi azalacaktır.

Her şeyin görüntüde takılıp kaldığı bir ortamda Müslümanlar öncelikle Rablerine karşı samimiyet içinde kulluklarını ifa etmeli, bunun yanında da çevresine ve Müslüman kardeşlerine karşı samimi olmalı, sahte tavırlardan, riya kokusu içeren davranışlardan uzak durmalıdır. Müminler, inanmayanların davranışlarına benzer davranışlar sergilemekten sakınmalıdırlar. Bir Müslümanın kendi amelleri başta olmak üzere, ortaya koyduğu hizmet, ürettiği ürün ve geride bıraktığı eserler, içiyle ve dışıyla bir olmalı, görüntü ile asıl birbirinden farklı olmamalıdır. Unutmayalım ki, Allah (c.c.), ne dış görünüşlere ne de mallara bakar. O, sadece kalplere ve amellere bakar.[205]

Son olarak sevgili Peygamberimizin gizli şirke karşı Allah'a sığınıp dua ettiğini de hatırlayalım: "*Allah'ım! Bilerek şirk koşmaktan sana sığınıyoruz, bilmeden yaptıklarımızdan dolayı da affını istiyoruz.*"[206]

Taberânî, *el-Mu'cemü's-Sağîr*, Beyrut, 1405/1985, I, 65; Kastallânî, *İrşadü's-sari li-şerhi Sahihi'l-Buharî,* Mısır, 1323, X, 365.

Mümin, 40/19.

Komisyon, *Hadislerle İslam*, DİB Yay. III, 596-597;

Müslim, *İman*, 95.

Müslim, *Birr*, 166; Tirmizi "Zühd", 49.

Maverdî, *Edebü'd-dünyâ ve'd-dîn,* Beyrut 1407/1987, s. 86.

Maverdî, *Edebü'd-dünyâ ve'd-dîn,* s. 85.

İbn Mâce, "Zühd", 21; Hakim, *Müstedrek,* IV, 366 (Hadis no: 7940); Tirmizî, "en-Nüzûr ve'l-Eymân", 8; İbn Mâce, "Zühd", 21;

İbn Battal, *Şerhu Sahihi'l-Buharî,* Riyad 1423/2003, I, 113-114; Bağavî, *Şerhu's-Sünne,* Beyrut, 1403/1983, X, 7.

Gazali, *İhyâ-u Ulûmi'd-dîn*, Beyrut: Dâru'l-Marife, ty., III, 301-302.

Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* Müessesetü'r-Risale, 1421/2001, XXXII, 384 (Hadis no: 19606); Buharî, *Edebü'l-Müfred*, Riyad, 1419/1998, s. 377.

İbn Mâce, “Zühd”, 21.

Buharî, “Bedü’l-Halk”, 11.

Mevlâna, *Mesnevi,* İstanbul, 2010, I, 121.

Bakara, 2/264; Nisâ, 4/38.

Enfal, 8/47.

Nisâ, 4/142; Mâun, 107/6.

Müslim, “İmâre”, 152.

Mevlâna, *Mesnevî*, I, 134.

Maverdî, *Edebü’d-dünyâ ve’d-dîn,* s. 86.

Gazali, *İhyâ-u Ulûmi’d-dîn*, III, 296.

İnsan, 76/9.

Yunus Emre, *Dîvan*, DİB Yay. Ankara, 2012, s. 155.

Zümer, 39/2; Mü’minûn, 23/2.

Beğavî, *Şerhu’s-sünne*, I, 213; Hatib et-Tebrizî, *Mişkâtü’l-Mesâbih*, Beyrut 1405/1985, I, 36.

Buharî, “Bed’ü’l-halk”, 6; Müslim, “Kader”, 1.

Nisâ, 4/136.

Müslim, “Birr”, 34.

Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* XXXII, 384 (Hadis no: 19606); Buharî, *Edebü’l-Müfred*, s. 377.

Gerçek muhacir, her şeyden önce dünyaya ve dünyalıklara dair her şeyi terk ederek "ihlas"a hicret edendir. Uzaklarda bir yerlerde boynu bükük bir halde ihlas bizi bekliyor. Riyadan, kibirden, ikiyüzlülükten uzaklaşıp samimiyetin kapısını ne zaman çalacağız? Kulluk gösterilerinden, gösteriş bağımlılığından, iyilikleri pazarlarda satmaktan uzaklaşıp ihlas ve takvanın gönlünü ne zaman alacağız? Sahi yolculuğumuz nereye, bizler kimin muhaciriyiz?

Kimin Muhaciriyiz?

Rukiye AYDOĞDU
Diyanet İşleri Uzmanı

Her şeylerini arkalarında bırakıp yollara düştüler. Varlıklarını terk edip yokluğa talip oldular. Kendi memleketlerinin sakinleri iken başka bir diyarda muhacir olmayı tercih ettiler. Onlar artık, Allah ve Resûlü uğruna çıkılan kutlu bir göçün kahramanlarıydılar. Ancak şüphesiz onlar için vatanlarından, ailelerinden, evlatlarından ayrılmak kolay değildi. Öyleyken vatanlarını terk edip en sevdiklerinden ayrılmayı göze almalarının sebebi neydi? Neydi Allah Resûlü'nün dudaklarından çok sevdiği Mekkesi için "*Eğer (kavmim tarafından) çıkarılmamış olsaydım, senden ayrılmazdım.*" (Tirmizî, Menâkıb, 68) sözlerinin dökülmesine sebep olan? Hz. Ebû Bekir'i mağarada Süraka ile Hz. Ali'yi ise Resûlullah'ın yatağında en azılı düşmanları ile karşılaştıran sebep neydi? Yiğitlerin cesaretini sınayan, en cesur olanların kalplerine korku düşüren, Rahman'ın muhacirlerinin ise ancak imanını artıran hicret, kimin içindi?

Allah ve Resûlü uğruna yola düşenler için hicret, bir milat, zamana düşülen bir işaretti. Artık onlar için zaman, hicretten önce ve sonra olarak ikiye ayrılmıştı. Hicret ile İslam'ın muhacirleri, Resûlullah'ın ayak izlerini takip ederek Yesrib'i medeniyetin merkezi Medine eylemişlerdi. Peki Mekke'den Medine'ye yol alan herkes, hicrete bu anlamı yüklemiş miydi? Rahman'ın muhacirlerinin gözünde bir peygamber ibadeti olan hicret, aralarından bir kişi için sadece bir göçten ibaretti. O, Mekke'den Medine'ye sevdiği bir kadına kavuşmak, onunla evlenebilmek için göç etmişti. İlk Müslümanlardan ve ilk muhacirlerden olan Ümmü Kays b. Mihsân (İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, VII, 368) Medine'ye hicret edince, onunla evlenmek amacını taşıyan bir sahabi de onun ardından Medine'ye gitmişti. Hicretinin gayesi Ümmü Kays olduğundan bundan böyle ona "Ümmü Kays'ın muhaciri" denilmişti. (Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebîr, IX, 103; İbn Hacer, Fethu'l-bârî, I, 10)

Rivayete göre, bu olay üzerine Allah Resûlü şöyle buyurdu: *"Ameller niyete göredir. Herkes sadece niyetinin karşılığını alır. Kim Allah ve Resûlü için hicret ederse, hicreti Allah ve Resûlünedir. Kim de erişeceği bir dünyalık veya evleneceği bir kadından dolayı hicret ederse, onun hicreti de hicretine sebep olan şeyedir."* (Buharî, Bedü'l-vahy, 1)

Sevgili Peygamberimizin bu mübarek sözleri, bugün muhataplarına şu soruları hatırlatıyor: "Kimlerin, nelerin muhaciriyiz bugün? Hicretimiz kimin için? Adımlarımız kimin izini takip ediyor? Kimin için gece gündüz demeden yollara düşüyor, yolculuğun zahmetine katlanıyor, cefasını çekiyoruz? Yolculukta döktüğümüz terler kimin uğruna? Para mı, güç mü, itibar mı, aşk mı, şöhret mi yoksa rızaullah mı menzilimiz? Hakk'a mı bâtıla mı, kesrete mi vahdete mi

dönük yüzümüz? Yolculuğumuz nereye, nereye gidiyoruz? Daha da önemlisi hicretimiz esnasında niyetimiz ne, kalbimizde ne taşıyoruz?"

Kalbimizde taşıdığımız niyete göre yolculuğumuz kutlu bir göç, bir destan, ihlasın, sadakatin, kulluğun bir ifadesi olabilir. Çünkü bütün davranışlara anlam katan, onları Allah katında değerli kılan niyetlerdir. Niyetler, amellerin ruhudur. İnsanın bu ruhu hissetmesi ise ancak kendisine yaklaşmasıyla, içine, özüne, gönlüne bakmasıyla mümkündür. Eğer kişi kendisine yabancılaşmamışsa, aynadaki suretini hâlâ tanıyabiliyorsa, gözleri kalbindekileri göremeyecek kadar körleşmemişse, kalbindeki niyetlerini idrak edebilir. Kalbin niyetlerin mahalli olmasından dolayı Resûl-i Ekrem, *"Allah sizin dış görünüşlerinize ve mallarınıza bakmaz, kalplerinize ve amellerinize bakar."* (Müslim, Birr, 34) buyurarak onun nazargah-ı ilahî oluşuna dikkat çekmiştir.

Niyetler, amellere açılan kapılardır ve ancak niyet hayır olduğunda akıbet hayır olabilir. Niyetlerin temizliği, arınmışlığı ve halis oluşu kadar amellerimiz ihlaslı sayılabilir. Bu yüzden Rabbimiz, ancak samimi bir şekilde ve kendi rızası gözetilerek yapılan amelleri kabul eder. (Nesâî, Cihâd, 24) Dini yalnız Allah'a has kıldığımızda (A'râf, 7/29), Rabbimize karşı samimi bir kulluk sergilediğimizde davranışlarımız O'nun için bir değer arz eder.

Niyetlerimizde rıza-yı Hakk'ı gözetmediğimizde, niyetimizi sâlih kılamadığımızda ise sâlih amellerden de söz edilemez. Bu durumda, ruhumuzun miracına sebep olması gereken namazlarımız, bizleri kötülüklerden alıkoyamaz. Oruçlarımız, artık bizim için bir kalkan değildir, sadece açlık ve susuzluktan ibarettir. Kurbanlarımız Rabbimize kurbiyete vesile olamaz, elimizde kalan sadece onların etleri ve kanlarıdır. İhlasın yerini gösteriş, samimiyetin yerini riya almışsa, sağ elimizin verdiğini sol elimizin bilmemesi gereken fedakârlıklarımızı herkes biliyorsa, o vakit sadakalarımız Rabbimize sadakatimizi ifade etmekten çok uzakta demektir. Gösteriş malzemesi yapılan sadakalar ömrümüze bereket getirmekten ziyade bizi çoraklaştırır. Riya ile safiyetini kaybeden ameller, Rabbimizin katında, üzerinde az bir toprak bulunan ve şiddetli yağmura maruz kalınca çıplak hâle gelen kayaya benzer. (Bakara, 2/264)

Halis ameller, riya ile gösteriş arzusu ile "desinler diye" yapılarak kirletildiğinde anlamını kaybeder, samimiyet olmadan değerler değerini yitirir. Cömert desinler diye infakta bulunan, âlim desinler diye ilim tahsil eden, kahraman desinler diye savaşan kimsenin çabasının hiçbir kıymeti yoktur. Hatta bu kimseler, sahte niyetlerle yapılan sahte amellerinden ötürü ahirette hüsrana uğrayacaklardır. (Müslim, İmâre, 152) Çünkü ihlası, samimiyeti bilmeyene insanlar "âlim" dese de hakiki cahil odur. Gönlünü Rabbinin rızasıyla zenginleştirmeyenin adı "zengin" olsa da hakikatte o, insanların en yoksuludur. Samimiyetsiz secdelerle âbid, dünyaya gönül bağlayarak zâhid, Ümmü Kays'lara hicret ederek muhacir olunmaz. Gerçek muhacir, her şeyden önce dünyaya ve dünyalıklara dair her şeyi terk ederek "ihlas"a hicret edendir. Uzaklarda bir yerlerde boynu bükük bir hâlde ihlas bizi bekliyor. Riyadan, kibirden, ikiyüzlülükten uzaklaşıp samimiyetin kapısını ne zaman çalacağız? Kulluk gösterilerinden, gösteriş bağımlılığından, iyilikleri pazarlarda satmaktan uzaklaşıp ihlas ve takvanın gönlünü ne zaman alacağız? Sahi yolculuğumuz nereye, bizler kimin

muhaciriyiz?

Bizim medeniyetimiz tüketmek üzerine değil, üretmek üzerine kuruludur. Halka hizmet etmek, insana kıymet vermek, elindekinin değerini bilmek, israf etmemek, aileye, vatanına, milletine, geleneklerine, inançlarına sıkı sıkıya bağlı olmak ve bağlı kalmak üzerine kuruludur.

Medya ve Samimiyet

Gülşah Nezaket MARAŞLI
Gazeteci-Yazar

Samimiyet, dikkatlerimizden kaçsa da, üzerinde "samimiyetle" düşünemesek de, aslında hayatımızın her alanına hükmeden bir kavramdır. "Hükmeden" diyoruz, çünkü hayattaki başarımızı bizim "samimiyetimiz" belirliyor. Evimizde, işimizde, sokakta ve dünyanın her yerinde ne kadar samimi olabiliyor isek o kadar içtenlik görüyoruz, karşılık buluyoruz, yardım alıyoruz. Bu kavramı hayatımızın her alanına yayabildiğimiz ölçüde de başarı ve mutluluk bizimle oluyor.

Bu kavramın ihata ettiği anlam ve insan psikolojisindeki ve sosyolojik hayattaki etkileri, belki psikiyatri için sıkı bir araştırma zeminidir. Biz, kendimizle ilgili olan kısmına, medya-basın ayağında "samimiyet"in nasıl ilerlediğine –ya da bir türlü neden ilerleyemediğine- bakalım.

Sinema, ilk bakışta –farkında olunamadan- samimiyetsizlik üzerine icad edilmiş, kurulmuş ve gelişmiştir desek, pek haksızlık etmiş olmayız. Medya da bugün, aynı samimiyetsizliğin takibinde.

Sinema, nasıl samimiyetsizlik üzerine icad edilmiştir? sorusuna, mucitlerini dahil etmeden cevap verelim:

Samimiyetsiz derken elbette mucitlerini ve sinemanın ilk örneklerini kastedemeyiz. "Lumiere Sinematografisi" olarak sinema tarihinin başlangıcı kabul edilen gösteriler, Auguste ve Louis Lumiere kardeşlerin 28 Aralık 1895'te Paris'te Grand Café on the Boulevard des Capucines'de sundukları halka açık ilk film gösterisi olarak başladı. Bunlar, hemen bir sene içinde bizde Yıldız Sarayı'nda Padişah'ın önünde ve sonrasında halka açık yerlerde yapılan birkaç dakikalık görüntülerden ibaretti. Yani bu ilk örneklerde kamera (alıcı), bir mevkiye konuluyor, oradaki görüntü montajsız (çünkü henüz montaj keşfedilmemiş) ve sessiz (çünkü henüz ses sistemleri de keşfedilmemiş) çekiliyor idi.

Bu gayet masumâne çekimlerde bir samimiyetsizlikten elbette bahsedemeyiz…

Lâkin asıl samimiyetsizlik, ses, montaj (kurgu), konu vb. yanları keşfedilip sinematograf bugünkü şeklini almaya başlayınca oluşmuştur, istemsizce. Çünkü işin içine kurgu girmiş, mevzulu filmler girmiştir, yani artık kamera bir yere konulup mekânlar olduğu gibi çekilmeyerek hayali bir dünya gösterilmeye başlanmıştır. İnsanlar, zihinlerinde kurguladıklarını, gelişen teknolojinin her imkânını kullanarak sinema diliyle aktarmaya başladılar, seyirci de aslında gerçek olmayan olayları ve aslında gerçek olmayan karakterleri varmış gibi izler oldu. İşte buna belki bir nebze "samimiyetsizlik" diyebiliriz, işin içine kurgu mantığı yani kandırmaca girdiğinden…

Şimdi akıllara şu soru gelecektir: Her ne kadar kurgu da olsa sinema

perdesinde, televizyonda gösterilenlere cidden "samimiyetsiz" diyebilir miyiz?

İşi yapanlar, yapımcılar, oyuncular gayet gönüllü, samimi bu işi yapmış olabilirler, lâkin ekranda gösterilenler kurmaca olup, gerçeklikten uzak olduğu için samimiyetsizdirler. İşin daha da ilerisi, filmlerin kurgu olması gayet tabiîdir, öyle de olmalıdır. Fakat medya sektörünün bu hayali kurgulama mantığını haber bültenlerine, halkı bilinçlendirme adına yapılan programları taşıdıkları zaman samimiyetsizlik, önüne geçilemez bir hâl almıştır.

Burada öncelikle, fotoğraf sanatının ve sinemanın keşfinden bugünkü duruma gelene kadarki serüveni değil, genişleyerek medya ismiyle anılmaya başlanan sektörün bundan sonra neler yapması gerektiği önemlidir. Hatta medya, yani basın, yani günümüz iletişim araçlarını bir bütün olarak sinemasıyla, televizyonuyla, internetiyle, gazetesiyle ele alırsak, neler yapması gerektiğinden çok, neyi nasıl ve hangi yöntemle yapması gerekli olduğunun önemi daha da öne çıkar.

Medya, bizim için, iletişim ve haberleşme noktasında bir "kaynak"tır. "Kaynak-kanal-mesaj-alıcı" ekseninde bir döngü oluşturan medya, bilgi özelliğiyle öne çıkar. Medya, kaynağının sağlamlığını kabul ve ispat etme bakımından bilinir olmalıdır. Ayrıca güvenilir olma özelliği de taşımalıdır ki, az evvel bahsettiğimiz döngüdeki "alıcı" kısmını oluşturan seyirci kitlesinin desteğini kazanabilsin. Alıcı, yani izleyici, yani muhatap, yani kitle, artık "seçici" statüsündedir. Bu sebeple medya kuruluşlarının bir nevi varolma sebebidirler. Seyirci bir medya kuruluşunu ne kadar izlerse, o kuruluşun reklam ve diğer gelirleri artacaktır, çünkü revaçtadır, çünkü reytingleri çok iyidir, çünkü izlenme oranı yüksektir. Dolayısıyla ona bu gücü veren "seçici gücü-seyirciyi" elinde tutmak zorundadır. Ve bunu, ancak yayınlarında yansıttığı samimiyeti ve ciddiyetiyle başarabilir.

Medya kuruluşu, yayınlarında samimiyeti ve ciddiyeti yansıtabilmek için neler yapmalıdır o hâlde?

Medya kuruluşu, öncelikle açık ve anlaşılır olmalıdır. Kullandığı lisan, beden dili, anlatım dili gayet anlaşılır olmalıdır. Kuruluşlar, kendi etik duruşları doğrultusunda bu dili oluştururken, her yaş diliminden izleyicilerinin olduğunu unutmamalıdırlar. Programların şeması oluşturulurken, her yaş grubuna hitap edecek yapımlar belirlenmeli, her program için kullanılacak beden ve konuşma dilinin çizgileri-sınırları-alanları belirlenmelidir. Özellikle çocuklara yönelik programlar, filmler, diziler, çizgi filmler henüz yapım aşamasındayken muhakkak pedagoglarla, çocuk psikolojisinde uzmanlaşmış kişilerle görüşülmeli, onların kontrolüyle bu yapımlar yürütülmelidir. Çünkü çocuklarımızın gelişimlerinde artık medya, çok büyük bir yer tutmaktadır. Hatta bazı durumlarda çocukların medyadan, ailelerinden daha fazla etkilendiklerini söyleyebiliriz. Çalışan anne babasından gün boyu ayrı kalan çocuklar, evde bir türlü kapanmak bilmeyen televizyonların karşısında büyümekte, rol model olarak günde birkaç saat görebildikleri anne-babayı değil, TV'de gördükleri karakterleri seçmektedirler. İşi bu yönüyle düşününce, günümüzde aile ve çocuklar açısından gelinen acı resmi daha net görebilmek mümkündür. İşte bu sebeple medyanın gayet dikkatli, yaptığı işte samimi olması gerekmektedir. Bu dikkati ve samimiyeti bu kuruluşlardan beklemek de bizlerin en doğal hakkıdır.

Haber bültenleri ve haber programları ise, konu başlığımız bakımından kanalların en fazla yanıldıkları, seyircilerini yanılttıkları yayın kuşakları oluyor, maalesef. Hâlbuki kendisinin bizzat "kaynak" olması bakımından medyadan en fazla bu alanda hassas olması beklenir. Oysa durum tam tersidir. Her kuruluş haber kuşaklarını, kendi fikirlerini empoze etmek, savunduklarını dayatmak, inandıklarına inandırmak için kullanmaktadır. Bu bir nebze doğrudur, amma burada bizim dikkatleri çekmek istediğimiz husus başka; elbette her kurum kendi doğrularının, çizgilerinin savunucusudur, fakat bunu yaparken muhatabı suçlayıcı ve toplum önünde suçlandırıcı duruma düşürmek için haberleri çarpıtmak, bir medya kuruluşunda olmaması gereken, etik olmayan durumlardır. Bunlardan uzak kalınabildiği sürece işin samimiyeti tehlikeye girmez. Bu bakımdan medya kuruluşları, iletişim ve haberleşmeyi sağlamada gayet şeffaf olmalıdır. Kurum, seyircisine aktaracağı haberlere kaynaklarının kesinliğinden emin olmadıkça yer vermemelidir.

Bilgilendirme ve öğretme de medyanın yayın temellerindendir. Ancak neyi nasıl bilgilendirecektir? Bilgiyi hangi süzgeçten, hangi evrelerden geçirecektir? İşte burada medyanın en büyük yardımcısı olarak imdada uzmanlar yetişmektedir. Servis edilecek bilginin, sunulacak öğretimin konusu ne ise, o alanda görev yapan uzmanlara başvurularak, onların gözetiminde doğru bilgi aktarımı yapılabilir. İşte bu davranışla karşımıza çıkan medya kuruluşu, bizlere haberi, bilgiyi aktarırken gösterdiği -göstereceği- bu hassasiyetle, ne kadar samimi olduğunu ortaya koyar. Biz seyirciler olarak bize sunulanın muhakkak uzmanlar eleğinden geçtiğini bilirsek, çok daha güvenle verilen bilgiye açık oluruz.

Yapılan programlar, haberlerde yer alan konular, ihtiyaca uygun olmalıdır. Tabii her bilginin doğru zamanda iletilmesi de bir o kadar önem arz etmektedir.

Medya, "davet"çidir. Davet kelimesi Arapça'da "de-a-ve" fiilinden mastar sözcüktür. Mana itibariyle baktığımızda davet, "çağrı, çağırmak, seslenmek, nida etmek" gibi anlamları barındırır. Bunu göz önüne aldığımızda, davetçi olan medyanın, biz seyircilerini neye davet ettiği, ayrı bir hüviyet kazanır.

Bugünkü medya için bu soruyu sorduğumuzda ve "bizi neye davet ettiği"ni incelediğimizde, farklı cevaplar alabiliriz. Ancak açık olan şudur ki, yayınlanan programlardan reklamlara kadar seyircinin davet edildiği ilk şey "sınırsız tüketmek"tir. Tüketmenin yanısıra medyadan gelen daveti daha da genişletebiliriz; elindekiyle yetinmemek, ne pahasına olursa olsun en iyisini elde etmek, giyim kuşam ve görünüşle en mükemmel olmak, en önde olmak, hizmet eden değil hizmet edilen olmak, en güzel kız olmak, en yakışıklı erkek olmak, zengin olmak, elinde her gücü bulundurmak vs.

Tüm bunlar, insanî değerlerimizi, dinî değerlerimizi, kültürel kodlarımızı nasıl etkilemektedir? Elbette bu etkinin olumlu olduğunu söyleyemeyiz. Yukarıda bahsettiğimiz hususlar, bizleri "biz" yapan birikimlerimizden çok uzaktır. Bizim medeniyetimiz tüketmek üzerine değil, üretmek üzerine kuruludur. Halka hizmet etmek, insana kıymet vermek, elindekinin değerini bilmek, israf etmemek, aileye, vatanına, milletine, geleneklerine, inançlarına sıkı sıkıya bağlı olmak ve bağlı kalmak üzerine kuruludur. Oysa medyada "yeniliğe, gelişen dünyaya ayak

uydurma" adı altında alışkanlıklarımızın çok dışında bir hayat sunulmakta, amma bu sunulanların bizlere ne kadar zarar verdiği, geleceğimizi şekillendirmede ne kadar yanlış yönlere sevk ettiği gözlerden kaçmaktadır. Medyada sunulan karakterleri incelediğimizde, bizlere dayatılan samimiyetsiz, günübirlik, geçmişi ve geleceği düşünmeksizin yaşanılan bir hayat biçiminde hiç de eğreti durmazlar. Bu karakterler, bizlerden tamamen farklıdırlar ve ne yazık ki bir o kadar da özendiricidirler.

Bunun doğrusu yapılamaz mı?

Gayet rahatlıkla yapılabilir. Fakat bunun yapılabilmesi, önce "niyet"ten geçer. Niyet ise "samimiyet"tir.

Medyayı bir "tebliğ" aracı olarak görebilir miyiz?

Buna hem evet ve hem de hayır cevabını verebiliriz.

Evet; medya bir tebliğ aracına dönüşebilir fakat bunu yaparken ulaşmamız gereken her tür kesimi düşünerek hareket etmeli ve yapımları ona göre şekillendirmeliyiz.

Hayır; medyayı bir tebliğ aracı gibi kullanamayız, ama medyanın pekala bizi olduğumuz gibi resmetmesi sağlanabilir, bizden ayrı ve yabancı olması gerekmez.

Ayrıca medyayı bir nasihat aracına dönüştürebilir miyiz? Nasihat, ciddi yöntemlerle olmakla birlikte, eğlenceli kimliğe de bürünebilir, böylelikle alıcı ağı, kitlesi genişler, her kesime ve herkese hitap edebilme özelliğini kaybetmez.

Burada, "nasihat" kelimesinin üzerinde durmak lazımdır. İbn Manzûr, nasihat kelimesini, "samimi olmak manasına gelen 'nush' fiilinin mastarıdır" şeklinde açıklar ve şöyle devam eder; "kaynaklarda nasihat kavramına, kişinin maddi ve manevi iletişimini sağlaması, samimiyet ve dürüstlüğünü ifade etmesi şeklinde genel bir anlam içeriği de yüklenmektedir." Tatlı söz, öğüt anlamına gelen nasihat kelimesini, İsfehanî; "insanları doğru yola, iyi ve güzel olana fiili ve sözlü olarak samimiyetle yöneltmek anlamlarına da gelir," şeklinde açıklar.

İşte bu bakımdan medya, aslında bir "nasihat" aracıdır. Fakat kullanımı biraz zor ve risklidir, hakikaten ehil ellerde olması gereklidir. Ehliyet, ancak ehline verilirse güzel işler meydana çıkar, medyada yer alır. Hemen akla hem duygulara hitap eden bir aygıt olması bakımından medyanın, bu ehliyete ve samimiyete şiddetle ihtiyacı vardır.